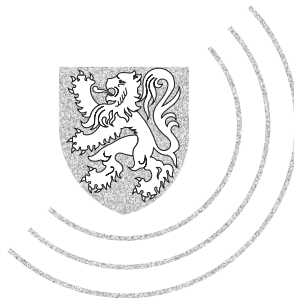

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2002-2003

4 maart 2003

HOORZITTING

over de internationalisering en globalisering van het hoger onderwijs

VERSLAG

**namens de Commissie voor Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid
uitgebracht door mevrouw Mieke Van Hecke en de heer Gilbert Van Baelen**

Samenstelling van de commissie :

Voorzitter : de heer Gilbert Vanleenhove.

Vaste leden :

de heer Jos De Meyer, mevrouw Veerle Heeren, de heren
Luc Martens, Gilbert Vanleenhove ;

de heren Karlos Callens, Julien Demeulenaere, mevrouw
Claudine De Schepper, de heer Gilbert Van Baelen ;

de heren Pieter Huybrechts, Julien Librecht, Joris Van
Hauthem ;

mevrouw Hilde Claes, de heer André Van Nieuwkerke ;

de heer Ludo Sannen ;

de heer Dirk De Cock.

Plaatsvervangers :

mevrouw Wivina Demeester-De Meyer, mevrouw Brigitte
Grouwels, mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Ingrid
van Kessel ;

de heren Frans De Cock, Karel De Gucht, André Denys,
Cis Schepens ;

mevrouw Marijke Dillen, mevrouw Marleen Van den
Eynde, de heer Roland Van Goethem ;

de heren Lucien Suykens, Robert Voorhamme ;

de heer Frans Ramon ;

de heer Kris Van Dijck.

INHOUD

	Blz.
I. Hoorzitting van 13 februari 2003	4
I.1. Toelichting door professor Dirk Van Damme, algemeen directeur Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR), en professor Guy Aelterman, voorzitter van de Vlaamse Hogeschoolraad (VLHORA)	4
I.2. Toelichting door de heer Karl Dittrich, vice-voorzitter, en de heer O.G. Brouwer, vice-voorzitter Nederlands Accreditatieorgaan (NAO)	10
I.3. Toelichting door de heer Joris Roos, voorzitter, en de heer Stephan Neetens, lid van de raad van bestuur van de Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS)	14
I.4. Toelichting door de heer André Oosterlinck, rector KULeuven, vice-voorzitter European University Association (EUA)	20
I.5. Uiteenzetting door mevrouw Ariane van Staa, Hoofd van de afdeling Beleidsaangelegenheden, HBO-raad (Nederland)	25
I.6. Toelichting door mevrouw Karin Verelst, onafhankelijk onderwijsspecialist en wetenschappelijk medewerkster onderzoeksgroep Fundamenten van de Exacte Wetenschappen	28
I.7. Toelichting door de heer Stijn Oosterlynck, doctoraatstudent aan de universiteit van Lancaster, actief bij Attac Vlaanderen	32
II. Hoorzitting van 18 februari 2003	38
II1. Toelichting door de heer Eric Vermeylen, directeur studiedienst, en mevrouw Barbara Tan, adviseur studiedienst van het VEV	38
II2. Vragen van de leden en antwoord van de sprekers	41
II3. Toelichting door mevrouw Ann Verreth, ACW, namens ACW, ACV, ABVV, ACLVB ..	44
II4. Vragen van de leden en antwoord van de sprekers	46

DAMES EN HEREN,

De Commissie voor Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid organiseerde op 13 en 18 februari 2003 hoorzittingen over de internationalisering en globalisering van het hoger onderwijs. Deze hoorzittingen kaderden in de aangekondigde bespreking van het ontwerp van decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (*Parl. St. Vl. Parl. 2002-2003, nr. 1571*).

Op 13 februari 2003 werden de volgende personen gehoord :

- professor Dirk Van Damme, algemeen directeur Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) en professor Guy Aeltermann, voorzitter van de Vlaamse Hogeschoolraad (VLHORA) ;
- de heer Karl Dittrich, vice-voorzitter en de heer O.G. Brouwer, vice-voorzitter Nederlands Accreditatieorgaan (NAO) ;
- de heer Joris Roos, voorzitter, en de heer Stephan Neetens, lid van de raad van bestuur van de Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS) ;
- rector André Oosterlinck, rector KULeuven, vice-voorzitter European University Association (EUA) ;
- mevrouw Ariane van Staa, Hoofd van de afdeling Beleidsaangelegenheden, HBO-raad (Nederland) ;
- mevrouw Karin Verelst, wetenschappelijk medewerkster onderzoeksgroep Fundamenten van de Exacte Wetenschappen ;
- de heer Stijn Oosterlynck, doctoraatstudent aan de universiteit van Lancaster, actief bij Attac Vlaanderen.

Op 18 februari 2003 kwam de socio-economische sector aan bod met de volgende sprekers :

- de heer Eric Vermeylen, directeur studiedienst en mevrouw Barbara Tan, adviseur studiedienst van het VEV ;
- mevrouw Ann Verreth, ACW, namens ACW, ACV, ABVV, ACLVB.

I. Hoorzitting van 13 februari 2003

I.1. Toelichting door professor Dirk Van Damme, algemeen directeur Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR), en professor Guy Aeltermann, voorzitter van Vlaamse Hogeschoolraad (VLHORA)

Professor Dirk Van Damme : Het is goed dat bij de bespreking van een structuurdecreet de internationale context betrokken wordt. Bij de voorbereiding stelden VLIR en VLHORA vast dat we op dezelfde golflengte zaten, daarom zullen we samen een toelichting houden. We zullen het complexe thema van internationalisering en globalisering in vogelvlucht bekijken. We zullen niet lang over Bologna spreken omdat daarover een tweede hoorzitting zal georganiseerd worden. We zullen de problemen van internationalisering en globalisering algemeen duiden.

Internationalisering is niet nieuw voor het hoger onderwijs, al zijn er natuurlijk wel nieuwe aspecten aan verbonden. We zullen ook een aantal indicatoren toelichten, hoewel er niet altijd uitgebreid onderzoek over gebeurd is. We gaan trachten duidelijk te maken wat wij bedoelen met internationalisering, wat onze drijfveren, motieven of rationalen zijn. We zullen ook iets zeggen over ontwikkelings-samenwerking, hoewel dat nog niet onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap valt. Het is echter belangrijk voor de instellingen. Tot slot zullen we ook iets zeggen over globalisering. Dat verschilt immers van internationalisering.

De internationalisering is steeds belangrijk geweest in universiteiten en hogescholen. Ik kan hier verwijzen naar de eerste Europese universiteiten in de middeleeuwen. Niet toevallig heeft Europa aangeknoopt met de traditie van Bologna, de Sorbonne, Praag, Berlijn, Salamanca, Graz. De universitas-idee, namelijk de universele waarden van wetenschap, kennis maar ook van de ethica zijn nadrukkelijk in het universitaire erfgoed aanwezig. Het is belangrijk om dat te blijven benadrukken.

Studenten en professoren zijn niet beginnen rondreizen door het Erasmusprogramma. Dat was altijd al een belangrijk fenomeen. De meeste hedendaagse universiteiten en hogescholen zijn producten van de natiestaten van de negentiende, maar zeker van de twintigste eeuw. Ook die instellingen hebben steeds oog gehad voor de internationale context.

De internationalisering werd gestimuleerd door een aantal initiatieven na WO II, onder andere de Fulbrightbeurzen van Europese studenten voor de Verenigde Staten. De universiteiten speelden ook een belangrijke rol bij de dekolonisatie en hebben nu nog een grote betekenis voor ontwikkelingssamenwerking. Onze buurlanden hebben op het vlak van onderwijs trouwens nog een sterke band met hun vroegere kolonies.

Een derde bepalende factor is het wereldsysteem van wetenschappelijk onderzoek. Dat onderzoek heeft zich heel snel gemondialiseerd of geglobaliseerd. De internationale maatstaven op vlak van wetenschappelijk onderzoek, kwaliteit en publicaties, de netwerken, de instrumenten van conferenties, de internationale verenigingen, de internationale tijdschriften, belichamen een wereldsysteem. Het onderzoek en ontwikkeling en de technologie-transfer in het kader van de economische groei is niet beperkt tot de nationale grenzen. Vooral de hogescholen spelen daar een rol.

Sinds 1987 heeft Europa, dat eigenlijk geen bevoegdheden heeft op vlak van onderwijs, programma's opgericht om de mobiliteit en de Europese gedachte in het hoger onderwijs te stimuleren. De oorspronkelijke doelstelling van 10 procent studentenmobiliteit werd niet gehaald. Uit een belangrijke evaluatiestudie over Erasmus en Socratesprogramma's van Ulrich Teichler blijkt dat er positieve maar ook negatieve aspecten zijn. De programma's hebben immers een grote impact gehad op het systeem. Niet alleen het aantal deelnemende studenten is belangrijk, maar ook de impact op onder meer curricula. Er zijn ook belangrijke samenwerkingsprogramma's ontstaan tussen departementen en faculteiten. Ook de stafmedewerkers zijn mobieler geworden. Erasmus werkte democratiserend, maar er was ook een deficit. De studenten zullen daar allicht op wijzen. De Vlaamse regering heeft veel inspanningen gedaan om de kosten te verlichten, maar het probleem blijft bestaan.

De Vlaamse universiteiten en hogescholen zijn voortrekkers geweest. We hebben altijd behoord tot de belangrijkste partners van de Erasmus- en Socratesprogramma's

Professor Guy Aelterman : Ik wil ingaan op enkele indicatoren die de internationalisering van het hoger onderwijs in de voorbije jaren kunnen illustreren.

De Erasmusprogramma's hebben sedert 1987 een enorme dynamiek teweeggebracht. De tabel, afkomstig uit het Rapport Hoger Onderwijs, toont de

evolutie van het aantal Erasmusstudenten. In het begin van de jaren '90 was er een sterke stijging, vooral aan de universiteiten. Daarna hebben de hogescholen een inhaalbeweging gekend. De laatste vier, vijf jaar is er evenwel een stagnatie. Nu trekken er evenveel hogeschoolstudenten als universiteitsstudenten met een beurs naar het buitenland.

Eenzelfde evolutie zien we bij de uitwisseling van docenten. De voorbije jaren was er een sterke toename, maar nu is er ook daar een stagnatie opgetreden. Voor wat het Erasmusprogramma betreft, sturen de hogescholen op dit ogenblik dubbel zoveel docenten uit als de universiteiten.

Vlaanderen is vrij aantrekkelijk voor buitenlandse studenten. Aan de universiteit zijn er 3,7 procent buitenlanders in de initiële opleidingen en 26,4 procent in de voortgezette opleidingen. Uiteraard volgen deze studenten vaak internationale curricula. Aan de hogescholen is het aantal buitenlandse studenten veel beperkter. Er zijn grote verschillen tussen de studiegebieden. In de richtingen kunst en muziek is de instroom hoger, gemiddeld 15 tot 20 procent.

De meeste buitenlanders hebben interesse voor de opleidingen economie, talen en recht. Voor exacte wetenschappen is er veel minder belangstelling. Vooral de kwaliteit van ons hoger onderwijs is een doorslaggevend argument. In Europa trekken we vooral Italianen en Spanjaarden aan.

Toch scoort Vlaanderen iets lager dan het OESO-gemiddelde van 4 procent. In het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Frankrijk liggen de cijfers hoger, maar in verschillende van deze landen is een commercialisatie op gang gekomen, wat bij ons niet het geval is. We zullen hier straks nog op ingaan.

In Wallonië zijn er 20 procent buitenlandse studenten aan de universiteiten en 15 procent aan de hogescholen. Dat verschil heeft te maken met de taalbarrière, hoewel die voor een deel gecompenseerd wordt door de intensieve cursussen taal en culturele vorming die in Vlaanderen worden opgezet.

Er is dus een lichte daling van de studentenmobiliteit, maar toch is Vlaanderen altijd heel actief geweest inzake internationale initiatieven. We waren één van de eersten om ECTS in te voeren, we hebben snel ingepikt op de diplomasupplementen, in het beleid werd veel aandacht besteed aan een bijkomende ondersteuning van de Erasmusstudenten, er is een sterk grenslandenbeleid en Vlaanderen

biedt een sterke ondersteuning aan de Europese onderzoeksprogramma's.

Vlaanderen is een vrij goede leerling inzake Europese projecten. Er zijn veel initiatieven en veel bilaterale akkoorden. Vroeger streefde men meer naar mobiliteit om de mobiliteit. Nu gaat het meer om de uitbouw van Europese curricula, van sterke Europese organisaties en netwerken. Ik denk bijvoorbeeld aan Coimbra, Santander of aan netwerken die specifiek op één bepaald studiegebied gericht zijn, zoals ELIA voor de kunst. Vlaanderen speelt hierin vaak een voortrekkersrol.

Professor Dirk Van Damme : Hoe zien we de internationalisering van het hoger onderwijs ? Studentenuitwisseling en bilaterale akkoorden zijn belangrijke instrumenten. Echte internationalisering gaat echter dieper.

We hanteren daarvoor een algemeen aanvaarde definitie van Jane Knight, een Canadese onderzoekster. Internationalisering gaat om de manier waarop de instellingen systematisch de internationale dimensie integreren in hun missie, hun kerntaken en hun activiteiten. Vanuit die visie is mobiliteit eerder een instrument om een doel te realiseren dan een doel op zich. Wanneer de instellingen hun missie in een internationaal kader plaatsen, moet deze internationalisering aan iedereen ten goede komen en niet alleen aan de mobiele studenten.

Een belangrijk element is dat de maatstaven voor kwaliteit zich steeds meer op een internationaal niveau bevinden. We kunnen niet blijven beweren dat we kwalitatief hoogstaand hoger onderwijs bieden, als we ons alleen op Vlaamse maatstaven blijven richten.

Wat zijn hierbij de drijfveren van de universiteiten en van de hogescholen ? De economische context speelt zeker een rol. We zijn een open samenleving met een exportgerichte economie. Er is ook een internationale arbeidsmarkt. Veel Vlamingen gaan in het buitenland werken en veel buitenlanders werken in Vlaanderen. Dit type van economie noodzaakt ons tot een internationaal georiënteerd opleidingsconcept. Buitenlandse investeringen in Vlaanderen hebben vaak te maken met de meertaligheid van de Vlamingen en met het hoge kennis- en competentieniveau.

De internationalisering blijft niet beperkt tot enkele studiegebieden. Ze heeft ook een invloed op studiegebieden waarvan men kan denken dat ze eerder lokaal georiënteerd zijn zoals de lerarenoplei-

ding en de paramedische sector. Het internationale perspectief doordeesemt alle opleidingen en komt ten goede aan elke student.

We willen ons blijven meten aan internationale standaarden. Als één van de weinige landen van Europa waren we van oordeel dat de accreditering van meetaf aan op internationaal niveau moest worden gezien.

De internationalisering heeft een grote meerwaarde voor jonge mensen. Dat is ruimer dan de noden van de arbeidsmarkt. Het geeft ook een bijkomende dimensie aan de vorming en leidt tot het verwerven van waarden zoals internationale solidariteit. Veel Vlamingen zijn actief in internationale netwerken. Dat heeft ook te maken met het feit dat ze een sterk internationaal referentiekader hebben, wat onder meer aan dergelijke initiatieven te danken is.

Een aantal buitenlandse rationales voor internationalisering wensen wij niet te volgen. Zo streven onze universiteiten en hogescholen geen winst na door internationalisering. Engelse universiteiten komen ervoor uit dat ze de dalende overheidsfinanciering compenseren door betalende Chinezen aan te trekken. In Nederland merk ik een vergelijkbare ontwikkeling. Dit fenomeen blijft bij ons eerder marginaal en ik denk dat de huidige bestuurders dat zo wensen te houden.

In tegenstelling tot in Frankrijk, Duitsland en Nederland streven wij met de internationalisering geen geopolitieke en geoculturele doelstellingen na. In Frankrijk doet men dat bijvoorbeeld door de toekomstige elite van bepaalde landen te vormen. Ook in de Verenigde Staten heeft men dergelijke ambities.

Wij proberen ook geen buitenlandse onderzoekers of hogeschoolen te importeren. Duitsland heeft onlangs een contingent Indische informatici geïmporteerd. Aan de Nederlandse universiteiten zou de helft van alle onderzoekers in de beta-wetenschappen geen Nederlander zijn. Men heeft die mensen moeten importeren door een gebrek aan eigen onderzoekers en studenten. Dat is bij ons nog niet het geval, waarmee ik niet wil zeggen dat er in bepaalde disciplines geen tekort is aan onderzoekers. Internationalisering is in Vlaanderen geen instrument om aan brain-gain te doen.

Wij streven internationalisering evenmin na om de Vlaamse identiteit te verloochenen. Internationalisering staat niet tegenover de Vlaamse doelstellingen en ambities. Wij beschouwen beide als comple-

mentair. Iedereen kent de beroemde uitspraak : Vlaming zijn om Europeaan te worden. Ik denk dat alle universiteiten en hogescholen deze waarde delen.

Professor Guy Aelterman : Wat betekent internationalisering voor onze drie kernopdrachten : onderwijs, onderzoek en dienstverlening ?

Voor onderwijs zorgt internationalisering in de eerste plaats voor mobiliteit voor studenten en docenten. Een evaluatie van de Socrates- en Erasmus-programma's toont aan dat studenten uitwisseling als een culturele en intellectuele verrijking ervaren. Ze grijpen die kans aan om zich meer op Europa te richten.

Internationalisering draagt ook bij tot de ontwikkeling van de curricula. Een aantal Europese programma's rond curriculum development proberen gemeenschappelijke elementen in de curricula te introduceren. Vlaanderen heeft een belangrijke rol gespeeld in de inspanning om uitwisselingscredits in te voeren. Onze kwaliteitszorg is eveneens op een Europese context gebaseerd. Belangrijk is ook dat de verworven diploma's en kwalificaties internationaal erkend worden.

De Bolognaverklaring is enorm belangrijk voor de internationalisering. Deze Europese convergentie heeft geleid tot een reeks andere initiatieven : de verklaringen van Lissabon, Stockholm, Barcelona en Kopenhagen. Europa en de Europese Commissie vervullen in dit alles de rol van open coördinator. Een tussenweg tussen overdreven regelgeving en volledige vrijheid.

Toponderzoek op lokaal niveau wordt steeds minder vanzelfsprekend. Ideeën en creativiteit worden op Europees niveau uitgewisseld. De financiële behoeften worden steeds hoger. Onderzoek wordt meer en meer in internationale netwerken uitgevoerd, met uiteraard internationale kwaliteitsnormen. Europa heeft heel wat kaderprogramma's ontwikkeld om internationaal onderzoek te ondersteunen.

De dienstverlening is nauw verbonden met onderwijs en onderzoek. Onderzoek en ontwikkeling in samenwerking met Vlaamse bedrijven krijgt een internationaal karakter omdat heel wat Vlaamse bedrijven deel uitmaken van internationale netwerken.

Een belangrijk, maar vaak vergeten aspect binnen de internationalisering is ontwikkelingssamenwerking. Europa is op dat vlak altijd heel actief ge-

weest. De interesse ervoor is de laatste jaren sterk gegroeid, en dat zowel op het vlak van onderwijs, onderzoek en dienstverlening.

De samenwerking in het kader van ontwikkelings-samenwerking is een noord-zuid verhouding. Er is enerzijds aandacht voor internationale solidariteit, maar anderzijds proberen we voor onze eigen instellingen ook een meerwaarde te creëren. De Vlaamse partners worden over het algemeen goed gewaardeerd, mede vanwege onze expertise.

De VLIR heeft al enkele jaren geleden een beheersovereenkomst gesloten, eerst met ABOS en later met DGIS. Deze overeenkomst slaat vooral op onderzoek en ontwikkeling. Met het nieuwste 5-jarenplan is een bedrag van 18 miljoen euro gemoeid. De laatste twee jaar merken we een gestructureerde samenwerking tussen VLIR en VLHORA. Ik denk dat het belang van ontwikkelingssamenwerking de komende jaren alleen maar zal toenemen door de voorgenomen federalisering.

Professor Dirk Van Damme : Internationalisering en globalisering zijn twee verschillende concepten. Ik zal niet proberen om globalisering te definiëren en zal me tot enkele opmerkingen beperken.

Een aantal nieuwe ontwikkelingen wijzen op een sterke globalisering van het hoger onderwijs. Zo zijn er recent meer vormen van transnationaal hoger onderwijs ontstaan. Er wordt handel in onderwijsdiensten gedreven. Universiteiten zetten een campus op in het buitenland. Vooral in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Australië is de groei enorm. Frankrijk, Duitsland en Japan volgen. Het hoger onderwijs neemt in Australië liefst vier procent van de totale export voor zijn rekening. Ook Nederlandse universiteiten en hogescholen sluiten samenwerkingsverbanden af met buitenlandse instellingen, zetten een campus op in het buitenland en trekken actief buitenlandse studenten aan.

Een tweede aspect van globalisering is borderless education. Het hoger onderwijs stapt uit zijn publieke kader. Er zijn nieuwe, vaak private, aanbieders. Een aantal grote mediaconcerns zetten eigen universiteiten op. IBM heeft een universiteit in de buurt van Brussel. De manier waarop het wordt aangeboden wijzigt : internet en afstandsonderwijs in plaats van face-to-face onderwijs. De vraag is natuurlijk of dat een goede ontwikkeling is. Wij hebben daar gemengde gevoelens over.

Globalisering dreigt bovendien marktelementen in het onderwijsbestel te introduceren. Hoewel de

Vlaamse instellingen daar nog niet aan meedoen, merken we wel dat de internationale context steeds competitiever wordt. Internationalisering betekent samenwerking, uitwisseling, mobiliteit. Globalisering betekent competitie, markt en winst. De Vlaamse instellingen moeten zich daardoor in competitieve netwerken integreren als ze hun internationale ambities willen waarmaken.

Er is wegens de beperktheden van de nationale reguleringsvormen zeker nood aan nieuwe vormen van regulering. Ik pleit voor een publieke regulering, zowel nationaal als internationaal. Een nieuw internationaal publiek reguleringskader moet voorkomen dat de publieke aspecten nationaal en de private aspecten internationaal geregeld worden. Deze regulering zou moeten gebaseerd zijn op registratie en accreditatie.

Het GATS (General Agreement on Trade in Services) heeft een sterke belangstelling voor dit debat. De VLIR en de VLHORA hebben hieromtrent nog geen standpunt ingenomen, terwijl de Nederlandse zusterorganisaties VSNU en HBO-raad dat wel deden. In ieder geval staat voor ons vast dat de publieke rol van het hoger onderwijs moet gehandhaafd blijven, in de eerste plaats om sociale redenen. Anderzijds mogen we de ogen niet sluiten voor marktgegevens en marktontwikkeling.

Ten slotte zien wij liever een gereguleerde markt dan een wildgroei. Vandaag kennen we de private instellingen niet ; we weten ook niet precies wie er ingeschreven is. Het GATS kan een manier zijn om de wilde realiteit in de greep te houden – onderdrukken kunnen we ze niet – en de private instellingen in een kader van accreditatie en registratie te plaatsten.

Als besluit wil ik nog kort de kern van mijn betoog samenvatten. De Vlaamse opleidingen en instellingen in het hoger onderwijs situeren zich in een internationale ruimte, op de eerste plaats Europees en op de tweede plaats mondiaal. Om de kwaliteit te blijven garanderen en internationaal erkend te zien wensen zij zich ook internationaal te positioneren en te profileren.

De heer Chris Vandenbroeke : De aanzet tot de stagnatie in de mobiliteit van de studenten voltrok zich reeds jaren geleden aan de universiteiten en is nu bijgebeend door de hogescholen. Zijn daar verklaringen voor ? Heeft dat te maken met het prijskaartje ? Kan dat ook te maken hebben met de overheid die niet genoeg haar steentje bijdraagt in de vorm van beurzen ?

Heeft men er zicht op of onze mensen die via Socrates of Erasmus aan die mobiliteit participeerden betere of andere kansen op de arbeidsmarkt hebben ? Is hun intrede vlotter en maken zij meer kansen op doorgroeien ?

Het is zo dat de studenten die internationaal functioneren (bijna) altijd terugkomen met een resultaat dat twee graden hoger ligt dan wat zij hier behaalden. Dit zou betekenen dat ons onderwijs kwalitatief zeer goed is.

Maar hoe moeten we dat zien in het licht van het zo vaak naar voren geschoven accreditatiegegeven ?

Professor Guy Aelterman : De cijfers aangaande mobiliteit moeten gerelativeerd worden. Studenten die een tweede keer naar het buitenland gaan of die het niet via Socrates/Erasmus doen, zijn er bijvoorbeeld niet in opgenomen. Er zijn namelijk ook andere wegen om aan die mobiliteit deel te nemen. Er is de laatste jaren een verschuiving vastgesteld : vroeger zag men mobiliteit om de mobiliteit, terwijl de inhoudelijke dimensie vandaag een grotere rol speelt. Uiteraard is er ook het prijskaartje : niet iedereen heeft de middelen om in het buitenland te studeren. Het zijn de meest dynamische studenten die participeren ; het is logisch dat zij het dan ook ver schoppen in hun latere beroepsleven.

Professor Dirk Van Damme : De eerste jaren werd op dat mobiliteitsgegeven zeer enthousiast gereageerd, maar het bleef bij pionierswerk op basis van vrijwilligheid. De financiering bleef beperkt en men moest het allemaal maar runnen met de administratie die ook de vakgroepen onder hun hoede hadden. Men werd moedeloos : het werk moest in hun vrije uren gebeuren en het gaf ook geen uitzicht op promotie. Deze situatie was en is zeker mede de oorzaak van de stagnatie van de mobiliteit.

Over de tweede vraag kan ik zeer kort zijn : het is zeer zeker zo dat deelname aan het mobiliteitsprogramma ten eerste wordt gewaardeerd door de werkgevers, nationaal en internationaal.

Het niveau van het Vlaamse hoger onderwijs is zeer hoog, maar we moeten ook dit gegeven even relativiseren. De evaluatie van studenten is zeer complex. Graden en punten zijn in feite cultureel bepaald : er worden afspraken over gemaakt onder de professoren. Dat studenten in Spanje of Italië gemakkelijker een 16 halen dan hier zegt niet a priori iets over de kwaliteit van ons onderwijs.

Daarom werd de ECTS-transferschaal opgemaakt. Het is een omzettingstabel die aangeeft welke waarde een gegeven graad in een bepaald land heeft in vergelijking met andere landen.

De heer Gilbert Van Baelen : Ik vind het prachtig dat de VLIR en de VLHORA mekaar steeds meer vinden, onder meer in het debat over de globalisering van het hoger onderwijs.

Hoewel we een gigantisch groot buitenland hebben, trekken we toch weinig buitenlandse studenten aan. Taal blijkt niet zo direct een probleem te zijn : ik hoor dat er inspanningen worden geleverd om Nederlandsonkundigheid positief aan te pakken. Hoe kunnen we dat verder ondervangen ?

Universiteiten en hogescholen hebben heel wat samenwerkingsverbanden met buitenlandse instellingen van hoger onderwijs. Hebben zij een positieve impact in de internationalisering ? Welk belang moeten we hechten aan de internationale samenwerking op het niveau van de instellingen ?

Professor Guy Aelterman : Een belangrijk maar vaak onderschat element bij de instroom van buitenlandse studenten, is de accommodatie.

Vroeger werd er met veel meer instellingen internationaal samengewerkt dan nu : er is een evolutie naar een netwerk van partners waarmee universiteiten en hogescholen op een constante en permanente basis gaan samenwerken.

Professor Dirk Van Damme : Vergeleken met onze buitenlandse concurrenten, staan wij nog altijd wat huiverachtig om ons hoger onderwijs actief op de internationale markt te promoten. Het Vlaamse hoger onderwijs heeft ook niet de traditie om daar een commercieel perspectief in te leggen, hoewel we aan niet-EU-studenten het volle inschrijvingsgeld kunnen vragen. In het buitenland zijn heel veel mensen, ook uit de middenklasse in de ontwikkelingslanden, bereid die hoge inschrijvingsgelden te betalen. We hebben voor dit alles echter noch een beleidskader, noch de nodige instrumenten.

Vroeger had bijvoorbeeld de Gentse universiteit een lange lijst van bilaterale akkoorden. Nu probeert ze wat selectiever te zijn en met een paar instellingen een intensieve institutionele samenwerking uit te bouwen, conform aan de lijn die de VLIR in de ontwikkelingssamenwerking volgt. Tegenwoordig is elke Vlaamse universiteit lid van één netwerk. Elk van die netwerken probeert zich, tegenover elkaar, een eigen profiel aan te meten. De

impact van de globalisering op de samenwerking is dus merkbaar.

De heer Kris Van Dijck : Heel de hervorming moet bekeken worden tegen de achtergrond van de democratisering, nog altijd het pijnpunt in het hoger onderwijs. Onmiddellijk daaraan gekoppeld is het element van de overheidsfinanciering. Gaat dat instrument niet steeds meer in vraag gesteld worden naarmate de uitwisseling van studenten toeneemt ? Acht u een evolutie mogelijk waarbij niet zozeer een instelling dan wel elke individuele student wordt gefinancierd ?

De heer Robert Voorhamme : U stelt zeer duidelijk wat een aantal na te streven doelstellingen zijn, maar u zegt niets over het financieringsmechanisme van het hoger onderwijs.

Onze relatieve eilandpositie kan daar ook mee te maken hebben : op plaatsen met een veel grotere personele uitwisseling, zowel van docenten als van studenten, zijn de financieringsmechanismen heel anders dan bij ons. Daar botsen we op twee ogenschijnlijk tegenstrijdige belangen : democratisering en internationalisering.

De heer Gilbert Van Baelen : Bij ons werkbezoek aan Duitsland stelden we vorige week vast dat in de buurt van Regensburg twee grote bedrijven liggen. Universiteiten en hogescholen ontwikkelen er een opleiding die specifiek gericht is op de afnemer. Financiering van onderzoek, en indirect van opleiding, kwamen uit die bedrijven. In welke mate speelt dat een rol in een KMO-landje als het onze ?

De heer Dirk De Cock : De Duitse staat heeft een aantal bilaterale contracten afgesloten, onder meer met de Volksrepubliek China : een heel contingent Chinese studenten wordt aan de Duitse instellingen tot ingenieur opgeleid, na een voorbereidend jaar in eigen land. Bestaan hier ook dergelijke contracten ? Hoe staat u daar tegenover ?

Professor Dirk Van Damme : De financiering is een zeer belangrijk maar specifiek probleem, dat ik in het kader van deze hoorzitting niet aangeraakt heb. Tegen 2006 moet het financieringssysteem van universiteiten en hogescholen herdacht worden. De VLIR is daar mee bezig maar heeft daarover nog geen standpunt geformuleerd. Persoonlijk meen ik dat de democratisering het absolute doel moet blijven : publieke instellingen moeten een zo ruim mogelijke toegankelijkheid, zo gratis mogelijk, kunnen garanderen. De overheid moet de instellingen een minimale basiscapaciteit garanderen,

zeker voor wat de onderzoeksfunctie betreft : de financiering mag dus niet volledig studentafhankelijk gemaakt worden. Daarnaast ben ik voorstander van het vouchersysteem, waarbij de overheid elk individu een bepaald krediet verleent voor opleiding tot en met het masterniveau, dat levenslang kan opgenomen worden. Dit moet dus niet beperkt worden tot hogeronderwijsfinanciering, maar benaderd in het kader van levenslang leren. Ik vind niet dat de overheid ook postinitiële opleidingen moet financieren, die een return opleveren van 15 tot 20 procent. Op die manier zouden de publieke middelen sociaal ongelijk herverdeeld worden. Dergelijke opleidingen moeten op een private manier bekostigd worden, waarbij ook bedrijven een rol kunnen spelen.

De heer Dirk De Cock : Ik wil eventjes kort ingaan op de opmerking over uw bezoek aan Regensburg. Ik denk dat Vlaanderen zich in een vrij unieke situatie bevindt. In het buitenland, zoals bijvoorbeeld in Frankrijk, stellen we vast dat er, zeker inzake de professionele opleidingen, een veel sterkere band is tussen het bedrijfsleven en de instellingen in het kader van stages en vorming. Wij hebben dat veel minder. Dit heeft deels te maken met onze structuur van KMO's maar heeft ook culturele oorzaken. In Nederland bijvoorbeeld maakt men rond beroepsprofielen en bedrijfsprofielen zeer krachtdadig afspraken tussen bedrijfsleven en instellingen. Wij hebben die cultuur in Vlaanderen alleszins niet.

De heer Dirk Holemans : Ik heb gezien dat wat betreft maatschappelijke dienstverlening, u vooral verwijst naar de link met het bedrijfsleven. Ik denk dat er ook een link is met de samenleving. Zo wil ik graag verwijzen naar het initiatief dat ik mee heb kunnen stimuleren wat betreft de wetenschapswinkels. Ik zou daar aandacht voor willen vragen omdat er nog verdere stappen kunnen gezet worden. Mijn vraag gaat over de GATS. Ik ondersteun de redenering dat er beter een gereguleerde markt is dan een wilde markt wat betreft de privé-initiatieven, maar als u zegt dat we ook de privé-instellingen gaan accrediteren en ze onderwerpen aan dezelfde kwaliteitseisen, gaan we dan niet in een situatie terechtkomen waarin zij zeggen dat bij een regularisatie ook een subsidiëring thuisheeft ? Zo zou het onderscheid tussen publieke en private sector verdwijnen.

Professor Dirk Van Damme : Accreditatie impliceert erkenning van de diploma's zoals bachelor en master. Dat is onontkoombaar. Men kan in de publieke sector op dat gebied niet achterblijven op wat in het bedrijfsleven gebeurt, waar dergelijke

kwalificaties wel impliciet worden erkend door werkgevers. Internationaal zijn er echter goede denkbelden over het feit dat de publieke sector hierin beschermd kan worden. Dit is ook weer een vrij uitvoerig debat op zich. Persoonlijk ben ik er niet van overtuigd dat het idee van registreren en accrediteren van for-profit providers automatisch zou leiden tot een probleem van subsidiëring. Ook in de GATS aanvaardt men dat subsidie van publieke instellingen buiten de GATS blijft, zelfs als een land heel ver gaat in haar engagement op andere vlakken. Subsidie is heel nadrukkelijk uit de GATS gehouden.

De voorzitter : Ik dank beide heren voor hun goede uiteenzetting en hun deskundige antwoorden. Ik roep de heer Dittrich en de heer Brouwer naar voor, vice-voorzitters van het Nederlands Accreditatieorgaan. Accreditatie roept heel wat dromen op maar ook heel wat nachtmerries, dus ik denk dat het belangrijk is dat we beide voorzitters aan het woord laten.

1.2. Toelichting door de heer Karl Dittrich, vice voorzitter, en de heer O.G. Brouwer, vice-voorzitter Nederlands Accreditatieorgaan (NAO)

De heer Karl Dittrich : Wij zitten hier als beide vice-voorzitters van de Nederlandse accreditatieorganisatie en wij hopen van harte dat we binnen enkele maanden kunnen zeggen dat naast ons ook een aantal Vlaamse collega's zitten, zodat we gezamenlijk het bestuur kunnen uitmaken van een Vlaams-Nederlandse organisatie.

Wat is de betekenis van accreditatie in relatie tot Bologna ? Onze Europese ministers streefden ernaar te komen tot een Europese hoger-onderwijsruimte onder erkenning van de eigenheid van landen en van regio's. Het doel dat men daarbij stelt is een versterking van de positie van de Europese kenniseconomie, waarbij men streeft om in 2010 competitief te zijn met de kenniseconomieën van de Verenigde Staten en van Azië. Daartoe hebben onze ministers gezegd dat het in elk geval noodzakelijk zal zijn te komen tot een vergroting van de mobiliteit van studenten en personeel. Dit zou de Europese gedachten versterken en zou ons doen erkennen dat we een grote mate van culturele diversiteit en eigenheid in Europa hebben.

Die eigenheid moet eerst door iedereen aanvaard en begrepen worden, voordat men op een hoger niveau tot een grotere eenmaking of meer samenwerking zou kunnen komen. Op die manier zou er een grotere Europese beroepsbevolking komen die

in meerdere landen zou kunnen werken, waardoor de positie van onze bedrijven zou versterken ten opzichte van die van de rest van de wereld.

Interessant is dat de ministers uitdrukkelijk niet kozen voor het uniformeren van alle stelsels. Men heeft gekozen voor de optie om deze te harmoniseren. Men probeert voor alle landen dezelfde uitgangspunten te realiseren van het bachelor-master-principe, maar binnen een duidelijke aanvaarding van de verschillende stelsels. Niveau en kwaliteit kunnen verschillend zijn maar wel transparant. Dat is de reden waarom accreditatie door beide landen als een van de middelen tot het bekomen van transparantie en mobiliteit van het stelsel wordt gezien.

Accreditatie is het geven van een onafhankelijk oordeel over de kwaliteit van een opleiding. Dit kan op verschillende manieren gebeuren. Allereerst kan men de instellingen accrediteren, zoals hogescholen en universiteiten. Men kan echter ook de programma's beschouwen. Dit kan op zijn beurt gebeuren op vrijwillige of verplichte basis. Vervolgens kan accreditatie gebeuren naast kwaliteitszorg of in het verlengde ervan.

Tot slot kan men accrediteren op niveau van basiskwaliteit of, zoals in Zuid-Amerika gebeurt, op niveau van excellenties. Onze beide overheden kozen voor accreditatie van programma's op een niveau van basiskwaliteit en op verplichte basis.

Dit geldt voor de erkenning van diploma's en voor bekostiging. In Nederland speelt dit ook een rol in de studiefinanciering. Men heeft er uitdrukkelijk voor gekozen accreditatie te zien als een onafhankelijk sluitstuk van het stelsel van kwaliteitszorg. Wij proberen niet te kort te doen aan de motivatie van instellingen om voortdurend te komen tot een verbetering van de kwaliteit.

Nederland en Vlaanderen kiezen op dit ogenblik voor een gezamenlijk accreditatieorgaan. Wij hopen althans dat dit het gevolg zal zijn van dit decreet. Het feit dat twee landen het aandurven tot een gemeenschappelijke accreditatie te komen, baart heel wat opzien in Europa. Tijdens de afgelopen maanden hebben we in frequent overleg tussen Nederland en Vlaanderen kunnen vaststellen dat er verschilpunten zijn. Toch kunnen we in de eerste plaats zeggen dat de Vlaamse en Nederlandse kwaliteitszorgstelsels in Europa in hoog aanzien staan en dat er veel overeenkomsten te vinden zijn. Er is een beperkt aantal structuurverschillen, zoals de een-cycluseducatie in Vlaanderen, de associaties tussen universiteit en hogescholen, en in Ne-

derland de hogeschool master die Vlaanderen niet kent. Er zijn natuurlijk ook cultuurverschillen en voortsnog is er ook een behoefte langs beide zijden om de eigenheid te kunnen onderstrepen. Wij hebben dit kunnen vaststellen in gesprekken met VLIR, VLHORA, VLOR, studentenverenigingen, vakorganisaties en het kabinet en de administratie. Er is een grote mate van gemeenschappelijkheid en slechts een beperkt aantal verschillen, die echter wel erkend moeten worden als wezenlijke verschillen.

Als we straks de opdracht zouden krijgen om accreditatiekaders voor Nederland en Vlaanderen te maken, zullen die voor 90 procent gemeenschappelijk zijn. Er zal ook ruimte zijn om naar elkaar toe te groeien zodat we uiteindelijk zullen kunnen spreken van een hoger-onderwijsruimte in Nederland en Vlaanderen. Natuurlijk zullen we ook in de komende jaren ontdekken dat uw stelsel op een aantal punten beter is dan het Nederlandse, en dat het Nederlandse misschien ook leidt tot een aantal aanpassingen in Vlaanderen. Over en weer kunnen we leren van datgene wat er op dit ogenblik in wetgeving en decreet al is vastgelegd of wordt voorgesteld.

Hoe past dat nu in Europa ? Men kan twee verschillende uitgangspunten kiezen voor een Europees stelsel van kwaliteitszorg en accreditatie. Een groep mensen in Europa zegt dat men moet proberen te komen tot één accreditatiestelsel en één kwaliteitszorgstelsel. Dit betekent het bereiken van een gemeenschappelijke ontwikkeling tot het bekomen van het niveau van bachelor of master. Het nadeel van die benadering is dat men moet kijken naar het niveau van de basiskwaliteit. Wie zou dan bepalen wat de basiskwaliteit is ? Is dat de sterkste of de zwakste partner ? In die zin kunnen we niet anders dan onderkennen dat er heel wat kwaliteitsverschillen zijn in het Europese hoger onderwijs. Dat is voor ons de reden te adviseren een andere weg te kiezen, namelijk de weg om te komen tot wederzijdse erkenning van accreditatiebesluiten.

Wat ons betreft, betekent dit dat wij de komende maanden zoveel mogelijk proberen te achterhalen op welke manier de accreditatie- en kwaliteitszorgstelsels in de verschillende Europese landen functioneren. Wat zijn de goede, de minder goede en de beste praktijken die men kan onderscheiden en waarvan men het meest kan leren ? We zullen ook een duidelijke analyse moeten maken om te zien welke elementen in bepaalde landen een doorslaggevende rol spelen in het bepalen van de basiskwaliteit.

Om aan te sluiten bij landen die op dit ogenblik het meest in onze richting aan het evolueren zijn, vindt op 12 en 13 juni een overleg plaats tussen de accreditatieorganisaties van Duitsland, Spanje, Zwitserland, Oostenrijk, Noorwegen, Nederland en Vlaanderen. Dit is niet gericht op uniformering van onze stelsels maar wel op wederzijdse erkenning van de wijze waarop men tot accreditatiebeslissingen komt, de garantie die men geeft voor niveau en kwaliteit en het proces dat daaronder ligt. Zo zullen we uiteindelijk in staat zijn om wederzijdse erkenning van de diploma's voor te schrijven, er afspraken rond te maken, en zullen we de landen kunnen adviseren om deze afspraken te maken. Dit kunnen we doen door te zeggen dat de kwaliteit van de afgeleverde diploma's gegarandeerd is door de aanpak die wij hebben kunnen kiezen.

De heer Gilbert Van Baelen : We gaan straks aan tafel zitten met de bestaande accreditatieorganen. Er is al verwezen naar het feit dat een aantal commissieleden het genoeg hebben gehad reeds enkele organen te kunnen bezoeken in Duitsland en Noorwegen. Het valt me wel op dat u spreekt over accreditatieorganen, hoewel Duitsland werkt met een erkenningsorgaan op Bundesvlak. Het lijkt me dan eerder dat u daar met de overheid gaat spreken, aangezien zij de regels bepaalt waarbinnen de accreditatieorganen erkend worden. De kwaliteitsnorm wordt dan eigenlijk op dat niveau gesteld. In Noorwegen is men dit jaar op 1 januari gestart en heeft men ook uitdrukkelijk de bedoeling dat de overheid alles in de hand houdt.

Nu zien we dat in een aantal landen het eigenlijk privé-organisaties zijn die straks zullen accreditieren binnen een bepaald normenstelsel. Hoe ziet u dat ? Wil u dit in handen van de overheid houden of wil u in Vlaanderen en Nederland samen een erkenningscommissie voor een accreditatieprogramma opstarten, waarna de vrije markt mag spelen ?

De heer Dittrich is ook voorzitter van de Universiteit van Maastricht geweest. Die universiteit heeft een stormachtige groei gekend op tien jaar tijd en daarbij werden gigantisch veel buitenlandse studenten aangetrokken. Een van de aspecten is dat men gekozen heeft voor onderricht in andere talen. Was dat een pluspunt voor de universiteit en de opleiding, of werkte dat eerder als een rem ?

De heer Karl Dittrich : In Nederland heeft de overheid ervoor gekozen om van de accreditatieorganisatie geen overheidsorgaan te maken, maar wel een zelfstandig bestuursorgaan. Dat is de beste weg. De overheid is verantwoordelijk voor de bekostiging en de kwaliteit van diploma's. Een ac-

creditatieorganisatie moet vooral ten behoeve van de advisering van de overheid kunnen functioneren. We stellen voor in ons stelsel dat we zelf het uiteindelijke oordeel vellen, maar dat de organisaties die de visitaties gaan doen in de opleidingen, private partijen kunnen zijn, zolang die maar voldoen aan de kwaliteitscriteria, zoals die in de accreditatiekaders zullen worden neergelegd. Dat is een wezenlijk verschil met Duitsland waar de Akkreditierungsrat de accreditatieorganisaties verder op Länderniveau erkent. Er zijn er inmiddels zeven erkend. In Noorwegen heeft de overheid de keuze gemaakt tussen een combinatie van instellingsaccreditatie met een sterke nadruk op het stelsel van kwaliteitszorg en tegelijkertijd heeft men daaraan een verbeterfunctie gekoppeld. Er zijn grote verschillen tussen de accreditatiestelsels. Dat is de reden waarom we de organisaties hebben uitgenodigd om elkaars werkwijze te bespreken.

We wilden graag de redenering kennen die ze hebben gevolgd om te komen tot de instellingsaccreditatie of tot de goedkeuring van accreditatieorganisaties en hoe men de combinatie maakt van accreditatie en kwaliteitsverbetering. In de Nederlandse wetgeving is er een duidelijke scheiding tussen de kwaliteitszorg en de verbeterfunctie aan de ene kant, en het onafhankelijke oordeel over de basiskwaliteit aan de andere kant.

De Universiteit van Maastricht heeft een aantal jaren geleden voor een strakke internationaliseringpolitiek gekozen op het vlak van de economie, de Europese cultuur en het internationale recht. Maastricht wou zich profileren als een universiteit op het grensvlak van cultuur en talen. Vanaf de allereerste dag werd de Engelse taal toegepast. Dat heeft een aantal consequenties. Zo moet men ervoor zorgen dat de studenten met een Nederlandse taalachtergrond de Engelse taal voldoende beheersen. Dat geldt ook voor de docenten. De studenten die binnenkomen, moeten verder voldoende taalgevoelig zijn voor datgene wat we aanbieden en tegelijkertijd hebben we een sterke nadruk gelegd op het verwerven van Nederlands als tweede taal. Internationalisering heeft immers niet alleen te maken met het leren van disciplines in een bepaalde internationale context, maar het gaat vooral om het leren kennen van verschillende culturen. Als men in Maastricht wil studeren, dan moet men enige kennis verwerven van de omgeving waarin men studeert. Men dient dus ook Nederlands te begrijpen, evenals de Nederlandse cultuur, eigenheid en geschiedenis.

Voor Maastricht is dit een buitengewoon aantrekkelijke zaak geweest : 25 procent van de studenten

is van niet-Nederlandse nationaliteit. Dat betekent dat er bijna 3000 buitenlandse studenten waren op een totaal van 11.500. Dat was het doel waarnaar de universiteit had gestreefd.

De heer Kris Van Dijck : Het verheugt ons dat er inzake het accreditatiestelsel een samenwerking is tussen Nederland en Vlaanderen. Een vorm van Europese accreditatie is de achillespees in heel het opzet. Elkaar gaan erkennen en dergelijke meer opent perspectieven, maar het is de vraag of er geen gevaar bestaat dat er een rangschikking komt van universiteiten en landen (goed, beter, best). Ik stel vast dat men in Europa niet staat te springen om tot een eenvormig accreditatiesysteem te komen.

Vlaanderen staat aan de vooravond van de hervorming. Het ontwerp van decreet is pas neergelegd in het parlement. Binnen een paar jaar gaan we instappen in de BaMa-structuur. Tegelijkertijd wordt binnen Europa gesteld dat er een Europese accreditatie moet komen tegen 2010. Garandeert dat dat Vlaanderen en Nederland conform zijn met de afspraken die later zullen worden gemaakt ? De accreditatie is het pijnpunt van heel deze hervorming.

Mevrouw Mieke Van Hecke : Is er sprake van een erkenning van de accreditatieorganen in de verschillende landen, zodanig dat er een basiskwaliteitslabel wordt gegeven ? Anders blijft de hele operatie dezelfde als datgene wat er vandaag gebeurt, namelijk dat men diploma's zelf naar waarde gaat inschatten. In dat geval heeft men de stap gemist.

De harmonisatie van diploma's en de wederzijdse erkenning gaan beperkt blijven in functie van de kwaliteit van het accreditatieorgaan.

De heer Chris Vandenbroeke : Nederland heeft blijkbaar het voortouw genomen in deze zaak en België volgt. Twee jaar geleden heeft men in de Kamer in Nederland het probleem ten gronde bekeken en uitgetekend. Men kan dus in feite niet meer spreken van een consensus : Vlaanderen volgt wat er is voorgeschreven door Nederland. Is dat een verkeerde analyse ?

De heer Dirk De Cock : Met betrekking tot de accreditatie stelt men in Regensburg dat men overstapt op nieuwe programmeringen en dat men wel ziet of men geaccrediteerd zal worden. Wat is uw standpunt tegenover een dergelijke houding ? Verder stelt men dat 2010 een streefdatum is, maar dat men die nooit zal halen. Hoe ziet u dat ?

De heer O.G. Brouwer : We schatten dat de Europese accreditatie er niet komt voor 2010. Dat is geen kwestie van kiezen, maar van accepteren. De enige weg is dat elk land een eigen stelsel opbouwt. Als men dat snel doet, heeft men meer invloed op de vormgeving van het geheel dan wanneer men zit te wachten tot de anderen zover zijn. De vraag is trouwens of het echt zover komt met alle landen waarover we spreken. Een andere complicatie is dat heel veel landen het expliciet niet willen en dat sommige het nog niet doen. Dat is een bijkomende reden om een eigen weg uit te stippelen en goed te letten op wat er elders gebeurt zodat de aansluiting zo gemakkelijk mogelijk blijft en de erkenning gemakkelijk kan plaatsvinden.

Vervolgens is het de vraag hoe men met erkenningen omgaat. Professor Van Damme heeft gesproken over het Nederlands instituut dat aan diploma-vergelijking heeft gedaan. Daarin zitten verschillende scholen. Men kan stellen dat een diploma uit het buitenland pas erkend wordt als het exact hetzelfde is of als een opleiding gelijkwaardig is. Ik hoop dat de accreditatie, als die goed wordt ingevoerd, kan bijdragen tot een goed gewaarborgde vergelijking en een iets ruimere opvatting dan dat het exact dezelfde vakken moeten zijn, dat het met andere woorden een stap is naar een verstandiger omgaan met internationale vergelijkingen.

Duitsland heeft een ander erkenningsysteem dan het onze. De Dutch Validation Council, een club die masters in het hoger beroepsonderwijs in Nederland accrediteert, zou bijvoorbeeld kunnen streven naar een erkenning door de Deutsche Akkreditierungsrat. Dat is niet verboden. Zo vinden op een ander niveau dan dat van de formele accreditatieorganisaties al grensoverschrijdende activiteiten plaats. Op die manier ontstaat een netwerk van erkenningen en de overheden kunnen daarvan de vruchten plukken.

Het klopt dat Nederland vooroploopt op het vlak van de wetgeving, maar we sluiten tevens sterk aan bij het kwaliteitszorgstelsel in Nederland en dat heeft grote overeenkomsten met het kwaliteitszorgstelsel in Vlaanderen. Dat geldt ook voor de universiteiten en sinds kort ook voor de hogescholen. Zo begint de VLHORA ook met een kwaliteitszorg op die wijze. Daarenboven heeft de VLHORA in intensieve samenwerking met de HBO-Raad nogal wat moeite gedaan voor de introductie van de accreditatie. We hebben niet het gevoel dat Nederland sturend optreedt. Het is een kwestie van het erkennen van allerlei verschillen (die hoeven niet allemaal gelijk te worden getrokken) en tegelijkertijd vaststellen dat door de for-

muleringen heen, de overeenkomsten ontzettend groot zijn. Het zou zonde zijn dat dat niet lukt tussen Nederland en Vlaanderen, want dan kan men een Europees accreditatiestelsel wel vergeten. Sinds enkele maanden zijn er intensieve contacten tussen onze organisatie en de verschillende betrokken organisaties in Vlaanderen.

In Nederland is er een grote sector van het aangegeven, dat is het niet-bekostigde, onderwijs, met name voor hogeschoolniveau. Ik kan me goed voorstellen dat men daar met een opleiding begint en vervolgens afwacht of ze wordt erkend. Er zijn er zelfs die nu formeel worden erkend en er uit stappen omdat de accreditatiekosten te hoog zijn en dat winnen ze niet terug in hun deelnemerskosten.

Voor door de overheid bekostigde instellingen lijkt dat een riskante onderneming, maar het kan. In elk geval weten de instellingen waaraan zich te houden want de kaders zijn bekend. Ik ken niet alle verschillen tussen de systemen in Nederland en Vlaanderen. In Nederland moeten pas na de accreditatie de kosten betaald worden. In Vlaanderen speelt de erkenningcommissie daarbij een rol. Er zijn dus niet al te veel risico's aan verbonden.

De heer Karl Dittrich : In Nederland wordt privaat onderwijs niet gesubsidieerd, maar wel geaccrediteerd op het ogenblik dat men door de overheid erkende diploma's moet afleveren. Tussen subsidiëring en accreditering is dus een uitdrukkelijke scheiding.

Over een aantal jaren zou een Europese accreditatie van de accreditatieorganisaties allicht de oplossing van het probleem kunnen zijn. We zullen moeten streven naar een Europese evaluatie van de accreditatie. Het is allicht wenselijk dat er een Europees overkoepelend orgaan komt dat een stempel zet op de wijze van werken van de nationale organisaties. Dat verdient de voorkeur boven een uniform stelsel.

Het zou verkeerd zijn om de Nederlandse werkwijze aan Vlaanderen op te dringen. We hebben al een aantal keren vergaderd met VLIR, VLHORA en studentenorganisaties om de gemeenschappelijke peilers te bepalen. We zoeken naar een gezamenlijke basis van een kwaliteitsoordeel dat in beide landen kan gelden. We sluiten onze ogen echter niet voor de verschillen. We verwachten dus dat er een werkingskader komt dat voor negentig procent overeenstemt maar dat we de eerste jaren met de verschillen rekening moeten houden bij de uitwerking van het kader en de procedures van de beoor-

deling. Nederland mag het Vlaamse hoger onderwijs niet koloniseren, omdat we toevallig op dat vlak eerder zijn.

De heer Karlos Callens : In België zijn de buitenlandse studenten voor alle studierichtingen verspreid over alle universiteiten en hogescholen. Nederland en de Verenigde Staten centraliseren de specialiteiten. Zou het niet beter zijn om de buitenlandse studenten voor een bepaalde specialiteit naar een bepaalde school te verwijzen ? Er zijn immers problemen op het gebied van huisvesting, taal, lectoren, technische accommodatie.

De heer Karl Dittrich : Rationaliseren en concentreren van opleidingen moet elders besproken worden. Wij respecteren de autonomie van de instellingen. Zij moeten zelf keuzes maken over hun profiel. De universiteit van Maastricht heeft ervoor gekozen om zich te richten op Europa. Daarom hebben we gekozen voor een eigen, autonoom profiel. We streven naar internationalisering en hanteren eigen maatstaven voor onderwijskwaliteit en methodiek. Die combinatie heeft ons een belangrijke plaats gegeven in het Nederlandse onderwijs. Ik zou het jammer vinden als men zou streven naar een concentratie van buitenlandse studenten. Bij het opvoeden van de Europese burgers is het contact met zoveel mogelijk culturen belangrijk. Ik pleit dus eerder voor een spreiding. Zo kunnen studenten zien hoe andere mensen, die anders opgevoed zijn, met dezelfde problemen omgaan. Zij moeten oog hebben voor ieders eigenheid en diversiteit.

De heer Karlos Callens : Voor de duidelijkheid, ik ben geen voorstander van centralisatie.

1.3. Toelichting door de heer Joris Roos, voorzitter, en de heer Stephan Neetens, lid van de raad van bestuur van de Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS)

De heer Joris Roos : De Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS) is meer dan alleen een belangenvereniging. De VVS wil ook een maatschappelijke beweging zijn. Daarom plaatst zij het verdedigen van studentenbelangen tegen de achtergrond van een aantal uitgangspunten of principes. Steeds streeft de VVS de verwezenlijking van haar principes na. Elke situatie en voorstel zal ze daaraan toetsen. Volgens velen is dat onze zwakte, volgens ons is het onze kracht en meerwaarde.

De VVS plaatst het verdedigen van studentenrechten in het ruimer kader van de democratisering van het onderwijs. Dat wil zeggen dat iedereen, onge-

acht zijn of haar socio-culturele achtergrond, het recht heeft om zonder financiële of andere drempels en in overeenstemming met zijn of haar intellectuele capaciteiten, het onderwijs van zijn of haar keuze te volgen. De VVS gaat er daarbij bovendien van uit dat een democratisch onderwijs slechts mogelijk is in een democratische samenleving. De VVS zet zich dan ook in voor een democratische organisatie van onderwijsinstellingen en voor de democratisering van de maatschappij.

Democratisch onderwijs is evenwel waardeloos zonder kwaliteit. Het onderwijs in Vlaanderen moet zo kwaliteitsvol mogelijk zijn en zo goed mogelijk beantwoorden aan de behoeften van de Vlaamse jongeren. Hierbij opteert de VVS resoluut voor een methodisch, ontvoogdend, responsabiliserend en activerend onderwijs.

Volgens de VVS spreken deze twee principes elkaar niet tegen. Het is mogelijk in open en toegankelijk onderwijs te voorzien dat tegelijkertijd van uitstekende kwaliteit is. Vlaanderen bewijst dat dagelijks. Dat moet zo blijven. Invloedrijke stemmen durven immers wel eens in twijfel trekken of democratisch en kwaliteitsvol hoger onderwijs nog wel haalbaar is in een mondiale organisatie van het hoger onderwijs. Zij bepleiten een diversificatie van de opdrachten. In Vlaanderen zouden sommige instellingen zich moeten toeleggen op kwaliteit, andere op toegankelijkheid. De VVS wijst dit toekomstbeeld resoluut af, niet alleen omdat toegankelijkheid zonder kwaliteit waardeloos is, maar evenzeer omdat kwaliteit zonder toegankelijkheid zinloos is.

Onze principes gelden ook bij het overschrijden van de Vlaamse grenzen. Ook in het Vlaamse buitenland hoger-onderwijsbeleid moet er van ontvoogding en solidariteit uitgegaan worden. Het kan niet dat Vlaanderen voor Vlaamse studenten naar een hoger-onderwijshemel streeft, maar ondertussen voor niet-Vlaamse studenten en studenten in het buitenland de wetten van de jungle predikt.

De VVS onderscheidt drie elementen in de internationale dimensie van de hervorming van het Vlaamse hoger onderwijs. Ten eerste is er de vergelijkbaarheid. Goed bestuur impliceert dat de wetgever voor elke maatregel nagaat hoe het onderliggende probleem in het buitenland geregeld wordt. Een rechtsvergelijkende, net als een juridische of een taalkundige analyse zou een reflex van de wetgever moeten zijn. Buitenlandse ervaringen kunnen immers inspireren en problemen voorkomen. Internationale vergelijkbaarheid wordt steeds meer een beleidsdoelstelling en een verwachting

van de bevolking. Dat zou zeker moeten gelden voor de flexibilisering van de studievoortgang en de heroriëntering van het financieringssysteem van het hoger onderwijs.

Ten tweede zijn er de internationale invloeden. Als het klopt dat de wereld ons dorp aan het worden is, dan kan Europa stilaan onze wijk genoemd worden. In ons dorp en in onze wijk dwingen een aantal evoluties het hoger onderwijs tot een reactie. De twee bekendste zijn de Bolognaverklaring en de commodificatie, waarover momenteel onderhandeld wordt op de GATS in de Wereld Handelsorganisatie (WHO). Tegelijkertijd zijn er ook een aantal dorps- en wijkgenoten opgedoken die de traditionele praktijk van ons hoger onderwijs be-roeren en een aantal zekerheden ondermijnen. We spreken dan onder meer over franchising, twinning agreements, branch campuses, offshore institutions, kortom de fascinerende wereld van de Transnational Education (TNE). Een bijdetijdse en vooruitziende wetgever moet op die internationale invloeden een samenhangend en rechtvaardig antwoord formuleren. De bewegingen en de stromingen moeten nauwkeurig geanalyseerd worden en daar waar ze een vooruitgang betekenen resoluut, maar kritisch gevolgd worden. De dorps- en de wijkgenoten moeten hun gang kunnen gaan zolang ze een meerwaarde garanderen aan de Vlaamse bevolking.

Ten derde is er de internationale dimensie in het curriculum. Elk curriculum in het hoger onderwijs moet doordrenkt zijn – of worden – van internationalisme. Dat moet terug te vinden zijn in de opleidingsdoelstellingen, in de vakinhouden, in de methodologie, in de onderwijstaal, in de onderwijsplaats, enzovoort. Dat internationalisme is de basisvoorwaarde om de vergelijkbaarheid, waarover we daarnet in legistieke zin spraken, ook om te zetten in een levenshouding. Bovendien zal het onze afgestudeerden aanzetten tot begrip en tolerantie. Dat zijn essentiële voorwaarden voor een humane globalisering.

We zullen nu kort ingaan op een aantal concrete aspecten van de internationalisering van het Vlaamse hoger onderwijs. Achtereenvolgens zullen het Bolognaproces, de GATS-onderhandelingen en de Lissabondoelstellingen aan bod komen. Voor elk aspect zullen we eerst een globale beschouwing geven en vervolgens een aantal beleidsaanbevelingen.

De heer Stephan Neetens : Het Bolognaproces wil tegen 2010 een Europese ruimte van hoger onderwijs creëren. Dit is de grote inspiratiebron van het

ontwerp van decreet voor de herstructurering van het hoger onderwijs, in de volksmond het Structuurdecreet. Het is het beste voorbeeld van de internationale dimensie in de hervorming van het Vlaamse hoger onderwijs.

Van bij de aanvang heeft de VVS, in overeenstemming met haar Europese koepelvereniging ESIB-The National Union of Students in Europe, belangrijke kritiek geuit op het Bolognaproces.

We hebben ten eerste onmiddellijk gewezen op het nagenoeg ontbreken van enige studentenbetrokkenheid in het Bolognaproces. In juni 1999 waren er in Bologna alleen Europese studentenvertegenwoordigers aanwezig omdat zij in de conferentieplaats binnengesmokkeld werden door de Bolognese studentenbeweging. Dit is onaanvaardbaar omwille van het principe van de studentenparticipatie maar evenzeer omdat brede hervormingsbewegingen in het conservatieve hoger onderwijs alleen een kans op slagen maken als ze gedragen worden door alle leden van de academische gemeenschap.

Verder hebben we de aandacht getrokken op het feit dat er in het Bolognaproces weinig of geen aandacht was voor de sociale dimensie. Een student studeert immers niet alleen, hij eet ook, hij slaapt, hij verplaatst zich, hij maakt zich zorgen enzovoort. Succesvolle studies hebben vaak evenzeer te maken met deze sociale dimensie als met het eigenlijke onderwijs. Een brede hervormingsbeweging die aan dat aspect geen aandacht besteedt, zal weinig succesvol zijn en zal in elk geval alleen een beperkt en bevoorrecht segment van de bevolking bereiken.

De VVS heeft ook vastgesteld dat sommige instellingen een zuiver economisch denken verbinden aan het Bolognaproces. Kenschetsend hiervoor is de typering van de student als een consument. Indien men dit taalgebruik consequent doortrekt, dan belandt men bij het hoger onderwijs als een uit de kluiten gewassen supermarkt, waarin koopkrachtige consumenten producten van betere kwaliteit zullen kunnen aankopen. De VVS verzet zich ten eerste tegen deze invalshoek, die volgens ons leidt tot een ondemocratisch en gesloten hoger onderwijs. Hoger onderwijs is een publiek goed en blijft daarom op de eerste plaats een publieke verantwoordelijkheid.

De VVS merkte ten slotte ook op dat de Bologna-verklaring een slechte naam heeft gekregen omdat vele landen dit hebben aangegrepen om hervormingen te rechtvaardigen die er eigenlijk maar

weinig mee te maken hebben. De voorbeelden gaan van pogingen om de vrije toegang tot masterprogramma's te beperken in Nederland over de introductie van inschrijvingsgelden in de Duitse Länder en een ongebreidelde en beangstigende autonomie voor de instellingen voor hoger onderwijs in Oostenrijk naar chaotisch georganiseerde programmahervormingen in Italië.

Om al deze redenen hadden de VVS en haar Europese koepelvereniging het aanvankelijk zeer moeilijk met het Bolognaproces. Toch hebben beide uiteindelijk toch hun steun verleend en nu zijn ze de grote bezielers en voortrekkers van dat proces. Ze hebben dit niet alleen gedaan vanuit strategische overwegingen maar evenzeer en misschien nog meer vanuit de vaststelling dat het Bolognaproces een effectief antwoord kan bieden op een aantal reële problemen van de Vlaamse en Europese studenten en afgestudeerden. Het Bolognaproces is dus niet zomaar een internationale noodwendigheid waaraan niet te ontkomen valt, het biedt ook een inhoudelijke meerwaarde.

Volgens ons zal het Bolognaproces internationale erkenning van diploma's, kwalificaties en studieverblijven vergemakkelijken. Het zal ook de georganiseerde en vrije internationale studentenmobiliteit aanzwengelen. Het zal een structurele aanzet vormen tot radicale onderwijsvernieuwing en biedt zodoende uitzicht op een hogere onderwijskwaliteit. Het zal de creatie van een Europese arbeidsmarkt bevorderen. En last but not least zal het een fundamentele bijdrage leveren tot de verwezenlijking van een Europese samenleving.

In de Verenigde Staten van Amerika is de grote mobiliteit van studenten en werknemers een vanzelfsprekendheid, in Europa is dat niet het geval. Dat heeft natuurlijk met taal en structurele barrières te maken, maar evenzeer met mentaliteit. Dat laatste kan aangepakt worden door de jongeren reeds tijdens hun studietijd door Europa te laten bewegen. Dat is de grootste bijdrage die we kunnen leveren tot het voorkomen van oorlog en tweespalt in het Europa van de eenentwintigste eeuw.

De Bolognaverklaring schoof zes instrumenten naar voor om tegen 2010 een Europese ruimte van hoger onderwijs te realiseren. We formuleren een aantal bedenkingen bij sommige van deze beleidsinstrumenten.

Een eerste manier om makkelijk leesbare en vergelijkbare graden te realiseren is het Europees diplomasupplement. In Vlaanderen durven we ons

op dit vlak nogal eens in zelfgenoegzaamheid wettelen omdat wij, tezamen met Finland, het eerste Europese land waren dat nu al meer dan 10 jaar geleden een diplomasupplement invoerde. Intussen moeten we ervoor oppassen dat we geen slachtoffer worden van de wet van de remmende voor-sprong.

Het door de Bolognaverklaring voorgestelde Europees diplomasupplement is heel wat omvangrijker dan het onze. De VVS pleit dan ook voor het herdenken van het Vlaamse diplomasupplement naar Europees voorbeeld, zodat het ook informatie bevat over de formele extracurriculaire activiteiten van studenten en zodat het ook volledig in het Engels ter beschikking wordt gesteld. Zulk een vernieuwd diplomasupplement zou voor de Vlaamse afgestudeerde een onschatbare hulp betekenen bij het voortstuderen en solliciteren in binnen- en buitenland.

Een tweede element om die doelstelling te bereiken is de Lissabonconventie uit 1997 over de erkenning van buitenlandse diploma's en kwalificaties. België heeft deze conventie nog steeds niet geratificeerd. De VVS pleit sinds meer dan twee jaar voor een ratificatie van deze conventie of dan toch minstens voor een implementatie van de belangrijkste elementen ervan in de erkenningspraktijk van de Vlaamse overheid en de Vlaamse instellingen van hoger onderwijs.

We doen dit niet vanuit de een of andere legalistische obsessie maar omdat de Lissabonconventie een aantal fundamentele rechten toekent aan studenten en afgestudeerden. De belangrijkste hiervan zijn het beginsel van de eerlijke en billijke erkenning, het beginsel van de omkering van de bewijslast en het beginsel van niet-erkenning op grond van een substantieel verschil. Deze beginselen zouden een einde kunnen maken aan de vele wanpraktijken die vandaag de Vlaamse erkenningspraktijk nog weelderig teisteren. Soms wordt bijvoorbeeld, na een vijf- of zesjarige opleiding, een diploma niet erkend omdat de betrokkene slechts 50 contacturen virologie heeft gevolgd in plaats van 60.

Bij de invoering van het beruchte bachelor-master-systeem wijst de VVS op de nood aan de decretale invoering van subdegrees, certificaten voor studietrajecten in het reguliere hoger onderwijs die geen volledige cyclus beslaan. Er bestaat een grote maatschappelijke nood aan dergelijke kortere opleidingstrajecten, vooral in het huidige hogeschoolonderwijs. Dergelijke subdegrees hebben algemene waarde binnen het hoger onderwijs en kun-

nen later dus gebruikt worden voor het verwerven van een graad. Zo kunnen zij de toegang tot het hoger onderwijs verbreden. Vandaag de dag kan men voor opleidingsonderdelen die men heeft gevolgd als vrij student formeel geen vrijstelling bekomen.

Inzake de promotie van mobiliteit is er nog veel werk aan de winkel. EG-onderzoek toont immers aan dat amper twee tot drie procent van de Europese studenten participeert aan de Europese mobiliteitsprogramma's. Bovendien komen deze studenten meestal uit de meer geprivilegieerde sociale milieus. De VVS pleit hier voor een principe van basismobiliteit en voor het doorbreken van het elitisme van de internationale horizontale en verticale studentenmobiliteit.

Elke Vlaamse student, dus ook de hogeschoolstudent, zou gedurende zijn opleiding ten minste een semester in het buitenland moeten doorbrengen. De verplichting doorbreekt het onmiskenbare mentaliteitsprobleem in minder geprivilegieerde sociale milieus. Financieel moet dit haalbaar worden door elke student een studieloon toe te kennen dat essentieel bestaat uit een rechtstreekse betaling van de fiscale voordelen die nu aan de ouders toevallen, en het kindergeld. Dit studieloon moet internationaal meeneembaar worden. In elk geval moeten de huidige studiebeurzen op korte termijn volledig internationaal meeneembaar worden.

Vlaanderen zou in Europees verband een pleitbezorger moeten worden van de principiële meeneembaarheid van alle beurzen en leningen, van de gelijkwaardige toegankelijkheid van alle sociale voorzieningen voor binnen- en buitenlandse studenten en van de creatie van een Europees mobiliteits-solidariteitsfonds dat financieel gevoed zou worden door de relatief meer welgestelde Europese landen en waaruit internationaal mobiele studenten uit relatief minder welgestelde landen financiële steun kunnen ontvangen.

De VVS wil ook een aantal kanttekeningen maken bij het recent door de Europese Commissie in het kader van het Bolognaproces voorgestelde Erasmus World programma. Het Erasmus World zal drie poten hebben. In een eerste poot zal de Europese Commissie een aantal Europese topmasterprogramma's selecteren en financieren. In een tweede poot zal zij een lucratief beurzenprogramma ter beschikking stellen van niet-Europese studenten om deze Europese topmasterprogramma's te komen volgen. In een derde poot zal zij een vergelijkbaar lucratief beurzenprogramma ter be-

schikking stellen van Europese studenten om topmasterprogramma's te gaan studeren in de Verenigde Staten.

De beurzenprogramma's kunnen vergeleken worden met het Amerikaanse Fullbrightprogramma. Ze zullen met andere woorden selectief zijn en zich enkel richten op de betere student terwijl de huidige Europese mobiliteitsprogramma's in principe voor elke student toegankelijk zijn. Men kan zich in alle ernst afvragen of het ten eerste een taak is voor de Europese Commissie om opleidingsprogramma's te financieren, of het ten tweede aangegeven is veel geld te spenderen aan selectieve beurzenprogramma's terwijl onze traditionele Europese mobiliteitsprogramma's nog zoveel te wensen laten of het ten derde nodig is dat de Europese belastingbetaler rijkelijke beurzen uitreikt om in de Verenigde Staten masterprogramma's te gaan studeren met inschrijvingsgeld van 25.000 dollar per jaar en meer.

Tot slot wil de VVS ook wijzen op de mogelijke gevaren van de associaties universiteit-hogescholen en van de internationale instellingsnetwerken à la Coïmbra of Santandergroep voor een eerlijke en democratische studentenmobiliteit.

Om deze gevaren te illustreren twee anekdotes : in het bestuursorgaan van een Vlaamse universiteit is vorig academiejaar gewaarschuwd voor het op mekaar afstemmen van internationale mobiliteit binnen de associatie. Men zegde toen : Als dat gebeurt dan moeten we onze studenten toch beter gaan selecteren. We willen immers niet dat hogeschoolstudenten onder de vlag van de associatie x naar het buitenland trekken en zodoende de goede reputatie van universiteit x onderuit halen. Er is een internationaal instellingsnetwerk dat in een zelfevaluatie, die dateert van vorig academiejaar, een vurig pleidooi houdt voor de organisatie van exclusieve topstudentenmobiliteit binnen het eigen netwerk gekoppeld aan wederzijdse excellentieaccreditering. Van inteelt gesproken. We moeten er ten eerste op letten dat in de Europese hoger-onderwijsruimte van 2010 de landsgrenzen niet vervangen worden door netwerk grenzen. Parlementen en overheden hebben hier duidelijk de taak om over het algemeen belang te waken.

Er is ten laatste de promotie van Europese samenwerking in kwaliteitszorg. Dit instrument van de Bolognaverklaring is door de VVS altijd hevig verdedigd. Een internationale dimensie in kwaliteitszorg is noodzakelijk omdat kwaliteitszorg voornamelijk tot kwaliteitsverbetering zal leiden wanneer er confrontatie van uiteenlopende visies op onder-

wijs en curriculum is. Bovendien kan het niet ontkend worden dat Vlaanderen met zijn 6 miljoen inwoners niet voldoende kritische massa heeft om objectieve externe kwaliteitszorg te garanderen. In Vlaanderen is het nog veel te vaak ons kent ons. Een internationale dimensie in kwaliteitszorg garandeert confrontatie van visies en objectieve samenstelling.

Praktisch heeft de VVS twee jaar geleden aan de VLIR bij de opstelling van het protocol van de tweede ronde van de universitaire onderwijsvisaties voorgesteld dat er vaker en op meer structurele wijze niet-Nederlandstaligen in de visitatiecommissies moeten opgenomen worden. Desnoods moeten de site-visits dan maar bij tijd en wijlen in het Engels of het Frans plaatsvinden. De inhoudelijke winst kan volgens de VVS niet onderschat worden. De VLIR is hier toen helaas niet op ingegaan. Voorts steunt de VVS accreditatie als sluitsteen van ons kwaliteitszorgsysteem ook enkel als er voluit voor een internationaal accreditatieorgaan geopteerd wordt. Als Vlaanderen accreditatie op zijn eentje invoert, dan zeggen wij duidelijk neen. Vlaanderen is hiervoor te klein. Er is al genoeg vriendjespolitiek. Daarom kan de voorgenomen samenwerking met Nederland op onze volledige steun rekenen. Op Europees niveau droomt de VVS van een Europese organisatie van kwaliteitszorgagentschappen à la ENQA die aan meta-accreditering doet, met andere woorden protocollen opstelt waaraan accreditors moeten voldoen. Er kan hier verwezen worden naar de Amerikaanse Council of Higher Education Accreditation (CHEA). Op die manier realiseert de sector zelfregulering, wordt de band tussen accreditatie, kwaliteitszorg en kwaliteitsverbetering structureel gegarandeerd en kunnen we tot Europese organisatie en erkenning komen zonder een monolithisch Europees accreditatie- of kwaliteitszorgagentschap. Dit laatste zal trouwens ook de inhoudelijke diversiteit van het Europese hoger onderwijs, een van zijn onontkenbare sterke punten, beschermen.

Zonder een principediscussie te willen beginnen over de zin of de onzin van het economische vrijhandelsbeginsel, kan moeilijk ontkend worden dat GATS, en de eruit voortvloeiende onderhandelings, een aantal grote bedreigingen inhouden voor het Vlaamse en het Europese hoger onderwijs. Staat het hoger onderwijs zoals wij het kennen op de tocht ?

Zal GATS ervoor zorgen dat er geen protectionistische maatregelen mogen genomen worden ? En wat zijn die protectionistische maatregelen ? Gaat het om overheidsfinanciering in zijn geheel ? Gaat

het om sociale maatregelen om de toegang tot het hoger onderwijs zo breed mogelijk open te houden ? En wat met de bestaande verschillen in inschrijvingsgelden tussen EU-burgers en niet-EU-burgers ? Wij kunnen alleen maar vragen stellen en laten na om harde beweringen naar voren te schuiven. Dat is net een van de fundamentele problemen met de GATS.

Het verdrag is zo vaag dat het veel ruimte voor interpretatie laat. Zo stelt het verdrag uitdrukkelijk dat het niet van toepassing is op overheidsdiensten. Voorwaarde is evenwel dat deze door de overheid worden aangeboden en niet in concurrentie treden met private verstrekkers. Wat betekent dit voor het Vlaamse hoger onderwijslandschap waarin gemeenschaps- en vrije instellingen naast mekaar bestaan, waar instellingen van hoger onderwijs een grote mate van autonomie hebben, waar ze van een derde geldstroom genieten en waar er inschrijvingsgeld gevraagd wordt ?

Een juridische studie, besteld door de Canadese federale regering, een land met een onderwijsorganisatie die vergelijkbaar is met de Vlaamse, is ronduit pessimistisch. Probleem is immers dat, bij geschillen over deze materies, de geschillenprocedure van de Wereldhandelsorganisatie uitsluitel zal brengen.

Deze rechters die in deze geschillenprocedure zitting hebben zullen evenwel over heel veel interpretatieve vrijheid beschikken. Bovendien zal er weinig tot geen democratische controle op hen mogelijk zijn.

Het feit dat de EU recent bekend heeft gemaakt geen onderhandelingsvoorstellen te doen voor onderwijs is een eerste stap in de goede richting. Helaas is het gevaar daarmee niet geweken. Zoals vroeger gezegd, voorziet de GATS in voortschrijdende en continue onderhandelingen. Minstens zou in de GATS beter omschreven moeten worden wat overheidsdiensten zijn zodat de traditionele onderwijsverstrekking in Europa geen voorwerp kan worden van de GATS. Beter zou evenwel zijn, mocht onderwijs als dienstensector volledig geschrapt worden uit de GATS.

Dat laatste zal echter niet verhinderen dat er daadwerkelijk internationale handel is in hoger-onderwijsdiensten en dat de internationale uitwisseling van onderwijs de komende decennia alleen maar zal toenemen. Voor de VVS moeten deze handel en uitwisseling gereguleerd worden. Dit gebeurt best niet in het kader van een handelsverdrag maar door zelfregulering door de sector. Ons inziens is

hier een grote rol weggelegd voor de UNESCO. Bovendien lijkt het Bolognaproces zelf mogelijkheden te bieden als regionale zelfregulering die de GATS kan counteren. Op de eerste plaats is op dit vlak evenwel nog veel onderzoek vereist. Hier is een duidelijke rol weggelegd voor het Vlaamse beleidsvoorbereidende onderzoek.

In Lissabon heeft de Europese Unie bepaald dat Europa tegen 2010 de meest competitieve kenniseconomie ter wereld zal zijn. Dat zal gebeuren door middel van open coördinatie. Onderwijs zal daar een belangrijke bijdrage aan moeten leveren.

Staat het onderwijs volledig in dienst van deze economische doelstelling ? Of zal men het zien als een onafhankelijke instelling die ook een bijdrage kan leveren ? Als ik naar de Europese Commissie luister, vrees ik voor de toekomst van het hoger onderwijs. Een commissielid beschouwt Bologna als een middel om de doelstellingen van Lissabon te bereiken. De Commissie valt dus terug op haar gewraakte Memorandum on Higher Education van 1990, eigenlijk een kopie van een tekst van de European Round Table of Industrialists. Een louter economische benadering van het hoger onderwijs. Niemand ontkent dat het hoger onderwijs economische aspecten heeft, maar we mogen het niet reduceren tot economie. Dat zou een groot verlies zijn voor de Europese samenleving en ontwikkeling.

De heer Robert Voorhamme : Kan de VVS haar standpunt over zelfregulering nader bepalen ?

De heer Stephan Neetens : Wij zijn voorstander van relatieve autonomie zolang alle partijen maar betrokken worden. Dat is een goede manier om deze sector te reguleren. De overheid werkt een kader met duidelijke principes uit die de sector zelf implementeert. De overheid kan achteraf controleren of rekening werd gehouden met de vooropgestelde principes.

De leden van de Unesco kunnen een minimaal kader opstellen. De instellingen kunnen de elementen in onderling overleg vorm geven. Anders zullen de regels te gedetailleerd zijn.

De heer Chris Vandenbroeke : De VVS pleit voor kwaliteit en toegankelijkheid en verzet zich tegen een al te economische benadering van het hoger onderwijs. Hoe past haar pleidooi voor korte opleidingen daarin ?

Kan de VVS haar standpunt over het taalgebruik nog even toelichten ?

De heer Stephan Neetens : Er is bij de studenten-vertegenwoordigers een grote nood aan verkorte opleidingen voelbaar. We hebben het daarbij niet enkel over de hogescholen, maar zeer zeker ook over de universiteiten.

Universitair afgestudeerden willen vaak nog een korte bijkomende opleiding, bijvoorbeeld fiscaliteit, om zich beter op de arbeidsmarkt te kunnen positioneren. Er is daarvoor geen enkel aanbod.

De heer Chris Vandenbroeke : Moet ik mij dat voorstellen als de student die er gewoon de vakken uitpikt die hij wil, los van elke jaarsysteem ? Of gaat het om een bepaald onderdeel van een “normale” studie ? Hoe ziet u dit precies ?

De heer Stephan Neetens : Nee, naar believen zomaar wat uitpikken kan natuurlijk niet. Het moet gaan over een samenhangend, coherent geheel van opleidingsonderdelen. Wat men later met die verkorte opleiding doet, zich op de arbeidsmarkt begeven of ze verder aanvullen tot een volwaardig bachelor of master, staat de student vrij.

De heer Joris Roos : Het gaat hier zeker niet om een globaal taalstandpunt. We willen enkel dat het diplomasupplement in het Engels opgesteld is om een internationale continuïteit mogelijk te maken.

De heer Chris Vandenbroeke : Wat bedoelt u juist met dat diplomasupplement ?

De heer Joris Roos : Het gaat om het diploma zelf, de transcript of records (de resultaten) en de bijhorende verklarende nota. Die willen we volledig in het Engels om te vermijden dat studenten moeten betalen om ze te laten vertalen als ze zich naar het buitenland begeven, hetzij naar de arbeidsmarkt, hetzij naar aanvullende studies toe.

I.4. Toelichting door de heer André Oosterlinck, rector KULeuven, vice-voorzitter European University Association (EUA)

De heer André Oosterlinck : Door het neerhalen van het IJzeren Gordijn ontstond een ander Europa. Die gedachte vormt de basis van de Bologna-verklaring en van de oprichting van de EUA. Voordien bestonden twee verschillende organisaties van universiteiten in Europa. Naast een soort super-VLIR die beperkt was tot de 15 landen van de Europese Gemeenschap, was er ook een ruimere associatie van universiteiten met aanvankelijk 20 en later tot 43 leden. Een tweetal jaar geleden werd het initiatief genomen om beide samen te voegen.

De EUA tracht voortaan alle universiteiten in heel Europa te vertegenwoordigen. Maar tot waar reikt Europa ? De huidige discussie over de toetreding van de Russische universiteiten blijkt moeilijk te verlopen, net zoals in de klassieke politiek dus.

De EUA heeft een achtkoppig bestuur, dat verkozen werd door de rectoren. Ik ben een van die acht. Wij treden ten aanzien van de ministers als woordvoerder op. De studenten hebben inmiddels een gelijksoortige Europese organisatie opgericht, waarmee wij overigens overleggen. Op dat vlak bestaat wel een verschil in cultuur tussen het Noorden en het Zuiden. Wij hebben altijd al getracht om met de studenten te praten en hen zelfs in het bestuur te betrekken, veel meer dan bijvoorbeeld in de hogescholen het geval is. Dat is een kwestie van schaal, cultuur, traditie en ondersteuning. Doch dit terzijde.

Om de universiteiten te kunnen vertegenwoordigen heeft de EUA natuurlijk een definitie nodig. Welnu, er zijn twee manieren om lid te worden : individueel of als organisatie. Die tweede mogelijkheid laat het lidmaatschap van onze technische hogescholen toe.

Aan een universiteit moet onderzoek gebeuren en dat moet vervlochten zijn met het onderwijs. Concreet moeten er een redelijk aantal doctoraatsstudenten en doctoraten per jaar zijn. Veel andere meetsystemen zijn er thans niet. Voor de publicatie- en citatie-indexen bestaan immers alleen internationaal erkende systemen in de positieve wetenschappen, de geneeskunde, de psychologie en de economie. Voor de letteren en de rechten zijn die er niet.

Wij stappen al vanaf het begin mee in het Bologna-proces. In 1988 werd de Magna Charta afgekondigd, een eerste gooi naar eenvormigheid in het universitaire Europa. Bij de viering van de achthonderdste verjaardag van de Sorbonne werd door de ministers van de grote landen een verklaring afgelegd met een economisch uitgangspunt. Men stelde namelijk vast dat Europa een negatieve studentenflux had. Meer Europese studenten gingen buiten Europa studeren dan omgekeerd. Bovendien begon men in de hele discussie rond de kennismaatschappij en de kenniseconomie in te zien dat het dissemineren van kennis erg belangrijk werd. Men realiseerde zich dat men attractief moest zijn voor studenten. Tot slot speelde de overweging mee dat verscheidenheid niet noodzakelijk een pluspunt is. De Sorbonneverklaring, die dus tot doel had, dat de Europese universiteiten de beste

studenten zouden aantrekken door sterker te gaan concurreren met de rest van de wereld, werd vervolgens overgenomen door de universiteiten zelf en door de overheden.

In 1999 kwam dan de Bolognaverklaring, waarin voor het eerst gestreefd werd naar een samenwerking die de 15 EU-landen oversteeg. Universiteiten van 27 landen stelden zich tot doel de bestaande samenwerking te optimaliseren en breed toepasbaar te maken. Het gaat om een intentieverklaring, die dus geen enkele verplichting inhoudt, maar waar men wel niet buiten kan. Het komt erop aan een compromis te vinden tussen een zekere uniformisering – die nodig is als men studies en diploma's wil afstemmen – en het behoud van de culturele diversiteit. Dat is een moeilijke evenwichtsoefening. Als men wil dat studenten zich meer verplaatsen in de universitaire wereld, moeten zij makkelijker kunnen kiezen, wat dan weer vereist dat de producten heel precies herkenbaar zijn.

Diploma's moeten leesbaar zijn, dat wil zeggen : voor iedereen verstaanbaar. Begin- en eindvoorwaarden moeten duidelijk omschreven worden. Er moet ten minste een zekere uniformiteit in de studie-organisatie komen, vandaar de drie graden (bachelor, master en doctor). De pers heeft daar ten tijde van de Sorbonneverklaring meteen de studieduur van – cumulatief – 3, 5 en 8 jaar aan verbonden. Dat laatste is twijfelachtig, want de gemiddelde doctoraatsstudent heeft tegenwoordig 4,5 tot 5 jaar nodig. In Nederland lag het gemiddelde zelfs op 7 jaar. Men mag daarbij niet vergeten dat zij goedkope en hardwerkende medewerkers zijn.

In elk geval gaat het dus niet om een dictaat, maar om een streven om meer naar elkaar toe te bewegen, met als doelstelling om de beste Europese studenten hier te houden en ook de beste studenten uit de ontwikkelingslanden aan te trekken. Wat men zoal te lezen krijgt over de mogelijke gevolgen van de Bolognaverklaring, zegt vooral veel over de inventiviteit van diegenen die niet gehinderd worden door kennis van de feiten. De Europese rectoren hebben echter nooit voor een vrijemarktsysteem gepleit. Zij willen niet dat de overheid zich geheel terugtrekt uit het onderwijs, integendeel. Onderwijs is een grondrecht en de overheid heeft daarom de plicht daarvoor te zorgen. Wij zijn tegenstanders van de ontwikkelingen zoals die zich voordoen in het Verenigd Koninkrijk en Nederland.

Men vreest dat, als alle graden gelijk zijn in Europa, een andere methode zal gezocht worden om het verschil te maken : de netwerken. De overheid kan

dat tegengaan door het accrediteringssysteem : ze legt dan minimale eisen op waardoor er geen reden is om zich te onderscheiden. Dat systeem moet verder opengetrokken worden dan Vlaanderen en Nederland. Als klein land hebben we er baat bij om in dat proces voorop te zijn : wie zijn norm kan opleggen, heeft al meteen een voorsprong. We moeten er ons bij neerleggen dat we nog niet precies weten waar we met dat alles zullen uitkomen : Europa is begonnen met de herstructurering van het onderwijs maar dat proces zal altijd doorgaan.

Men kan niet spreken over 'het' Amerikaanse systeem. Dat is immers een dubbel systeem. Met 300 miljoen inwoners tellen de Verenigde Staten 3.500 instellingen van hoger onderwijs. De participatiegraad ligt er zo hoog als in Vlaanderen, dat wil zeggen bij de hoogste ter wereld. Er zijn een vijftal topuniversiteiten, die meer dan de helft van alle doctoraten uitreiken en 60 tot 70 procent van alle onderzoeksmiddelen hebben.

De heer Chris Vandenbroeke : We willen Vlaanderen zo goed mogelijk positioneren in het proces van internationalisering. In België en Vlaanderen heeft het hoger onderwijs altijd het Romaanse model gevolgd. We hebben heel wat kwaliteit in huis. Gaan we die niet hypothekeren als we ons nu zonder meer gaan spiegelen aan het Angelsaksische model, dat in zijn algemeenheid het onze niet evenaart ? Slechts 50 Amerikaanse universiteiten zijn topinstellingen, de overige 3.450 benaderen de kwaliteit van de meeste van onze instellingen hoe genaamd niet. Is de vlucht vooruit die u nastreeft dan geen risico ?

U zegt klaar en duidelijk dat de bachelor-master-doctoropleiding er één is van 3-5-8 jaar. De minister heeft ons die krijtlijnen nog niet geboden. Zij heeft nog niet bepaald dat de masteropleiding twee jaar zal duren. Leuven en Gent brainstormen daar nog over, terwijl de opleiding volgend academiejahr van start gaat. Overigens betwijfel ik dat drie jaar voorbereiding voor een doctoraat volstaat.

De heer Gilbert Van Baelen : U pleit er voor om voorop te lopen inzake de accreditering. Is uw organisatie bezig met het uitwerken van een minimumkwaliteitszorgsysteem ?

U sprak over topuniversiteiten, niet over de ontwikkeling van topmasters. Hoe staat u tegenover een maximumgrens van kwaliteit ?

De heer Robert Voorhamme : U heeft terecht gezegd dat het model van de Verenigde Staten niet lineair kan doorgetrokken worden naar het Europe-

se model. Er is in een belangrijk deel van Europa volgens mij een veel grotere gevoeligheid voor wat de democratisering van het onderwijs betreft. Indien men naar een nieuw systeem overstapt waarin men een grotere beweging van studenten, onderwijzend en onderzoekend personeel wil realiseren, wordt deze democratisering een belangrijke factor. De financiering wordt een belangrijk instrument. Heeft de EUA hiermee rekening gehouden? Men streeft naar een bepaalde harmonisatie inzake leesbaarheid van diploma's, maar streeft men ook naar harmonisatie van een Europees financieringssysteem?

Naar aanleiding van het structuurdecreet spreken we in Vlaanderen over een hogere-onderwijsruimte met associatiestructuren. Is het vanzelfsprekend dat in het ganse proces, dat we vandaag de verwetenschappelijking van het hoger onderwijs noemen, dit een vanzelfsprekende operatie is? Niet enkel in Vlaanderen, maar ook op vele andere plaatsen, gaat het dikwijls om uitstekende vakopleidingen die daarom niet echt wetenschappelijke opleidingen zijn. Dit stelt een bijzonder grote uitdaging aan de universiteiten, maar ook aan de betreffende hogescholen. Hoe ligt dit in de andere Europese landen?

De heer Kris Van Dijck : Hoe ziet u de evolutie van het taalgebruik aan onze universiteiten en hogescholen? Ook in de academische wereld bestaat hier aangaande enige ongerustheid.

De heer Dirk De Cock : Hoe denkt u een dualisering van onze maatschappij te kunnen vermijden? Er zijn heel intelligente studenten van arme ouders. Op welke manier kunnen we die bij de internationalisering betrekken, zoals bijvoorbeeld het uitwisselen van studenten en hun mobiliteit. Dergelijke zaken hebben een financieel plaatje. Tot op welk niveau moet de gemeenschap daar volgens u mee voor instaan? Deze voormiddag heb ik gehoord dat men bij een advanced master of bij een bijkomende master eventueel deze steun moet loslaten, maar dat tot op het niveau van master de gemeenschap haar financiële verantwoordelijkheid zou moeten opnemen.

De heer Dirk Holemans : Onze universiteiten zullen zich in het Europese landschap moeten positioneren. De rector heeft verwezen naar het Amerikaanse systeem, wat een getrapt of misschien zelfs een duaal systeem is. Ik stel vast dat de meeste universiteiten of associaties steeds maar blijven streven naar de uitbreiding van hun onderwijsbevoegdheden. Is het niet logischer dat men zou komen tot specialisaties in kerngebieden per uni-

versiteit om zich te kunnen versterken op het Europees landschap?

De heer André Oosterlinck : Men vroeg zich af waarom het Amerikaans systeem werd beschouwd. Ik wil er op wijzen dat dit systeem geldt in Canada, in Australië en in de meeste oosterse landen. Het is met andere woorden ongeveer het wereldsysteem. Het Franse systeem is verschrompeld tot een klein gebied, waarbij de Fransen ook al wat denken in die andere richting. Daarenboven, als ik gesproken heb van 3-5-8, geldt dat vooral voor de Sorbonne. Ik denk dat wij meer spreken van 3-5-9.

Reeds meer dan de helft van onze opleidingen zitten al in de 2-3 situatie en kunnen dus zeer gemakkelijk naar de 3-5 omgeschakeld worden. Wij weten dat bij ons de studenten gemiddeld meer en harder werken dan in het buitenland. We moeten ons realiseren dat een jaar bij ons niet noodzakelijk een jaar is in Nederland.

Onze studenten werken bijvoorbeeld 1800 tot 2200 uren, hoewel dit gemaximaliseerd is en er een grens is ingebracht, terwijl het gemiddelde in Nederland 1300 uren bedraagt. Nu kan u zeggen dat de Nederlandse student meer taalvaardig is, en er zijn inderdaad verschillen, maar ik ga er van uit dat we met het systeem dat we nu hebben zeer goed weten waar we naar toe moeten.

Voor meer dan de helft van de opleidingen is dit geregeld, en voor een deel gaan we een verdubbeling krijgen. De +1 en +2 komen naast elkaar, onafhankelijk van het al dan niet uittekenen van een onderwijspad. Daar is al redelijk goed over nagedacht, en dit systeem zal goed passen in het globaal systeem binnen Europa. Denk bijvoorbeeld aan ons licentiaatsstelsel waarbij we toch steeds veel moeite hadden om uit te leggen in het buitenland dat het min of meer gelijkgeschakeld was. Als het dan toch zo gelijk is, waarom gebruiken we er dan de naam niet voor die iedereen gebruikt? We kunnen nog steeds een Nederlandse vertaling gebruiken, maar laat ons toch maar de benaming master gebruiken voor het buitenland.

Er is ook gevraagd of de EUA zich al bezig houdt met kwaliteit. De EUA heeft het probleem dat zij de universiteiten vertegenwoordigt van 43 verschillende landen. Het is een zeer moeilijke discussie om over kwaliteit te spreken. De 'oud'-Oost-Europese landen hadden een ander onderwijssysteem en hebben er alle voordeel bij dat we in de verbetering van onze kwaliteit niet te snel gaan, omdat zij anders zullen afhaken. Daarom zijn er discussies tussen de landen die voorop zijn en de anderen.

Wij hebben een studie gedaan over de onderzoeksoutput van universiteiten waaruit blijkt dat we een lijn kunnen trekken vanuit Londen over Parijs naar Grenoble, waartoe ook de universiteiten behoren die vroeger achter het IJzeren Gordijn gelegen waren. Een organisatie die iedereen moet vertegenwoordigen, moet zoeken naar een soort gemiddelde. Er zijn steeds enkele zaken duidelijk gesteld.

Ten eerste moet men er op aandringen dat de universiteiten voldoende onafhankelijk zijn, maar daartegenover staat dat zij zich moeten verantwoorden. Wij hebben cursussen georganiseerd voor bestuurders van universiteiten om dat soort dingen te realiseren en gaan ervan uit dat het normaal is dat, indien men geld van een gemeenschap krijgt, men ook verantwoording hierover verschuldigd is. Vanuit het hoger onderwijs werd verantwoordend vaak aanzien als wantrouwen. Deze attitude moet veranderen en deze cultuur is nu aan het groeien. Er is nog een beetje sprake van een oude ambtenarencultuur met een vorm van wantrouwen en twijfel aan de competentie. Dit zijn we aan het om-draaien dankzij discussie binnen de EUA. Wij kunnen maar de overheid blijven overtuigen ons geld te geven als die overheid gerust kan zijn dat dat geld goed besteed is.

Moet er een maximumgrens zijn voor de topmasters ? Wanneer we naar het Europees landschap kijken, zullen de meeste beroepsopleidingen stoppen bij bachelor. Daarom is het ook goed dat bij ons het hoger onderwijs als een ruimte bekeken wordt. Als we dit doen zal een kleine helft afstuderen met een bachelor, en de andere helft zal door-gaan naar een master. In Nederland is dat 40-60. We zijn aan het bekijken hoe die verhoudingen liggen in verschillende landen.

Vervolgens is het zo dat niet alle masters theoretisch gericht zijn. Nogal wat masters zijn ook beroepsgericht.

Tot slot hangen topmasters nauw samen met de kwaliteit van het onderzoek. Een topmaster wordt gedefinieerd in functie van het zwaartepunt dat men per onderzoek vaststelt.

Er werd ook gevraagd of we niet aan taakverdeling en concentratie moeten doen. In Vlaanderen en België als geheel moeten we wel aan een minimale concentratie doen om ergens te komen. Ik geloof niet in 'een universiteit Vlaanderen', zoals een soort 'NMBS Vlaanderen'. Een minimale concurrentie bevordert altijd de lenigheid. Het is aan de overheid om toe te kijken dat concurrentie positief

blijft en niet afbrekend en negatief werkt. Dit is de minimumtaak van de overheid.

Moet er dan een maximumgrens zijn ? Ik denk niet dat we die kunnen definiëren, want de kwaliteit van de output hangt af van de kwaliteit van de instroom en de kwaliteit van de procesactoren, zoals de professoren en het wetenschappelijk personeel. Ook de intellectuele capaciteit van de student is een belangrijke factor. Omdat deze twee factoren reeds een grens hebben, zal er ook een grens zijn aan de output.

Het is heel belangrijk dat we democratisering ernstig nemen, en dit is een van de redenen waarom we er in Vlaanderen moeten voor zorgen dat we mee kunnen met de rest van Europa. Nog beter zou het zijn voorop te lopen. Wat is men met een verregaande democratisering indien onze universiteiten en hogescholen niet mee zouden kunnen met de rest van Europa ? Democratiseren moet men in evenwicht houden met het niveau dat men moet behalen in Vlaanderen ten opzichte van de rest van Europa. Men mag het gemiddelde niet halen als klein land, zodat goed onderwijs zeer belangrijk is. De concurrentie op dat vlak zal sterk toenemen binnen Europa.

Aan de topuniversiteiten van de Verenigde Staten heeft een vierde tot de helft van de studenten een beurs. De universiteiten hechten er veel belang aan om geld van schenkingen, die er meer frequent voorkomen dan hier het geval is, grotendeels te gebruiken om de toegang van goede studenten te financieren. Is dit een goed systeem ? Volgens mij niet echt. Ik denk dat het goed is dat daar de staat haar verantwoordelijkheid blijft nemen. Hoe ver moet men dan gaan ? Als wij voor onze top masters ook buitenlanders willen aantrekken om een goede mengeling te krijgen en intellect aan te trekken in bepaalde specialisatie domeinen, worden we niet serieus genomen als we geen toegangsgeld vragen. Wij hebben dus altijd inschrijvingsgeld gevraagd voor studenten, afkomstig van buiten de Europese Unie, terwijl we toch een beursstelsel voorzien voor onze eigen studenten om problemen op te vangen. We kunnen echter geen topmasters hebben op Europees niveau als de politiek ons een handicap op taakundig gebied en in inschrijvingsmogelijkheden geeft.

In de EUA volgt men het associatiebeleid in Vlaanderen met zeer grote interesse. Een aantal landen zijn een andere richting uitgegaan, zoals Noorwegen. Noorwegen telt 4 miljoen inwoners maar heeft op dit moment ongeveer 40 instituten die een universitair of gelijkgeschakeld diploma le-

veren. Zelfs de universiteit van Oslo wordt in het buitenland een beetje denigrerend bekeken. De wet van 1977 bepaalde drie systemen : het systeem van het korte type, het universitaire systeem met de wet van 1933 als basis en tot slot het systeem van het hoger onderwijs van lange type van academisch niveau. Indien men dit laatste in het buitenland moet uitleggen, moet men het universitair niveau noemen.

Men kan stellen dat wat hier gebeurt met de associaties, eigenlijk neerkomt op het goed uitvoeren van de wet van 1977. Men gaat academiseren en er echt universitair onderwijs van maken, maar niet van het een-cyclusonderwijs. Het is onmogelijk dat iedereen toponderzoek uitvoert, want daar heeft men het personeel niet voor. Ik pleit ervoor dat men de onderzoeksverplichting voor onderwijs van het korte type eruit haalt, maar dat men de associaties verplicht om een methode te zoeken om de mensen bij te scholen.

Het onderwijs van het korte type is goed in het lesgeven. Als men vraagt om ook onderzoek te doen, dan zal men noch het lesgeven noch het onderzoek nog goed kunnen doen. Daarover moet men goed nadenken. Het is aan de politici om hun verantwoordelijkheid te nemen.

Het onderwijs van het lange type dient men te academiseren en dat is een keuze die men heeft gemaakt. Er gaat een binarisatie zijn zoals het meestal in het buitenland het geval is voor het hoger onderwijs. Dat men in een associatie zit, heeft het voordeel dat men veel zaken (zoals het personeel) kan optimaliseren en dat men de doorstroming van de knowhow en ook van de studenten gemakkelijker kan maken.

Er is voor gekozen dat het onderwijs van het lange type, het twee-cyclusonderwijs, universiteit wordt. Dat is de betekenis van echt academiseren. We hebben nog een lange weg af te leggen. Onze diensten hebben nagegaan hoeveel publicaties er gemaakt worden door de professoren van het hoger onderwijs en hoeveel door de universiteiten : de verhouding is 1 procent ten opzichte van 99 procent.

Ik wijs erop dat die cijfers niet volledig zijn. Het hoger onderwijs heeft de opdracht gekregen maar geen geld. Als leerkrachten of professoren jaren geen onderzoek hebben kunnen doen, dan kan men dat ook niet meer verwachten. Daarvoor moet een goede oplossing worden gevonden. Het grote voordeel is dat men tot een grote familie kan behoren en dat er een goede doorstroming zal zijn.

De academisering die er momenteel is, is een goede zaak als men het hele hoger onderwijs goed structureert en aan elkaar hangt. Ik pleit ervoor om daarmee rekening te houden. Dat stemt overeen met wat in het buitenland gebeurt. Het percentage studenten dat afstudeert na drie jaar, na vier tot vijf jaar en dat doctoreert verschilt niet veel van het buitenland. Ons onderzoek is cruciaal om ons op de wereldkaart van de kenniseconomie te houden. Dat kan men niet doen door enorm te verspreiden.

Daarom heb ik er altijd voor gepleit om de universiteiten de verantwoordelijkheid voor het onderzoek te geven, maar ook de verplichting dat ze worden afgerekend op de manier waarop ze een lid van de associatie meetrekken in het proces. Op die manier krijgt men een structuur.

Verder is het een belangrijke vaststelling dat men het bedrag van de studiebeurs te lang op hetzelfde niveau heeft gehouden. Daaraan moet men iets doen. Men moet studenten de gelegenheid geven om te studeren op gelijk welke plaats in Vlaanderen. We remmen momenteel de mobiliteit van de studenten.

De vraag is wat taalgebruik is. Het grote voordeel van de oude universiteit van Leuven en de andere universiteiten in de middeleeuwen is de uniformiteit : ze bestuderen allemaal dezelfde oude meesters in dezelfde taal, namelijk het Latijn. Daarom konden de studenten ook zo gemakkelijk door Europa reizen ; niemand studeerde bijna af waar hij begon te studeren (uiteraard speelde de sociale afkomst ook een belangrijke rol). We moeten niet evolueren naar het gebruik van één taal. Ik heb altijd verdedigd dat de universiteiten en hogescholen hun verantwoordelijkheid zullen nemen. We kunnen in het hoger onderwijs niet overschakelen op het Engels. Dat zou economisch een goede zet kunnen zijn, maar dat betekent ook dat we onze cultuur vernietigen. Men kan geen 100 jaar vechten om het Nederlands in te voeren en dan op een nacht overschakelen op het Engels. Enerzijds verwacht men van de universiteiten en hogescholen dat ze zich internationaal positioneren ; de internationale concurrentie zorgt ervoor dat men kwalitatief goed blijft draaien en dat men de democratisering blijft waarmaken. Anderzijds heeft men de Engelse taal alleen maar nodig als internationale component. Voor de meeste bachelors heeft men geen Engels nodig en voor vele lokale masters ook niet, bijvoorbeeld de artsopleiding. Vooral voor de topmasters is Engels nodig. De regeling die nu voorligt, is een goede : men stelt 20 procent Engels voor. Dat geeft flexibiliteit. Universiteiten hebben hun rol dat ze verantwoordelijk zijn voor het be-

houd van de cultuur steeds ernstig genomen. Ik vraag de nodige vrijheid. Men dient ons geen verbintenissen op te leggen. Reken af na een paar jaar en stuur, indien nodig, bij.

I.5. Uiteenzetting door mevrouw Ariane van Staa, Hoofd van de afdeling Beleidsaangelegenheden, HBO-raad (Nederland)

Mevrouw Ariane van Staa : Ongeveer een jaar geleden werd de BaMa-wet behandeld en tijdens die wetbehandeling ging het in een commissievergadering over Vlaanderen. De minister vertelde aan de parlementsleden dat Nederland de accreditatie samen met Vlaanderen zou doen. Op een gegeven moment vroeg een parlements lid of de minister bezig was om ook al decreten te ontwerpen voor Vlaanderen. De minister antwoordde toen dat dit niet het geval was. Ik vertel dat om aan te geven dat Nederland denkt dat we de dingen heel snel en goed doen. Ik vertegenwoordig die invalshoek niet. Ik werk bij de HBO-raad, de vereniging van hogescholen, die als gevolg van de nieuwe accreditatiewetgeving de accreditatie niet meer in verenigingsverband mag doen. De organisatie wordt verzelfstandigd, waardoor ongeveer de helft van het personeel (35 mensen) in een andere organisatie komt te werken. Ik wijs er tevens op dat ik spreek ten persoonlijke titel.

Ik draai ongeveer tien jaar mee in het internationale hoger onderwijs. Ik heb als student vijftientig jaar geleden stage gedaan in Brussel ; toen heb ik ontdekt dat Nederland en Vlaanderen heel verschillend zijn. Later heb ik in Frankrijk gestudeerd en gewerkt, en heb ik ook in Chili stage gelopen. Ik heb een redelijke internationale ervaring gehad als student en die neem ik mee in de ontwikkeling in het hoger onderwijs in Europa.

Toen in 1999 Bologna werd ondertekend, stelde de minister van Onderwijs dat zowel de BaMa-structuur als de accreditatie snel in Nederland zou worden ingevoerd. Zowel de hogescholen als de universiteiten waren daar positief over ontvangen omdat de universiteiten internationaal problemen hadden met de herkenbaarheid en erkenning van hun doctoraalopleiding. Als ongedeelde opleiding werd die vaak niet als een master beschouwd. Verder hebben de universiteiten ook problemen met de arbeidsmarktvoorzieningen : er zijn te weinig promovendi in Nederland voor onderzoeksactiviteiten en er willen te weinig mensen werken aan de universiteit.

Door een BaMa-structuur te introduceren vergroten de universiteiten de aantrekkelijkheid om in

het hoger onderwijs in Nederland te komen studeren, vervolgens te promoveren en wellicht als onderzoeker te blijven werken. Een andere ontwikkeling in Nederland is de toenemende interesse van universiteiten en hogescholen om naast publieke taken ook commerciële activiteiten uit te voeren. We noemen dat ondernemende universiteiten. Het gaat om activiteiten waarmee geld te verdienen valt en dat gaat dus ook om studenten.

Ook de hogescholen zagen in 1999 de BaMa-structuur wel zitten. Het probleem van de HBO-sector was dat men internationaal (behalve in Vlaanderen) niet wist wat precies een hogeschoolopleiding is, terwijl in Nederland 70 procent van de studenten een opleiding volgen in de HBO-sector. Met de BaMa-structuur kan de HBO-sector de bacheloropleiding beter positioneren en kunnen hogescholen erkende masteropleidingen aanbieden. De hogescholen hadden al een aantal masteropleidingen die door samenwerkingsverbanden met Engeland werden opgebouwd, maar deze graden werden niet door de overheid erkend.

Met het nieuwe stelsel is geregeld dat hogescholen erkende masteropleidingen kunnen aanbieden. Ze worden alleen niet bekostigd. Daarnaast wensten ook de hogescholen buitenlandse studenten aan te trekken door middel van commerciële activiteiten. De overheid heeft een paar jaar geleden een beleid ontwikkeld dat gericht is op het aantrekken van buitenlandse studenten met het doel Nederland aantrekkelijk te maken voor de studentenmarkt, en tevens met de bedoeling om de studenten als ambassadeurs te krijgen in hun land van herkomst. China is een voorbeeld van een dergelijke markt. Als het hoger onderwijs studenten aflevert die teruggaan naar China, dan kunnen die iets voor de Nederlandse economie betekenen.

We hebben de BaMa-structuur zeer snel ingevoerd. Het is moeilijk om BaMa te combineren met binariteit, omdat in het Angelsaksische bachelor-masterstelsel geen onderscheid binnen deze twee niveaus gemaakt wordt tussen beroepsgericht en academisch. Dat is wel het uitgangspunt geweest in de Nederlandse wetgeving.

Een ander uitgangspunt is de-institutionalisering. Dat kent men in Vlaanderen allicht niet omdat men associaties wil. Het betekent dat een universiteit een beroepsopleiding en een hogeschool een wetenschappelijke opleiding mag aanbieden. Het beroepsgerichte of wetenschappelijke karakter van de opleiding moet wel bewezen worden met een accreditatie.

De Nederlandse minister heeft gemeend dat hij snel zelf accreditatie moest invoeren. Hij wil wel samenwerken met Vlaanderen, maar verwacht dat de rest van de wereld wel zal volgen. Ik heb daar bedenkingen bij. De vice-voorzitters, die hier vanmorgen spraken, zijn net in dienst en het stelsel komt op dreef.

In het parlement is vooral gesproken over de universiteiten, de positie van de hogescholen werd nauwelijks behandeld. Het ging eigenlijk enkel over de selectieve toegang tot masteropleidingen en niet over de gevolgen van de ongelijke bekostiging. Ook de verhouding van de opleidingen tot de economie en de eisen van onze samenleving kwamen niet aan bod. Het is immers belangrijk te bepalen wat de kenniseconomie precies verwacht van het hoger onderwijs. Bij nader inzien blijkt dan dat de Bologna-verklaring ook op een andere wijze kan geïnterpreteerd worden.

Er zijn in Europa naast universiteiten veel andere vormen van hoger onderwijs. In het Bologna-proces zijn deze nauwelijks aan de orde geweest. Het is niet duidelijk hoe ver men deze vormen een transparante plaats in de bachelor-master wil geven. De discussies over bachelor en master en de Bologna-verklaring zijn gedomineerd door traditionele universiteiten. De vorige spreker is daar een exponent van. Het gevolg daarvan is dat de studenten en de zogenaamde non-university-sector nauwelijks betrokken werden. Die sector is echter belangrijk voor de kenniseconomie in bijvoorbeeld België en Nederland, want levert de meeste hoger opgeleiden af. De centrale vraag is wat de economie precies verlangt: welke types van bachelors of masters heeft zij nodig? De doorstroming moet eveneens uitgeklaard worden. Is het de bedoeling om twee types bachelors te creëren van verschillend niveau? Dat gebeurt als een bachelor uit een hogeschool eerst een jaar extra in een universitaire bacheloropleiding moet studeren vooraleer een masteropleiding te beginnen.

Pas nu beseffen we in Nederland dat het functioneren van het hoger onderwijs in relatie tot de kenniseconomie een hele andere benadering vergt. In Europa zijn er maar twee landen die bij de ontwikkeling van het hoger onderwijs rekening houden met de behoeften van de kenniseconomie. Engeland heeft daarover vorige week een paper gepubliceerd. Zweden benadert de masteropleidingen heel uitdrukkelijk vanuit het standpunt van levenslang leren.

Natuurlijk zijn er heel wat studenten die, volgens de wetenschappelijke traditie, na hun bachelorop-

leiding dadelijk voortstuderen. Het systeem biedt echter de mogelijkheid om na een bacheloropleiding kennis en werkervaring op te doen en op een later moment het masterdiploma te halen. Het is jammer dat men daar op het continent te weinig rekening mee houdt.

Het doel dat de overheden met het hoger onderwijs willen bereiken, is niet geschetst. Is het nu al of niet de bedoeling om de traditionele structuur te behouden? Een beetje opschudding is toch niet verkeerd. De Nederlandse overheid deinst niet terug omwille van de bekostiging van de masteropleidingen. Dat is niet aan de orde. Wel is er de afgelopen 20 jaar op het hoger onderwijs enorm veel bezuinigd. Er is een ongelijke bekostiging van de twee deelstelsels.

De vraag is dus hoe lang men kan blijven bezuinigen. Op een bepaald moment komt men voor een fundamentele keuze te staan en moet men op een andere manier bijdragen vragen van de deelnemers aan het hoger onderwijs.

In Europa maken de betrokken landen verschillende keuzes over de positie van de hogescholen. De drie landen met de meeste studenten in dat systeem, Nederland, Denemarken en België, hebben andere beslissingen genomen. In Denemarken mag een hogeschool geen masteropleidingen geven. In Vlaanderen mag het enkel in associatieverbanden. In Nederland mogen de hogescholen dat wel zelfstandig, maar worden er geen subsidies gegeven. In de meeste landen, vooral die met een sterke binaire traditie, zoals Duitsland, Ierland, maar ook andere zoals Oostenrijk en Zweden, krijgen de hogescholen de mogelijkheid om een mastergraad af te leveren.

Volgens mij heeft dat niets te maken met status of de inrichting van het hoger onderwijs. In Nederland is de relatie tussen hoger onderwijs en de kenniseconomie het uitgangspunt. Hogescholen zijn niet, zoals de heer Oosterlinck zegt, bedoeld om alleen maar les te geven. Hogescholen kunnen heel wat betekenen voor de kleine en middelgrote bedrijven. De band tussen die kennisinstituten en de regionale ontwikkelingsfunctie van die bedrijven moet verstevigd worden. Daarom is het goed om onderzoek te voeren naar mogelijkheden van afstemming tussen de bedrijven en de economische ontwikkeling van een bepaalde regio en de hogescholen. Dat gebeurt in Nederland, onder meer door masteropleidingen. Hogescholen krijgen naast de onderwijsfunctie, ook een taak bij de ontwikkeling van de regionale kennisinfrastructuur.

De HBO-raad heeft een informatieve nota gemaakt over de betekenis van de GATS onder meer voor het hoger onderwijs. Gisteren is op de website van het ministerie van OCenW een brief van onze minister van Onderwijs aan de Europese Unie verschenen. Daarin staat het Nederlandse standpunt over de GATS-ontwikkelingen. Er bestaan veel mythes over de GATS. Eén daarvan werd gelanceerd door onze staatssecretaris. Zij zei een half jaar geleden dat in 2008 alle Nederlandse aanbieders, publiek en privaat, recht hebben op bekostiging, als ze maar geaccrediteerd zijn. Zij stelde dat de GATS bepaalt dat iedereen aanspraak kan maken op publieke gelden. Dat klopt niet. Het uitgangspunt van de GATS is dat de parlementen bepalen wat de reikwijdte van publiek onderwijs is. Het parlement spreekt vrijwillige liberaliseringsverplichtingen af.

Er is wel onduidelijkheid over de definitie van publiek onderwijs. Ik roep de leden op om dat samen met hun Europese collega's te bespreken. Vooraf moet dan het doel van hoger onderwijs bepaald zijn. Omdat er zo veel mensen opgeleid moeten worden, vind ik het niet verkeerd dat er private aanbieders zijn. Zij mogen zich echter niet beperken tot de populaire opleidingen. Die discussie moet ook in Europa gevoerd worden. Ik ben blij dat onze minister haar standpunt herzien heeft. Ze benadrukt het publieke belang van hoger onderwijs en pleit voor een proactieve discussie in de Europese Unie.

De heer Gilbert Van Baelen : De professionele masters in Nederland blijven bestaan. Zijn dat de masteropleidingen die niet gesubsidieerd worden? Werken hogescholen en universiteiten in Nederland samen? In Vlaanderen zijn er niet zoveel buitenlandse studenten, onder meer door de taal en door praktisch-organisatorische redenen. Waarom lukt dat in Nederland wel?

De heer Kris Van Dijck : In Nederland zijn er Engelstalige cursussen in de bacheloropleidingen. Een heel aantal opleidingen worden zelfs volledig in het Engels onderwezen. Is er onderzoek geweest naar het eventuele verlies van kwaliteit? Zijn er daarover relevante cijfers? Wordt dat geëvalueerd?

De heer Ludo Sannen : De Nederlandse hogescholen kunnen wel masteropleidingen aanbieden maar die worden niet bekostigd, maar wel geaccrediteerd. Worden geaccrediteerde masters van door de overheid erkende instellingen niet noodzakelijk gefinancierd? Wij gaan ervan uit dat zowel bachelors als masters gesubsidieerd worden als ze geaccrediteerd zijn.

Het hoger onderwijs in Nederland blijft tweeledig. In Vlaanderen komen er associaties. Een tijdje geleden was er in Amsterdam een pleidooi om het hoger onderwijs en de universiteiten onder dezelfde koepel te brengen. Vindt de spreker de tweeledigheid een goede zaak?

Mevrouw Ariane van Staa : Het is juist dat de masteropleidingen in HBO niet bekostigd worden. De minister heeft in de wet evenwel een uitzondering mogelijk gemaakt voor opleidingen waarvan de maatschappelijke relevantie kan worden aangetoond. Dat was nodig, want de hogescholen geven nog steeds voortgezette opleidingen – zoals ze tot nog toe werden genoemd – in een aantal sectoren, onder meer in de kunstopleidingen en in de eerste-graads lerarenopleidingen.

Men dient evenwel nog uit te maken op basis van welke criteria een opleiding kan worden beschouwd als maatschappelijk relevant. In Nederland is er bijvoorbeeld een groot tekort aan artsen. De hogescholen zijn al jaren bezig met het ontwikkelen van nieuwe opleidingen die zich richten op een aantal nieuwe functies tussen het niveau van de verpleegkundige en dat van de arts. Dat zouden maatschappelijk relevante masteropleidingen zijn. De zorgsector en de verzekeraars hebben er bij de minister trouwens op aangedrongen dat dit soort van opleidingen door de overheid zou bekostigd worden.

Op dit ogenblik zijn er nog geen bekostigde masteropleidingen. De voortgezette opleidingen zijn immers nog niet omgezet naar het nieuwe systeem. Aan de universiteiten worden alle masteropleidingen bekostigd. De universiteiten zijn het bachelor-mastersysteem met enthousiasme aan het introduceren. Ze beginnen ook met masteropleidingen die traditioneel tot het HBO-domein behoren, onder meer fysiotherapie, journalistiek of logopedie.

Of een opleiding academisch is of beroepsgericht, moet blijken uit de accreditatie. Het gaat hier om een complexe discussie. Op basis van de accreditatiekaders die werden ontwikkeld door de NAO, kan men geen duidelijke scheidslijn trekken. De universiteiten benadrukken dat ze niet exclusief op wetenschappelijk onderzoek gericht zijn, maar dat ze zich bewegen op een continuüm. Dat geldt trouwens ook voor de hogescholen: de ene beroepsopleiding is de andere niet.

De samenwerking tussen de universiteiten en de hogescholen is in de bachelor-masterregeling niet opgenomen. Er is wel een ander decreet in voorbereiding waardoor fusies tussen universiteiten en

hogescholen mogelijk worden. De associatiegedachte, die ik nochtans heel interessant vind, bestaat in Nederland niet. Bij ons gaat men meer in de richting van fusies. In Amsterdam zullen de twee universiteiten fuseren met een hogeschool : de UVA met de hogeschool van Amsterdam en de christelijke VU met de hogeschool Windesheim in Zwolle.

Binnen het Amsterdams model zal er binnen de fusie een duidelijk onderscheid worden aangebracht tussen de beroepsgerichte en de wetenschappelijke richtingen. Er zullen ook meer mogelijkheden zijn voor het doorverwijzen van studenten. De hogeschool van Amsterdam zal geen masteropleidingen aanbieden om de eenvoudige reden dat deze opleidingen bij de universiteiten worden bekostigd, ook als ze beroepsgericht zijn.

Het verhaal van de Chinese studenten is niet zo positief. Op dit ogenblik zijn er in het Nederlandse hoger onderwijs – met subsidiëring van de overheid – ruim 2000 studenten uit China, Indonesië en Vietnam. Het betreft hier geen klassieke uitwisseling van studenten, maar een commerciële markt. We zijn daar nu ongeveer twee jaar mee bezig en heel wat zaken zijn misgelopen. We hebben intussen geleerd dat men deze studenten niet mag concentreren in enkele richtingen ; interactie moet mogelijk blijven. Het blijft wel een interessante ervaring, want er is een enorme vraag en het gaat hier om zeer geïnteresseerde studenten die een lift up geven aan het onderwijs.

Op dit ogenblik wordt de meerderheid van de opleidingen nog niet in het Engels gegeven. Praten in een tweede taal blijft altijd minder makkelijk en kan leiden tot kwaliteitsverlies. Wanneer we meer op de internationale markt gaan meespelen zullen er sowieso meer Engelstalige opleidingen komen, zeker bij de masters, maar ook bij de bachelors. In een recent rapport van de ACA werd trouwens een analyse gemaakt van het Engelstalig onderwijs op het continent. Wellicht is daarin ook cijfermateriaal opgenomen.

Door de wetgever erkende publieke onderwijsinstellingen kunnen in sommige gevallen geen bekostigd onderwijs aanbieden. Ze kunnen wel een accreditering aanvragen, want anders kunnen ze geen erkende mastergraad afleveren. De accrediterings-eisen zijn steeds dezelfde, ook voor de private aanbieders. De accrediteringen blijven dus niet beperkt tot de universiteiten.

I.6. Toelichting door mevrouw Karin Verelst, onafhankelijk onderwijsspecialist en wetenschappelijk medewerker onderzoeksgroep Fundamenten van de Exacte Wetenschappen

Mevrouw Karin Verelst : Een dertiental jaar geleden heb ik enige ervaring opgedaan met de onderwijspolitiek als internationaal studentenvertegenwoordiger en ik ben dat thema blijven volgen. Ik ben halftijds leraar en halftijds wetenschappelijk onderzoeker. Mijn wetenschappelijk onderzoek heeft echter met dit onderwerp niets te maken. Ik wil vandaag het woord voeren namens UNIVERSITAS !, een recent opgerichte VZW die de vrijwaring van de vrijheid van onderwijs in het hoger onderwijs als doelstelling heeft.

De tonaliteit van dit verhaal zal die zijn van een documentaire en niet die van een film, zoals in de vorige bijdragen.

Wat is Bologna ? *We must in particular look at the objective of increasing the international competitiveness of the European system of higher education.* Deze passage verwijst naar de kenniseconomie die hier al ter sprake is gekomen, maar nauwelijks in vraag werd gesteld. Deze term verwijst naar de transfer van het onderwijs van een gemeenschapsgoed naar de markt. De heer Oosterlynck zal straks meer zeggen over de kenniseconomie. Ik wil het hebben over de vermarkting van het onderwijs.

Bologna pretendeert drie zaken in te voeren : een bachelor als einddiploma, een master en credits. De opdeling in bachelor en master is gebaseerd op het Amerikaanse systeem, zij het dat de bachelor hier maar drie jaar zal duren. In Amerika is dat meestal vier jaar. Ik hoor hier vandaag dat het Amerikaanse systeem vrijwel overal gevolgd wordt, bijvoorbeeld in het Verre Oosten, behalve dan in een paar blijkbaar verwaarloosbaar kleine landen als India, China en het Aziatische deel van Rusland.

Waarom zal een bacheloropleiding in Vlaanderen drie jaar duren en een masteropleiding maar één jaar ? Het ministerie van Onderwijs weigert een masteropleiding van twee jaar omdat ze de financiering van de masteropleiding op relatief korte termijn zal stopzetten. De masteropleiding over twee jaar spreiden, is een studieduurverlenging. Bovendien moet de overheid nog altijd betalen. Er is immers nog geen kader dat de overheid toestaat de financiering stop te zetten. Met de 3-2-3 regel in gedachten moet ik zeggen dat ik er ten slotte geen flauw idee van heb of men een degelijk doctoraat kan schrijven op drie jaar tijd.

Wat is de reële equivalentie van onze huidige graden ? Met reël bedoel ik overal erkend en toegepast. Een bachelor is een kandidaat. Een master een licentiaat. Dat leid ik niet uit het aantal studiejaren af, maar wel door na te gaan waartoe die graden aanleiding geven. Een kandidaat en een bachelor krijgen toegang tot het volgende niveau, de zogenaamde 'graduate'. Een licentiaat en een master geven toegang tot het doctoraat. Zo werkt het systeem fundamenteel. Dat zijn de echte equivalenties.

De bedoeling is om van de bachelor een soort licentiaat te maken. Een bachelor wordt een licentiaat met een opleiding van drie jaar. Een bachelor-diploma wordt een einddiploma waarmee men op de arbeidsmarkt terecht kan. Zie de Bolognaverklaring : *The degree awarded after the first cycle shall also be relevant to the European labour market.*

Dit degradeert onze licenties. Kandidaatsdiploma's zijn oorspronkelijk doorstroomdiploma's met een uitstapmogelijkheid. Met een kandidaatsdiploma kon men vroeger les geven als regent. Het wettelijke loonbarema voor graduaat gold ook voor een kandidaat.

Het is dus niet nodig om het goed werkende systeem te veranderen. Maar sommige werkgeversfederaties wrijven zich openlijk in de handen : licentiaten zullen binnenkort maar bachelors meer zijn. Iemand die maar drie jaar gestudeerd heeft, moet men niet zoveel betalen als iemand die vier jaar gestudeerd heeft.

Vlaamse en Waalse hogescholen en universiteiten nemen actief deel aan uitwisselingsprojecten. Het Belgische systeem met enerzijds een onderscheid tussen universiteiten en hogescholen en anderzijds een onderscheid tussen het korte en het lange type is heel transparant in vergelijking met veel andere Europese landen. Niemand vraagt ons dat systeem te veranderen.

The European Round Table of Industrialists (ERT) bestaat uit een 50-tal CEO's van de grootste Europese multinationale ondernemingen. Toenmalig commissaris Davignon heeft deze groep namens de Europese Commissie als officiële lobbystructuur erkend in 1983. De heer Davignon was overigens één van de oprichters van deze groep. Deze lobbygroep is heel machtig en invloedrijk. In 1989 publiceert de European Round Table een rapport over Education and European Competence. Daarin wordt grofweg gesteld dat het hoger onderwijs ondergeschikt moet worden aan de belangen van de

Europese industrie in de wereldwijde concurrentiestrijd.

Belgische diploma's worden nu overal erkend, zelfs al is de homologatie al sinds 1996 afgeschaft. Geen enkele universiteit is er desondanks in geslaagd een onevenredige machtspositie te verwerven. Dat bewijst de kracht van ons systeem. Nu is een van de bedoelingen van het Bologna-proces de nationale diploma's op termijn ongeldig maken. De werkgroep onderwijs op de top van Seattle stelde namelijk dat het bestaan van nationale diploma's het belangrijkste obstakel is voor de internationalisering. Transnationale accreditaties is een eerste stap in de richting van internationalisering zoals gewild door de GATS en de Wereldhandelsorganisatie. Bologna past in dat kader. De ERT is één van de belangrijkste stuwende krachten daarachter.

Onderwijs is en blijft een nationale bevoegdheid waarover Europa niets kan beslissen. Dat is duidelijk bepaald in de artikelen 126 en 127 van het Verdrag van Maastricht. Het stond bovendien al in het EEG-verdrag van 1957. Bologna is dus een nationale materie. In 1991 probeerde de Europese Commissie dat principe met voeten te treden door zijn op het ERT-rapport van 1989 gebaseerde Memorandum on Higher Education in the European Community. Toenmalig Onderwijsminister Van den Bossche heeft toen zijn veto gesteld.

In 1999 publiceerde het Amerikaanse ministerie van Werkgelegenheid in The Monthly Labour Review de volgende pronostieken. In het volgende decennium zal 64 procent van de nieuwe banen een lage of middelmatige vorming vereisen, waarbij de jobs met lage vormingsvereisten het grootste deel zullen uitmaken. Een job met lage vormingsvereisten betekent dat een opleiding van 48 uur op de werkvloer volstaat. Het betreft hier dus jobs als vrachtwagenchauffeur waarbij eerst en vooral flexibiliteit wordt verwacht. Niemand wil nog een algemene verhoging van de kwalificatieniveaus. Dat is dus de zogenaamde kenniseconomie. Men had het al een aantal jaren daarvoor voorspeld : *On an occupational basis, growth in demand for skilled labour is actually projected to decline over the next decade. The dirty secret of present educational reform, known to all but rarely stated, is that employers generally don't want or need a highly trained workforce* (Monthly Review, 1994).

De OESO omschreef in een rapport eind jaren '90 de criteria waaraan 12-jarige kinderen moeten voldoen : ten eerste 'numerieke alfabetisering' – zijnde een computer kunnen in- en uitschakelen, ten tweede 'levenslang leren' – zijnde van de ene job

naar de andere gaan en telkens een nieuwe opleiding kunnen verdragen –, en ten slotte ‘ondernemerschap’ – zijnde leren denken over zichzelf in termen van consument en producent. De *Verklaring van Kopenhagen* waar minister Vanderpoorten ook al enthousiast over is, is eigenlijk een Bologna-verklaring voor het lager en het middelbaar onderwijs. Zij stelt onder meer dat in het middelbaar onderwijs de eerste graad gelijk moet zijn voor alle niveaus, zoals indertijd in het mislukte VSO (Vernieuwd Secundair Onderwijs). Nu zal men evenwel gelijkschakelen op het niveau van het technische onderwijs en het beroepsonderwijs. Algemene vorming is niet langer een basisrecht. Gecombineerd met de elitarisering als gevolg van Bologna, leidt dat tot het volgende schema : 25 % hogeschoolenden, 60 % laaggeschoolenden en een beperkte tussenlaag.

Dit schema van 60 procent – kleine middenmoot – 25 procent toont duidelijk een dualisering aan op alle vlakken. Dat het met de universiteiten dezelfde weg opgaat is intussen wel duidelijk. Nederland is altijd een voorloper geweest op dat vlak. Reeds in 1974 wil men er al paal en perk stellen aan de overproductie van hoger opgeleide arbeidskrachten. Nederland is zeker geen model : in 1986 schraptten ze de vrijheid van onderwijs uit de grondwet om kwaliteitsbewaking en concurrentie in de plaats te kunnen schrijven. Dit is zeker niet benijdenswaardig.

Het is intussen duidelijk dat levenslang leren een topprioriteit geworden is. Dit impliceert zonder meer dat de ‘open universiteiten’ een industrie geworden zijn. Ik citeer een rapport uit 1991 van de Europese Commissie : *Une université ouverte est une entreprise industrielle et l'enseignement supérieur à distance est une industrie nouvelle...*

Spin-off bedrijven lijken op het eerste zicht interessant : ze brengen immers extra geld in de lade. In de Verenigde Staten begon men hiermee in 1980. Nu ziet men dat de publieke financiering van de universiteiten er met 30 procent door gedaald is. Als wij een open en democratisch onderwijs nastreven weet ik niet of het zo’n goede zaak is.

De heer André Oosterlinck komt er zelf openlijk voor uit : meer dan 50 procent van het budget van de KUL komt reeds niet meer uit publieke financiering. Dit werd reeds voorspeld door de heer Roger Dillemans tijdens de gesloten werkgroep van de Europese Commissie en de ERT die in 1989 aan de KUL gehouden is. Hij stelde immers : *‘The state university which is centralised (and bureaucratic), and officially equal to all others in the country,*

with absolute equivalence of degrees and a proportional right to research subsidies, will disappear’. State university betekent hier : publiek gefinancierd. Was hij helderziend ?

Mevrouw Vanderpoorten lanceerde recent in de pers het plan om van de staatsuniversiteit (of gemeenschapsuniversiteit) van Gent een vrije universiteit te maken, om ze in datzelfde stramien te kunnen duwen. Wij zullen dan het enige beschaafde land zijn dat geen staatsuniversiteiten meer heeft.

De KUL, naar eigen zeggen de “toekomstige Vlaamse topuniversiteit”, houdt zich al sinds 1985, bij de verkiezing van rector Dillemans, met die problematiek bezig. Zij richtte het Coïmbra-netwerk op, het enige netwerk dat de echte topuniversiteiten zou verenigen en dat een gesloten accrediterings- en uitwisselingssysteem zou bevatten.

Ter verduidelijking : in Amerika is de reële mobiliteit van de studenten niet zo groot. Iedereen krijgt zagezegd hetzelfde diploma, maar dat is slechts administratieve gelijkvormigheid. Het is niet eenvoudig om zomaar van universiteit te veranderen : elke universiteit heeft haar eigen toelatingscomité dat in omvang vaak te vergelijken is met de rectoraten van hier. De mobiliteit wordt heel strikt gelimiteerd tot een netjes afgebakend terrein. En dat is precies wat Leuven wil : ‘Wij en Cambridge’. Maar dat kan in het huidige Belgische onderwijssysteem natuurlijk niet waargemaakt worden : er is geen enkele objectieve reden waarom de ene universiteit hier in Vlaanderen beter zou zijn dan de andere. De KUL kan maar ‘topuniversiteit’ worden door de bestaande gelijkwaardigheid te ondergraven. Dat is de achtergrond van haar actieve steun aan het voorliggende Bologna-decreet.

De ‘Centres of Excellence’ werden in 1986 reeds door de toenmalige KUL-rector Dillemans aangehaald. In 1987 kwam dan de idee van ‘Eén universitaire ruimte in Vlaanderen’ even op de proppen maar werd prompt weer afgevoerd wegens overduidelijke grondwettelijke bezwaren. Er waren tussendoor nog meer verwijzingen en pogingen, maar in 1991 kreeg H.C. Jones, baas van de Task Force Human Resources die het *Memorandum on Higher Education* had voorbereid, een eredoctoraat aan de KUL voor zijn ‘grote verdienste op het vlak van het Europese onderwijsbeleid’. Zijn toenmalige medewerker, D. Lenarduzzi, kreeg in 2002 eveneens een eredoctoraat, met dezelfde motivatie. Lenarduzzi volgt heden ten dage voor de EU-commissie de implementatie van de Bolognaverklaring op. Dat vond ik nog erger dan het eredoctoraat van Prins Filip.

Daarstraks sprak ik reeds over de CRE, de voorloper van de European University Association. Zij heeft een bureau in Zwitserland en werkt samen met de ERT. Te velde weet bijna niemand wat ERT of European University Association eigenlijk is of doet, maar de belangen van het Coïmbra-netwerk worden er zeer goed verdedigd. Dit gaf de heer Oosterlinck reeds openlijk toe bij het begin van de Bologna-affaire.

Voor mijn laatste hoofdstuk, wet en grondwet, moet ik alleen maar citeren. Neem het advies van de Raad van State over het Coens-decreet in 1991. Daarin werd de aanslag over de volheid van onderwijsbevoegdheid al aan de kaak gesteld. Maar ook werd het overdragen, al dan niet met tweederde meerderheid, van normeringsbevoegdheid naar VZW-tjes à la VLIR veroordeeld. Dit mag niet : de Raad van State is daar zeer duidelijk over. Nog volgens de Raad van State in zijn advies van 2002 zijn kwaliteitsbewaking en accreditering in strijd met het legaliteitsprincipe, en zetten zij de gelijkwaardigheid en de onderwijsvrijheid op de helling. Dat komt onder meer door de associaties.

Kwaliteit is geen kwantiteit. Wanneer men u vraagt : “Wat is een patat ?” en u geeft als antwoord “3000”, dan is de vraagsteller niet veel wijzer geworden. Nochtans gaat men bij accreditering en kwaliteitsbewaking altijd aan het tellen. Men telt publicaties, doctoraten, congresbezoeken, ... Dat snap ik niet : kwaliteit is hoeveelheid, maar kwaliteit gaat toch over hoedanigheid ? Bovendien zijn de criteria volstrekt arbitrair, dat geeft de heer Dillemans in zijn Voortgangsrapport van 1997 zelf toe : “Niemand weet wat kwaliteit is”. Men kent alleen een aan de ervaring getoetste procedure die reeds 750 jaar bestaat : *peer review* of beoordeling door gelijken. Dat werkt, terwijl alle andere methodes falen. Maar men telt omdat men er bedragen wil kunnen opplakken : alles draait om geld.

Ik wil nog een paar interessante arresten aanhalen. Discussies over inschrijvingsgelden zijn uit den boze, want die mogen slechts verhoogd worden met de stijging van de index. Dat is zo sinds 1983, bij de ratificering van het sociaal charter. De Raad van State interpreteerde dit als volgt : het hoger onderwijs moet de kosteloosheid nastreven, dus mag het zeker niet duurder worden. Dit geldt ook voor topmasters !

In een advies van de Raad van State (2002) staat dat ‘de gelijkwaardigheid van diploma’s een grondwettelijk gegarandeerde aangelegenheid’ is. Vlaanderen kan dus niet zomaar wezenlijke veranderingen aanbrengen in de duur van de studie : dat moet

op nationaal vlak geregeld worden. Verder lezen we dat associaties mogen gevormd worden, maar dat ze geen enkele reële bevoegdheid mogen hebben.

Het Arbitragehof heeft in 1996 een arrest gevelde over het eindtermendecreet van minister Van den Bossche. Eindtermen mogen, zolang ze overeenkomen met criteria van een homologatiecommissie. Het mogen geen arbitraire kwaliteitscriteria zijn, maar wel formele en minimale criteria. Zij moeten de gelijkwaardigheid der diploma’s garanderen en zowel de actieve als de passieve onderwijsvrijheid respecteren. Natuurlijk weet iedereen dat eindtermen eigenlijk de tegenovergestelde bedoeling hebben, zeker in het hoger onderwijs. De kenniseconomie en het gedualiseerde hoger onderwijs hangen samen. Dit impliceert een bepaalde visie op hoe wij als mens in de maatschappij zullen functioneren. Het Arbitragehof echter zegt dat het opleggen van een dergelijk mensbeeld gelijk staat met indoctrinatie, en dat dit een grens is die de overheid niet mag overschrijden. Daar moeten wij ons aan houden en dat is maar goed ook.

De heer Chris Vandenbroeke : Iedereen heeft zijn eigen stijl en ik heb respect voor die van mevrouw Verelst, al was die allesbehalve academisch. Zij heeft op haar manier ongelooflijk inzicht in de verklaringen van Praag, de Sorbonne en Bologna en in de GATS. Zij heeft ook opvallend oog voor de voorgeschiedenis. Zij focust echter dermate op de eventuele economische vertekening ten gunste van het liberalisme, wat haar duidelijk niet zint, dat ik het gevoel heb dat zij spoken ziet. Is het wel waar dat het onderwijs totaal op de arbeidsmarkt wordt gericht en niets meer met kwaliteit te maken heeft ?

Mevrouw Karin Verelst : Door het korte tijdsbestek was mijn uiteenzetting onvermijdelijk schematisch en misschien daardoor hier en daar zelfs karikaturaal. Ik heb echter niets verzonnen. Om dat te bewijzen heb ik ook zo veel mogelijk brondocumenten getoond en overal waar dat niet het geval was, kan ik er naar verwijzen.

Professor Van Damme wees al op de economische bedoelingen van het Bolognaproces. Als de wereldhandelstop in Seattle niet mislukt was, dan bestond de geliberaliseerde hoger-onderwijsmarkt inmiddels al. Dat voorstel van de VS lag daar op tafel. Lobbyisten zijn nu nog altijd bezig in afwachting de markt te verkennen. Om die mondiale privatisering te verhinderen, pleit professor Van Damme voor Europese privatisering. Dit lijkt mij nogal absurd. Maar er is een Europees alternatief mogelijk,

zij het buiten het Bolognaproces. Het is om te beginnen zeer belangrijk dat de Europese landen de domeinen die essentieel zijn voor de levensvatbaarheid van een gemeenschap, in eigen handen houden. Zij moeten die niet, onder het mom van liberalisering, afstaan aan een of ander orgaan dat met de mensen geen rekening houdt. Het zegt veel over de wijsheid van de grondleggers van Europa dat zij het onderwijs daarbuiten wilden houden, maar het zegt even veel over de vraatzucht van de industrie dat zij dat wil opslokken.

In het begin van de jaren tachtig maakte in de nasleep van de discussie over het rapport-Jeanne een andere idee opgeld en dat veranderde pas toen in 1984-1985 de ERT is gaan wegen op het Europese beleid. Ik heb het over de idee van de wederzijdse erkenning van elkaars cultureel equivalent, vooral op het domein van het onderwijs. Dat maakt mogelijk om het vrij verkeer van personen, goederen en diensten naar waarde te schatten, zonder het meteen in een economische logica te duwen. Iemand met een diploma kan met zijn competentie van land tot land reizen en ook in een ander Europees land dan hetgeen waarin hij opgeleid werd, zijn activiteit of beroep uitoefenen. Daardoor ontstaat geleidelijk meer samenwerking, al gaat men natuurlijk ook verschillen opmerken. In elk geval verkrijgt men zo meer correspondentie en een vlottere uitwisseling en samenwerking zonder dat daarvoor harmonisering nodig is. Ik pleit ervoor dat denkspoor weer op te nemen.

De heer Ludo Sannen : Mevrouw Verelst wijst ons op uitspraken van de Raad van State en het Arbitragehof die bevestigen dat de beslissingsbevoegdheid over onderwijs bij ons ligt en niet bij Europa. Ik ben blij dat zij ons daar attent op maakte, maar ik wil er haar toch op wijzen dat het Vlaams Parlement op dat vlak beslissingen heeft genomen. Zo namen wij eenparig een motie aan waarin gesteld wordt dat de initiële bachelor- en masteropleidingen blijvend door de overheid gefinancierd moeten worden. Zij lijkt te suggereren dat minister Vanderpoorten en de regering zinnens zijn de masteropleiding te privatiseren.

Mevrouw Mieke Van Hecke : De invalshoek van mevrouw Verelst was boeiend, al kon zij mij niet bepaald overtuigen. Zij ziet bijvoorbeeld niet hoe de internationalisering en de globalisering uitdagingen kunnen zijn en heeft ook geen oog voor de rol van de hogescholen. Haar citaten waren selectief en daarom ware het beter geweest dat zij de stelling die zij – zo bleek achteraf – wilde aantonen, in het begin had geformuleerd. Dan hadden

wij meteen geweten dat het geen algemene inleiding betrof.

1.7. Toelichting door de heer Stijn Oosterlynck, doctoraatstudent aan de universiteit van Lancaster, actief bij Attac Vlaanderen

De heer Stijn Oosterlynck : Mijn stelling is dat de internationalisering van het hoger onderwijs in feite een wereldwijde commercialisering is. Twee processen zijn daarbij verweven : de omvorming van het onderwijs tot marktproduct – die ik zal aantonen aan de hand van de Bolognaverklaring en het discours over levenslang leren en kennis-economie – en de liberalisering van het onderwijs in het kader van de GATS.

Ik heb het over een aantal structurele economische trends, niet over de politieke intenties. Eens men bepaalde marktmechanismen in gang zet, is er nog weinig speelruimte voor de mooie politieke intenties.

Onderwijs is een heel veelzijdig proces, ingebed in een socio-culturele omgeving. Als men van onderwijs een marktproduct wil maken, moet men de sociale relaties waarin onderwijs ingebed zit, onzichtbaar maken want de markt weet daar geen raad mee. Daarom wordt in de Bolognaverklaring het onderwijsproces opgedeeld in gestandaardiseerde en vergelijkbare modules. Ik ontken niet dat Bologna een aantal positieve gevolgen kan hebben.

Tegenmaatregelen voor mogelijke gevaren zijn er echter niet. Als men studenten kredieten geeft en dus de financiering verschuift van een instellingen naar een studentenfinanciering, creëert men een markt : het onderwijsbeleid wordt gestuurd vanuit de vraag van de consumenten, de studenten. De instellingen die het onderwijs aanbieden, hebben minder macht. Dat hoeft op zich geen slecht proces te zijn, maar zet een aantal dingen in gang, die mogelijk een negatief effect hebben, en is zeker niet onschuldig in de huidige internationale context. Daar wordt in deze hoorzitting te licht overgegaan.

Men slaat ons om de oren met het begrip 'kennis-economie' zonder dat er enige kritische discussie over de inhoud daarvan aan voorafgaat. Kennis-economie wordt, zeker in het onderwijsveld, gebruikt als ideologie van de commercialisering. Officieel betekent het dat kennis een zeer belangrijke grondstof wordt : voor bedrijven wordt innovatie zeer belangrijk met het oog op marktcompetitiviteit. Impliciet in het officiële discours is dat kennis immaterieel is. Elke mens beschikt per definitie over creativiteit en innovatie, iedereen kan dus on-

dernemend zijn. Met andere woorden : gedaan met het kapitalisme, met de materiële beperking, iedereen komt aan de bak.

De kenniseconomie is een geglobaliseerde economie. Als bedrijven op een geglobaliseerde markt spelen, heerst er meer onzekerheid. Bovendien is de technologische verandering opgedreven, met opnieuw instabiliteit tot gevolg. Die instabiliteit wordt door de werkgever doorgeschoven naar de werknemer door de flexibilisering van de arbeidsmarkt. Het hele discours rond levenslang leren past in dat schema. Levenslang leren is zo oud als de mensheid. Cultuur is maar mogelijk dank zij levenslang leren. De term klinkt zeer positief maar er wordt een zeer specifieke en engere inhoud aan gegeven.

Het doel is het herprogrammeren van werknemers door de werkgevers in functie van de belangen van de arbeidsmarkt. Daartoe krijgt de werkgever niet langer een vakopleiding, maar moet hij vaardigheden aanleren, die geherprogrammeerd kunnen worden naargelang de noden van de arbeidsmarkt. Het gaat ook om modules in plaats van om volledige programma's. Dit kan positief zijn binnen de ontwikkelingen naar een meer multidisciplinaire benadering in de wetenschappen, maar eens te meer wordt niet in tegenmaatregelen tegen mogelijke negatieve effecten voorzien.

De GATS gaat over de liberalisering van de dienstensector. Die is progressief en onomkeerbaar. Het eindpunt is enkel bereikt als de hele sector geliberaliseerd is. In tegenstelling tot wat wordt beweerd, houdt de GATS wel degelijk een deregulerende in. Als men de markt open maakt, moet men nu eenmaal wetten afschaffen. Bovendien stipuleert de GATS, zelf een verdrag en dus regulering, dat er niet meer mag gereguleerd worden. Er wordt ook gesteld dat andersglobalisten liberalisering verwarren met privatisering. Dat is dikwijls zo maar dat maakt niet veel uit. De markt heeft immers twee basiselementen : concurrentie en eigendom. Privatisering focust op eigendom, liberalisering op concurrentie. Het klopt dat als men een democratische controle op het onderwijs nastreeft, dat onderwijs publiek eigendom moet zijn. Maar dat geldt niet vice versa : het is niet omdat iets publiek eigendom is, dat men er democratische controle op heeft. Als men het onderwijs onderhevig maakt aan de wetten van de markt, is de marge om democratische beslissingen te nemen zodanig verkleind dat de eigendom zich niet vertaalt in enige realistische democratische controle.

De GATS heeft twee soorten regels : verticale en horizontale. Verticale regels zijn enkel geldig voor geliberaliseerde sectoren. Dat wordt beslist in bilaterale onderhandelingen. Bij de oprichting van de WTO in 1995 werd bepaald dat ten laatste vijf jaar na de inwerkingtreding van het verdrag een nieuwe onderhandelingsronde over de liberalisering van de diensten moest gestart worden. Seattle 1999 is mislukt. In 2002 is opnieuw een onderhandelingsronde opgestart, in twee fasen. Een eerste is de request-fase : Verschillende lidstaten dienen een aanvraag tot liberalisering in bij andere lidstaten. Die fase is sinds midden vorig jaar voorbij.

Nu zijn we in een tweede fase, waarin ieder land offers kan maken. Die fase is nu aan haar einde aan het komen met een deadline op het einde van maart 2003. Die deadline is niet zo strikt en er wordt weinig rekening mee gehouden, maar toch is het nu een belangrijk moment om over de GATS te spreken.

Dat proces, waarover ik wegens tijdsdruk helaas niet veel kan zeggen, vindt plaats achter gesloten deuren op een volledig ontransparante en ondemocratische wijze. De civiele samenleving is hierin op geen enkele wijze betrokken. De enige partij die bij deze onderhandelingen is betrokken geweest, is het European Service Forum, dat iedere maand op de hoogte gebracht werd door de Commissie totdat enkele demonstranten bereid waren dit aan te klagen. Onder druk is toen een proces van inspraak van de civiele samenleving op gang gekomen. Eigenlijk is dit een schijnproces, waar ik niet dieper op kan ingaan.

Twee verticale regels zijn erg belangrijk. Een eerste regel is de nationale behandelingsregel, die stelt dat iedere buitenlandse dienstenleverancier op gelijke wijze moet behandeld worden als een binnenlands leverancier. Er mag dus niet gediscrimineerd worden tegenover buitenlandse leveranciers. Wel mag men de binnenlandse leveranciers discrimineren, want dit wordt niet verboden in het WTO-verdrag. Concreet betekent dit dat lokale en nationale overheden een belangrijk instrument verliezen om aan lokale en regionale ontwikkeling te doen. Zij mogen aan dienstenleveranciers niet meer vragen bepaalde lokale werknemers op te nemen indien er bijvoorbeeld achtergestelde groepen in een regio zouden zijn. Men mag immers niet discrimineren tegenover buitenlandse werknemers. Men mag ook geen lokale handelaars bevoordelen, dus eigenlijk valt deze mogelijkheid tot lokale ontwikkeling stil.

Een tweede regel behandelt de markttoegang en stelt dat er geen limiet is op het aantal onderwijsinstellingen die in een bepaalde regio actief kunnen zijn. Onder de GATS mag de nationale regering dus niet beslissen hoeveel universiteiten in Vlaanderen werkzaam mogen zijn. Iedere dienstenleverancier moet worden toegelaten. Dit betekent dat er een verhevigde concurrentie zal ontstaan om studenten aan te trekken. Er zal dus veel geld verspilld worden aan reclame en imago-opbouw, geld dat niet ten goede komt aan de inhoud van het onderwijs. De enige sector die hier beter van wordt, is de reclamesector.

Als we naar het Engelse voorbeeld kijken, kunnen we duidelijk zien wat er zal gebeuren. Men voert er intensieve campagnes om studenten te rekruteren vooral in China. Het proces gaat steeds verder zodat de markt zeer agressief wordt. Er ontstaat een grote administratie die zich enkel bezig houdt met het zoeken en bespelen van onderwijsmarkten.

Universiteiten halen ook privaat kapitaal binnen, wat de inschrijvingsgelden zal verhogen. Onlangs werd in Groot-Brittannië het inschrijvingsgeld voor eerste-, tweede- en derdejaarsstudenten opgetrokken tot maximaal 200.000 frank. Dit is een maximumbedrag, maar het wordt wel stelselmatig opgedreven. De universiteiten voelen zich verplicht deze koers te nemen om in staat te zijn de beste personen aan te trekken en voldoende diensten te kunnen aanbieden. Men komt dus in een spiraal terecht waar men niet meer uit kan ontsnappen.

De markttoegangregel zegt ook dat er geen limiet mag gesteld worden op het aandeel dat buitenlandse operatoren in bepaalde instellingen hebben. Dit betekent dat bijvoorbeeld een Amerikaanse multinational een Belgische universiteit volledig zou kunnen controleren, zodat het beslissingscentrum in het buitenland komt te liggen.

In 1995, bij het opstarten van het verdrag, zijn reeds engagementen genomen in het privaat gefinancierde onderwijs. Onderwijs mag dus in België aangeboden worden door buitenlandse dienstenleveranciers of buitenlandse universiteiten kunnen Belgische studenten aantrekken. De enige uitzondering is de vrije aantrekking van werknemers. Dit is niet geliberaliseerd omdat het zou betekenen dat Belgische universiteiten professoren zouden kunnen aantrekken in ontwikkelingslanden die dan vervolgens worden tewerkgesteld aan lagere lonen, zodat er druk komt op de lonen en de sociale werkomstandigheden. Een bijkomende reden is dat het immigratiedebat zeer gevoelig ligt, wat

maakt dat het onmogelijk is dat mensen worden aangetrokken zonder voorafgaande procedures.

Het privaat gefinancierd onderwijs moet onderscheiden worden van privaat onderwijs. Privaat gefinancierd onderwijs moet niet volledig in private of commerciële handen zijn om onderhevig te worden aan de GATS-regels. Ook bij het uitbesteden van bepaald onderzoek en het aantrekken van privaat kapitaal hiervoor, valt de activiteit onder GATS-disciplines. Publiek onderwijs blijft dus niet buiten schot.

Ik zal nu ingaan op de horizontale regels die in principe van toepassing zijn op alle dienstensectoren die onder de GATS vallen. Men is nu bezig met onderhandelingen in multilaterale context om te bepalen welke sectoren geliberaliseerd zullen worden. De eerste horizontale regel bepaalt de 'meest begunstigde natie', die bepaalt dat een behandeling die een WTO-lidstaat geeft aan een bepaald land, in principe ook moet gegeven worden aan alle andere WTO-lidstaten. Dit betekent dat de resultaten van de bilaterale onderhandelingen over het liberaliseringsengagement multilateraal zullen worden.

Indien Europa onderhandelt met Amerika en bijvoorbeeld een liberalisering toestaat in het publiek onderwijs, dan zal dit niet enkel gelden voor Amerikaanse dienstenleveranciers, maar automatisch ook voor alle andere landen.

Een tweede horizontale regel betreft de binnenlandse regelgeving. Dit artikel stelt dat onderwijsdiploma's geen onnodige hindernissen voor de handel en diensten mogen vormen en niet meer belastend mogen zijn dan noodzakelijk voor de kwaliteit van het onderwijs. Dit ondermijnt de soevereiniteit van de overheden om wetten uit te schrijven. De beslissing over welke regulering al dan niet een hindernis vormt voor handel, komt zo niet bij een nationaal of Europees parlement te liggen, maar bij het kleine groepje handelsrechters van de WTO. Men kwam nu naar voor met een noodzakelijkheidstest, zodat lidstaten moeten bewijzen dat nieuwe wetten noodzakelijk zijn om een legitieme doelstelling te bereiken en dat er geen minder belemmerende maatregel voor de handel mogelijk was. Zo zouden bijvoorbeeld quota's, opgelegd aan universiteiten om bepaalde groepen uit de bevolking van werk te voorzien, niet meer mogelijk zijn. Er zouden immers minder belemmerende maatregelen zijn, zoals financiële stimulansen in plaats van harde quota's. Gevaarlijke mechanismen worden dus in gang gezet, die de macht van de parlementariërs ondermijnen.

Het recht op reguleren staat ingeschreven in de GATS, wat ook vaak wordt aangehaald. Dit is echter terug te vinden in de inleiding, die niet legaal bindend is. De regel op binnenlandse regelgeving staat echter in het verdrag zelf en is dus wel legaal bindend. Dit soort drogargumenten wordt door mensen zoals de heer Pascal Lamy, Europees Commissaris voor Handel, dikwijls aangegeven.

Een andere horizontale regel behandelt subsidies. Subsidies zouden in bepaalde gevallen handelsverstrend kunnen werken en zouden moeten besproken worden in de onderhandelingen. De discussie hierover vlot niet echt, en in die zin heeft professor Van Damme gelijk wanneer hij beweert dat er geen regels op subsidies zijn. Hij heeft echter geen gelijk als hij beweert dat er geen regels over subsidies zijn in de GATS die nu al van toepassing zijn.

Zo is er bijvoorbeeld de regel over nationale behandeling in sectoren die reeds toegezegd zijn te liberaliseren. Als de Europese Commissie beslist bepaalde sectoren, die nu publiek gefinancierd worden, vrij te stellen en te liberaliseren, kunnen multinationals subsidies eisen op grond van het feit dat bepaalde operatoren op de markt deze subsidies ook ontvangen. Via de nationale behandelingsregel regel speelt de regel op subsidies dus al mee.

Het is mogelijk dat er horizontale uitzonderingen genomen worden. Toen men in 1995 het verdrag schreef, heeft de Europese Commissie een aantal uitzonderingen ingeschreven en een aantal sectoren uit de GATS gelicht. Het probleem is dat men geen enkele garantie heeft dat dit zo zal blijven. Andere WTO-lidstaten dienen aanvragen in bij de Europese Commissie waarbij juist die horizontale uitzonderingen het onderwerp worden van liberaliseringsaanvragen. Deze uitzonderingen kunnen dus gebruikt worden als pasmunt bij onderhandelingen. Uitzonderingen inschrijven was enkel mogelijk in 1995, maar ze kunnen wel het voorwerp worden van liberaliseringsaanvragen. Het is zeer waarschijnlijk dat het aantal horizontale uitzonderingen gradueel zal afnemen.

Valt publiek onderwijs onder de GATS ? In paragraaf 1.3b staat dat publieke sectoren uitgesloten zijn. Publieke sectoren worden zeer eng gedefinieerd : het gaat om sectoren die noch op commerciële basis noch in concurrentie met de private sector worden geleverd. Wanneer wordt publiek onderwijs niet geleverd in concurrentie met de private sector ? Er zijn private operatoren aanwezig op de Belgische markt. Betekent dit dat het publieke

onderwijs in concurrentie is met het private onderwijs ? Dat wordt niet beslist door het parlement, maar door een aantal handelsrechters in de WTO in Genève. Het artikel sluit de publieke sectoren niet waterdicht uit. Dat wordt wel altijd gezegd door de Europese Commissie. Die laatste heeft in 1995 een bijkomende horizontale beperking ingeschreven om het publieke onderwijs tot op zekere hoogte uit de GATS te halen. Meer bepaald wordt het publieke onderwijs in MODE 3 (dat gaat om de commerciële aanwezigheid van onderwijsinstellingen uit het buitenland) uit het verdrag gelicht door een horizontale beperking. Daarmee geeft de commissie impliciet toe te weten dat de paragraaf 1.3b niet waterdicht is, anders is er geen nood om een bijkomende horizontale beperking in te voegen.

België heeft een brief gestuurd naar de andere lidstaten dat publiek onderwijs niet onder de GATS mocht worden opgegeven. De Europese Unie heeft onder druk van de anti-GATS-campagne gezegd dat publiek onderwijs uit de GATS-onderhandelingen wordt gehaald. Dat is geen reden om gerustgesteld te zijn. Het gaat immers om een onderhandelingsproces dat altijd maar doorgaat. Er worden telkens nieuwe onderhandelingsrondes ingesteld om verder te liberaliseren. Publiek onderwijs kan nu uit de onderhandelingen worden gelicht, maar bij de volgende opnieuw worden opgenomen. Het blijft als een zwaard van Damocles boven ons hoofd hangen. Het is elke keer mogelijk dat de horizontale beperking of de uitspraken van België of de Europese Commissie worden herroepen.

Verder is de vervaging van het onderscheid tussen de private en publieke sector een gevaar omdat het publiek onderwijs op die manier steeds verder meegesleurd kan worden in het privaat gefinancierde onderwijs. De heer Oosterlinck vertelde dat 50 procent van zijn onderzoek door privé-kapitaal wordt gefinancierd ; dat betekent dat 50 procent van dat onderzoek onderhevig is aan GATS-regels. Publiek onderwijs staat dus nu ook al niet buiten de GATS.

Een ander punt is dat de onderhandelingen achter gesloten deuren plaatsvinden. Dat betekent dat we niet weten wat er dan gebeurt. Vraag en aanbod worden voortdurend aangepast tijdens de onderhandelingen. Het kan best gebeuren dat men een of ander smerig compromis voorbereidt en dat we dat alleen maar zullen weten als het resultaat bekend is.

In hoeverre moeten we Pascal Lamy geloven als hij zegt dat hij onderwijs zal uitsluiten ? Het feit dat hij dat zegt onder druk van de anti-GATS-campagne, laat al blijken dat hij niet echt overtuigd is. Het is een feit dat de resultaten van een onderhandelingsproces in het parlement moeten worden geraffineerd. Men sluit compromissen achter gesloten deuren en die worden als een pakket voorgelegd aan het parlement, dat dit meestal goedkeurt.

Het onderwijs is bedreigd zolang de GATS bestaat. Een VN-rapport stelt dat de GATS de potentie heeft om de mensenrechten te ondermijnen. Dat is een heel duidelijk argument. De GATS gaat niet alleen over privatisering maar het is een zaak van de mensenrechten.

Men vermaakt bepaalde basisrechten, de toegang tot bepaalde basisgoederen. Ongeacht de verschillende politieke intenties van de actoren maken Bologna, levenslang leren, kenniseconomie en de GATS deel uit van hetzelfde neoliberal offensief. Dat zijn de mechanismen die in gang worden gezet.

Mevrouw Mieke Van Hecke : Ik ben geboeid geweest door de analyse van de heer Oosterlynck. Ik heb evenwel een aantal opmerkingen.

Ik vind het verband dat hij maakt tussen de bedreigingen van het onderwijs met de Bolognaverklaringen niet correct. Ik geloof dat alle bedreigingen die werden aangegeven, ook zonder Bologna vandaag al duidelijk aanwezig zijn in de onderwijswereld. Ik heb niet gehoord welke bijkomende bedreigingen Bologna met zich heeft meegebracht.

Er zijn wel een aantal knelpunten die men zal moeten bewaken als men in een bepaalde richting wil evolueren (democratisering, transparantie enzovoort). Die uitdagingen zijn er vandaag al, maar staan totaal niet in verband met Bologna. Ik ben het eens met de inventaris die de heer Oosterlynck heeft gemaakt van de bedreigingen die er zijn in de globalisering van het hoger onderwijs, maar ik wens die niet te verbinden aan Bologna.

Een ander punt waarmee ik problemen heb, is de teneur waarin levenslang leren wordt gesteld. Levenslang leren verenigen is niet correct omdat er zoveel kansen zijn voor mensen om zich te ontplooiën zonder vakgerichtheid.

De term 'herprogrammeren van werknemers' is verschrikkelijk. Dat is een heel zwaar woord omdat dit in een sfeer wordt geplaatst waarin de werkgevers de werknemers verplicht naar opleidingen sturen om daaruit meer voordeel te halen. Dat wil ik

niet onderschrijven, omdat ik vaststel dat er heel wat ontplooiingskansen zijn. Ik ben blij dat ik optimistischer ben en hoop dat de heer Oosterlynck dat ook zal worden.

De grote discussie over de verhouding tussen private en publieke sector mag men niet eendimensionaal bekijken. Als men in de research geen joint-ventures of geen private financieringsmogelijkheden heeft, dan zal er op korte tijd een braindrain plaatsvinden. Er zijn middelen nodig om de hele research en de brains niet over te leveren aan de volledige private sector.

Ik neem de vingervijzingen mee als knelpunten waarover zeker moet worden gewaakt.

De voorzitter : De commissie dient respect te hebben voor de analyse van een bepaald probleem. Er kunnen alleen vragen worden gesteld en geen commentaar worden geleverd.

De heer Ludo Sannen : De uiteenzetting van de heer Oosterlynck is interessant. Ik ben het voor een groot stuk eens met de argumentatie over de GATS en de bedreiging ervan voor heel wat diensten. De vraag is natuurlijk of globalisering (waarvan de GATS een uiting is) en internationalisering hetzelfde is. Vanmorgen werd daartussen een onderscheid gemaakt. Maakt u een onderscheid tussen globalisering en internationalisering ? In de tekst worden beide termen door elkaar gehaald en ik zie het verschil niet.

De vraag is of Bologna niet eerder een onderdeel is van internationalisering van het hoger onderwijs dan van globalisering. Dat neemt niet weg dat de Bolognaverklaring ruimer is en ook voor het hoger onderwijs bedreigende elementen bevat. Het democratische gehalte van het hoger onderwijs zal sterk moeten worden bewaakt. Als men Bologna op een andere manier invult dan we momenteel doen, dan komt dat onder druk te staan. Houdt dat ook in dat de oefening die we in Vlaanderen maken fout is ? Is het belangrijker om alles te houden zoals het is ? Als we dat doen, is dat dan op termijn niet bedreigender voor het hoger onderwijs in Vlaanderen dan dat we aan de hand van een decreet proberen om de uitdagingen van Bologna te organiseren ?

De heer Stijn Oosterlynck : Wat het causaal verband betreft tussen de Bolognaverklaring en de nieuwe liberalisering, spreek ik duidelijk over structurele tendensen los van de intenties van de verschillende actoren. Ik begrijp dat veel mensen in België de Bolognaverklaring een interessante

oefening vinden. Daar is niets op tegen. Ik zeg wel dat de Bologna-verklaring de mogelijkheid biedt om het onderwijs te vermarkten. Als men een markt wil vormen, moet men gestandaardiseerde vergelijkbare producten hebben.

De Bologna-verklaring standaardiseert en maakt het onderwijs vergelijkbaar.

Het maakt mij ongerust dat er niet gesproken wordt over maatregelen om die tendens tegen te gaan.

Het causaal verband betekent niet dat er een complot is.

Mevrouw Mieke Van Hecke : Ik bedoel enkel dat de bedreigingen waarvan u spreekt er ook zijn zonder die Bologna-verklaring.

De heer Stijn Oosterlynck : Ook ik zeg dat de bedreigingen al bestaan maar voeg daar gewoon aan toe dat de Bologna-verklaring de bedreiging reëler maakt omdat ze de juiste voorwaarden schept.

Ik maak een onderscheid tussen internationalisering en globalisering. De dominante trend bij internationalisering is commercialisering. Professor Van Damme zei twee jaar geleden dat de Bologna-verklaring nodig was om de GATS tegen te gaan. Vandaag zegt hij dat elke oppositie tegen de GATS emotioneel en conservatief is. Hij was allicht iets genuanceerder maar is geen tegenstander meer van de GATS. Hij heeft het structuurdecreet mee geschreven. Dat beangstigt mij.

Ik wil levenslang leren zeker niet verengen tot het herprogrammeren voor de arbeidsmarkt. Ik ben blij dat er sociaal-cultureel werk is.

De heer Gilbert Van Baelen : De centra voor volwassenenonderwijs geven aan 400.000 cursisten opleidingen, die niet noodzakelijk op de arbeidsmarkt gericht zijn.

De heer Stijn Oosterlynck : Ik ben ook blij dat dergelijke opleidingen bestaan, maar ik wijs erop dat de term levenslang leren in een specifiek discours ingebed is. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) hanteert een bepaalde strategie waarbij zij kennis-economie, e-learning en levenslang leren koppelen. Daar ben ik niet mee akkoord. Zij verengen levenslang leren. Zij zijn niet geïnteresseerd in sociaal-cultureel werk. Alle concrete beleidsmaatregelen zijn gericht op die enge definitie. Ik betwist niet dat er een andere vorm van levenslang leren bestaat.

Ik ben niet a-priori tegen joint-ventures in onderzoek. Universiteiten en bedrijven kunnen, onder strenge voorwaarden, samenwerken, vooral in de exacte wetenschappen, maar liever niet in de sociale wetenschappen. De inbreng van privé-kapitaal vervaagt echter de grens tussen publiek en privaat onderwijs. Daardoor wordt een bepaald deel van het publiek onderwijs ondergeschikt aan de GATS-principes. Ik ben dus niet zozeer tegen privaat gefinancierd onderzoek maar wijs op de gevaren ervan.

De heer Ludo Sannen : Vindt de spreker dat er geen decreet moet komen ? Bestaat er zonder wettelijke regeling geen groter gevaar voor ongewenste effecten ? In een decreet kunnen we immers onze krijtlijnen bepalen, zoniet zullen die elders bepaald worden.

De heer Stijn Oosterlynck : De terechte vraag van de studenten om verandering wordt aangegrepen om ongewenste maatregelen door te voeren. Zo wordt de vraag van studenten naar meer flexibiliteit aangegrepen om meer privaat onderwijs te promoten. Dat staat in de OESO-rapporten. Het publieke onderwijs zou niet voldoende diversiteit kunnen bieden. Daarvoor zijn er echter geen geldige argumenten.

Er is behoefte aan verandering. De kernvraag is of er grenzen in het structuurdecreet zijn die dat soort evoluties tegengaan ?

De heer Gilbert Van Baelen : Een Vlaamse student die een studiebeurs krijgt, moet proberen daarmee hoger onderwijs te kopen. De Vlaamse overheid financiert de instellingen en geeft de ouders kindergeld en maakt de kosten fiscaal aftrekbaar. Studenten vragen nu om minstens het deel van de ouders zelf te krijgen. Gezien het gewijzigde gezinspatroon geeft dat hun een aantal bijkomende mogelijkheden in het Vlaamse en buitenlandse hoger onderwijs. Een Noorse student krijgt bijvoorbeeld jaarlijks ongeveer 600.000 frank om te studeren. Waarom hindert dat de spreker ?

De heer Stijn Oosterlynck : Er zijn twee soorten beleid : gestuurd vanuit de vraag, dus het neoliberaal beleid en gestuurd vanuit het aanbod, het Keynesiaans beleid. Als de studiefinanciering in handen komt van de studenten, krijgen de consumenten meer macht. Zij bepalen dan welke instellingen middelen krijgen.

De heer Gilbert Van Baelen : Ik heb het enkel over de bestaande studiefinanciering, niet over de subsidies aan de instellingen.

De heer Ludo Sannen : Hij bedoelde het studentenloon. Dat dient om als student te overleven, maar niet om de studies te kopen. Dat is de publieke financiering, die blijft bestaan.

De heer Stijn Oosterlynck : Professor Van Damme had het over kredieten die aan studenten gegeven worden om dan het gewenste onderwijs te kopen. De OESO stelde ook al zoiets voor om de macht richting consument te duwen. Professor Van Damme laat hier een proefballonnetje op.

II. Hoorzitting van 18 februari 2003

II.1. Toelichting door de heer Eric Vermeylen, directeur studiedienst, en mevrouw Barbara Tan, adviseur studiedienst van het VEV

De heer Eric Vermeylen : Ik zal de mening van het bedrijfsleven geven, niet eng economisch maar vanuit een bredere maatschappelijke invalshoek. Waarden zijn immers belangrijk voor talentontwikkeling. De structuur van het betoog is driedelig. Vooreerst zal ik iets zeggen over globalisering en internationalisering, eerder vanuit economisch oogpunt. Die inzichten zijn relevant om het kader van hoger onderwijs te schetsen. De vorige sprekers hadden het daar niet echt over, maar soms werden er wel vragen over gesteld.

Een tweede deel handelt over een aantal markten. Dat is de gepaste terminologie omdat er vraag en aanbod is van competenties. We kunnen drie markten onderscheiden. Tot slot zal ik elementen uit het structuurdecreet behandelen, de accreditatie en de transparantie op die markten

Andersglobalisten vinden globalisering niet goed. Globalisering is echter een feit. Het is een onomkeerbaar wereldsysteem van economie. Dat blijkt uit een aantal positieve evoluties. Onder meer de Europese Monetaire Unie met de euro is positief voor de welvaart in Europa.

De uitbreiding van de Unie met 10 Oost-Europese landen maakt het zogenaamde ouder Europa terug één. Dat is een opportuniteit en geen bedreiging. Het is evident dat er ook nieuwe handelsblokken opkomen. We moeten zodanig op die evoluties inspelen dat we onze welvaart kunnen handhaven en vergroten. Uit empirisch onderzoek blijkt dat globalisering de welvaartcreatie, uitgedrukt in bruto binnenlands product per capita, ondersteunt.

Het middel om daarop te anticiperen en een proactief beleid te voeren is internationalisering. In de vorige hoorzitting gaf één van de sprekers de juiste definitie daarvan. Internationalisering is de manier waarop instellingen systematisch de internationale dimensie integreren in hun missie, kerntaken en activiteiten. Voor de ondernemingen is dat niet nieuw. De exportratio van onze economie is al aanzienlijk. De actieradius van onze internationalisering moet echter ruimer zijn dan enkel export naar streken op minder dan 600 kilometer. De strategie moet offensiever worden. Ondernemingen moeten groeien onder meer door middel van investeringen in het buitenland. We kunnen welvaart behouden als we een kritische massa hier houden, maar ook offensief gaan investeren bijvoorbeeld in Oost-Europa. Beide moeten echter in evenwicht zijn.

Als internationalisering een middel is, moeten de internationale maatstaven gehanteerd worden. De eerste zijn concurrentie, markt en toegevoegde waarde. De term winst is te beperkt, maar wel een noodzakelijke voorwaarde. Dat is een toegevoegde waarde voor de aandeelhouder. Ten gevolge van concurrentie en marktprincipes kan er ook een toegevoegde waarde ontstaan voor de samenleving of stakeholders. Dat zijn de werknemers, de sociale onderhandelaren en de overheden.

Regionale economie met internationale conjunctuur zijn wel degelijk beïnvloedbaar. Vlaanderen kan en moet regionaal het verschil maken. Vlaanderen kan het macro-economisch beleid niet bepalen. Dat is in handen van de monetaire unie, dus situeert het zich op Europees vlak. Wel kan het micro-economisch aanbodbeleid bepalen. Dat betekent dat overheden samen met ondernemingen en sociale partners de markten van arbeid, kapitaal, competenties, waardepatronen en bestuurlijk beleid efficiënt moeten maken.

Dat zijn inputfactoren die belangrijk zijn om het verschil te maken bij de globalisering van de economie. De voornaamste voorwaarde is dat er een visie moet zijn. Onze vroegere voorzitter, de heer Vinck, gaf al aan dat alle neuzen in dezelfde richting moeten wijzen. Sommige politici vragen dus terecht naar een visie op maatschappelijk vlak, op ondernemerschap. Alleen zijn we het niet altijd eens over de instrumenten of de beleidsmethoden. We zijn het wel eens met de analyse.

De verschillende partners mogen niet op elkaars werkterrein komen, zo niet ontstaat er negatieve energie. De overheid heeft een regie-opdracht op de markten van arbeid, kapitaal, competenties en instituties, maar moet zich niet in de plaats stellen

van de ondernemingen. Er is dus geen behoefte aan een GIMV-bis maar wel aan een visie, zodat iedereen zijn verantwoordelijkheid en opdracht kent. Volgens internationaal onderzoek zijn de succesfactoren voor de 21ste eeuw technologie, creativiteit en verdraagzaamheid.

Technologie is de hefboom voor de creatie van toegevoegde waarde. Creativiteit is de immateriële component. Verdraagzaamheid is een onderdeel van de sociaal-culturele activa. Als werkgeversorganisatie achten wij verdraagzaamheid even belangrijk als de andere factoren. In de stedelijke ontwikkeling kan verdraagzaamheid en integratie van allochtonen het ondernemerschap en de economische slagkracht van een stad bevorderen.

Volgens ons zijn er twee uitgangspunten voor een maatschappelijke visie op economische groei-kracht. De levensstandaard is een functie van de toename van de productiviteit van de economie. Het is ook belangrijk dat inkomen, maatschappelijke integratie en geluk, maar ook de financiering van de vergrijzing, in functie staat tot het aantal mensen dat betaald werk heeft in de samenleving. Kortom, het VEV vindt dat in de 21ste eeuw niet alleen de actieve maar ook de productieve welvaartstaat belangrijk is om welvaart te behouden.

De productiviteit heeft twee componenten. De kapitaalverdieping toont aan in welke mate België gemiddelde jaarlijkse groei van arbeid heeft vervangen door kapitaal. België is hier koploper. Dat heeft onder meer te maken met een aantal kostenfactoren, maar ook met beleidsprioriteiten. De tweede component is innovatie, ondernemerschap en efficiëntie van inzet van productiefactoren in de economie en de samenleving. Dat noemt men in het jargon multifactorproductiviteit. Een soort van X-factor. Als men de groei van de periode 1980-1990 vergelijkt met de periode 1995-2000 blijkt dat België een negatieve evolutie kent, met name een negatieve tendens in procentpunten, terwijl Ierland en Zweden positief evolueren.

Uit de tabel van de procentuele toename van de multifactorproductiviteit in de verschillende decennia blijkt dat België ten opzichte van de benchmarklanden een duidelijke ommekeer kent in de jaren tachtig. De zeven benchmarklanden/regio's zijn Ierland, Zweden, Duitsland, Frankrijk, Nederland, Vlaanderen en Wallonië. België verliest internationaal slagkracht. Dat heeft te maken met de manier waarop we met de productiefactoren, arbeid, kapitaal, competenties en instituties, omgaan in de economie, samenleving en overheid. Bestuurskracht is ook een element van productiviteit.

Dat duidt op de structurele knelpunten in onze economie. We roepen onze ondernemersleiders op om daaraan te verhelpen en meer te innoveren en toegevoegde waarde te creëren. Maar ook de overheid heeft als opdracht om te zorgen voor een ondernemingsvriendelijk omgevingskader.

Om die multifactorproductiviteit structureel te versterken, zijn competenties zeer belangrijk. Deze competenties zijn driedelig : kennis, vaardigheden en attitudes. Op basis daarvan kunnen we het debat structureren rond drie marktfenomenen : de markt van het talent, die van het leren en die van de kennisontwikkeling. Elke markt heeft een eigen vraag- en aanbodcomponent.

Ik geef enkele uitgangspunten bij de markt van het talent of de onderwijsdiensten. Zo erkent een modern hrm-beleid dat het hanteren van een gemeenschappelijke set van waarden in een onderneming enorm belangrijk is. De ondernemingsleiding aanvaardt de werknemer steeds meer als stakeholder en ruilt het conflictmodel zo in voor een gemeenschappelijk win-winmodel. In het interessante boekje 'Funky Business' van Kjell Nordström en Jona Ridderstråle staat trouwens te lezen dat de jongeren van vandaag zichzelf dereguleren. Zij hebben een eigen verwachtingspatroon ten aanzien van werk en zijn zich bewust van de keuzes die ze wensen te maken. Het onderwijssysteem moet daarmee rekening houden. Volgens Theo Dilissen mag de rechterkant van de Gausscurve ook niet worden vergeten, om ook de linkerkant van de curve – de laaggeschoolden – werk te kunnen verschaffen.

Deze uitgangspunten moeten ons ertoe aanzetten na te denken over een kader voor internationale mobiliteit van talent, zonder de democratisering van het onderwijs, dat een hoog goed is, op te geven. Een mobiliteitsfonds kan misschien een oplossing bieden. Structurele samenwerkingsverbanden van universiteiten of van universiteiten met universiteiten in het buitenland zouden ook geen weerstand mogen oproepen, wat niet wil zeggen dat samenwerking verplicht moet worden. De universiteiten moeten hun eigen strategie kunnen blijven ontwikkelen, zodat een eventuele alliantie een toegevoegde waarde biedt. Transparantie ten slotte verduidelijkt de zaken voor de stakeholders en helpt mensen de juiste keuze te maken in het beroepsleven en tijdens hun studies. Accreditatie is daarvoor een belangrijk middel.

Op de markt van talent is er zeker sprake van een verwachtingspatroon van jongeren inzake een internationaal traject en eigen keuzemogelijkheden.

De overheid moet daar in het hoger onderwijs een antwoord op proberen te bieden, zonder de democratisering van het onderwijs in vraag te stellen.

Na de initiële basisopleiding is er de markt van het leren. Vlaanderen kent een uitgebreid privé- en overheidsaanbod van permanente vorming. Het aanbod van universiteiten in postinitiële opleidingen is versnipperd en zeer diffuus. Toch is inzetbaarheid van medewerkers een belangrijk aandachtspunt voor de ganse loopbaan met een gedeelde verantwoordelijkheid van individu, overheid en bedrijfsleven. Het vraagconcept van de vouchers op de markt van permanente vorming moet gehanteerd blijven. De Vlaamse regering en het Vlaams Parlement evolueren op dit vlak in de juiste richting. De vouchers institutionaliseren immers de vraaggedrevenheid, waardoor efficiëntie op de markt van het leren wordt georganiseerd.

In dit perspectief onderschrijven wij de inhoud van het ontwerp van structuurdecreet in de discussie over de bachelor- en masteropleiding. De bacheloropleiding kan zowel leiden tot de instap in een werkomgeving als tot de toegang tot een masteropleiding. De keuze voor doorstroom naar een masteropleiding mag in tijd niet altijd gekoppeld blijven aan de beëindiging van de bacheloropleiding. Het concept levensloopbaan moet hier alle ruimte krijgen, zodat mensen even kunnen gaan werken voordat ze beslissen om verder te studeren.

Aangezien het onderwijs een publiek goed is, zijn wij van mening dat de eerste initiële opleiding tot bachelor en master de facto publiek moet worden gefinancierd. De buitenlandse studenten die hier een opleiding willen volgen, moeten zelf instaan voor de additionele kost, aangezien de belastingbetaler het onderwijssysteem financiert. Het land van herkomst kan eventueel bijkomende maatregelen nemen. Na de initiële opleiding moet de markt vrij spel krijgen. Op basis van het systeem van de vouchers kan dit gebeuren via de privé-financiering.

De markt van de kennisontwikkeling heeft betrekking op de onderzoeks- en ontwikkelingsopdracht van de universiteiten. De kenniseconomie is een netwerkeconomie. Kennis wordt steeds minder alleenstaand gecreëerd, omdat dit onbetaalbaar is. Netwerking is daarom een strategische doelstelling. Vertaald in de financieringsconcepten van de universiteiten, moet die kenniscreatie worden afgerekend op basis van outputprestaties. Wij onderschrijven daarom volmondig de outputfinanciering, die vanaf 2007 operationeel moet zijn.

Naast kennisontwikkeling moeten universiteiten nog meer een opdracht vervullen op het vlak van kennisdisseminatie. Dit betekent niet dat we afzonderlijke instituten moeten bouwen, maar wel een soort van IMEC's zonder muren : we moeten concepten ontwikkelen die een structurele samenwerking tussen bedrijfsleven en universiteiten mogelijk maken, met de mogelijkheid van onderzoek op lange termijn en niet alleen van toegepast onderzoek. Vooruitlopen op het vlak van technologie en kennis is de enige manier om activiteiten van directe buitenlandse investeerders hier te houden en de Vlaamse ondernemingen te laten doorgroeien naar andere regio's in de wereld. Het innovatiepact waarover momenteel wordt onderhandeld, zou daarop een wezenlijk antwoord moeten kunnen bieden.

Vertaald in beleidsinstrumenten betekent dit dat we er voorstander van zijn om onderzoek en ontwikkeling te financieren op basis van outputindicatoren. De besluitvorming gaat die richting trouwens al uit. Daarnaast is het niet de bedoeling dat de leerlingen onafhankelijk worden op het vlak van financiering, maar pleiten wij voor een component van leerlingenaafhankelijkheid in een systeem van vouchers.

Het is evident dat keuzes maar kunnen worden gemaakt op basis van volledige informatie. Daarom is de accreditatie uit het Bologna-akkoord zo belangrijk. Het moet duidelijk zijn voor de stakeholders hoe een opleiding kan gelezen worden. Dit is van belang voor ouders, studenten en ondernemingen.

Mevrouw Barbara Tan : De internationalisering van het hoger onderwijs brengt met zich mee dat er tevens een verschuiving is naar een grote behoefte aan internationale kwaliteitsmaatstaven. Uit internationaal vergelijkend onderzoek blijkt dat het Vlaamse hoger onderwijs zeer hoogstaand is, maar de internationalisering van het hoger onderwijs stelt ons voor een aantal nieuwe uitdagingen. Het in huis hebben van goede kwaliteit is niet meer voldoende. We moeten erop toezien dat het Vlaamse hoger onderwijs bij de top blijft. De hoge kwaliteit moet worden uitgedragen en ook internationaal worden erkend. Er is dus een toenemende noodzaak aan een internationale positionering van ons Vlaamse hoger onderwijs en een (h)erkenning van de Vlaamse diploma's in het buitenland. In die zin is de implementatie van de Bolognaverklaring voor Vlaanderen ook zo belangrijk. De implementatie van de Bolognaverklaring is geen doel op zich, maar het is wél een middel om dat te bereiken. Een centrale doelstelling in de verklaring is immers dat de lidstaten ook gaan samenwerken op

het vlak van kwaliteitszorg en de ontwikkeling van vergelijkbare criteria en methodologieën. Als men een grotere vergelijkbaarheid en transparantie wil bereiken in het (Europese) hoger onderwijs en dit met het oog op meer mobiliteit van studenten en potentiële werknemers, dan is de internationale accreditatie hiervoor het sluitstuk.

Wat is nu de visie van ondernemingen ten aanzien van accreditatie? Internationale accreditatie is ook van waarde voor ondernemingen. Ten eerste is het heel belangrijk dat ook ondernemingen de garantie hebben dat een opleiding voldoet aan minimale kwaliteitscriteria. Men heeft er belang bij dat potentiële werknemers een kwaliteitsvolle opleiding hebben genoten en een accreditatie die door de overheid is opgezet, kan daarvoor een garantie zijn. Ten tweede is ook de transparantie en vergelijkbaarheid in de kwaliteit van het onderwijs een centraal punt, vooral in een internationale omgeving. Afstemming van het opleidingsaanbod op de vraag van de arbeidsmarkt is een derde fundamenteel aandachtspunt voor ondernemingen. Voor werkgevers is de vraaggerichtheid in feite de invulling van de maatschappelijke relevantie. De vraaggerichtheid is met andere woorden een belangrijk kwaliteitscriterium. Een opleiding kan natuurlijk ook kwaliteitsvol zijn zonder dat die maatschappelijk relevant of vraaggericht is, maar we vinden het belangrijk dat de maatschappelijke relevantie (onder meer de afstemming op de arbeidsmarkt) mee wordt bewaakt en meegenomen in het accrediteringsproces. Verder is het ook belangrijk dat er gewaakt wordt over de synergie in het opleidingsaanbod. We stellen dat de instellingen gestimuleerd zouden moeten worden om zich te focussen op hun kerncompetenties, dat wil zeggen dat ze zich specialiseren in datgene waarin ze excellent zijn. In relatie hiermee moet ook het belang van de macrodoelmatigheidstoets worden gesitueerd. In het ontwerp van structuurdecreet staat dat nieuwe opleidingen worden onderworpen aan een macrodoelmatigheidstoets. Bij de opstart van een nieuwe opleiding moet bijvoorbeeld worden nagegaan in welke mate de nieuwe opleiding niet overlapt met het bestaande aanbod. In welke mate voldoet de opleiding aan een maatschappelijke behoefte?

De accreditatie belangt dus ook ondernemingen aan, maar er zijn toch ook een aantal spanningsvelden waarvoor we aandacht willen vragen. Zo is de uniformisering en standaardisatie een vereiste om te kunnen komen tot meer transparantie en vergelijkbaarheid, maar het is de vraag in hoeverre dit in een spanningsverhouding staat tegenover het vermogen tot innovatie, creativiteit en flexibiliteit. Men dient erover te waken dat de accreditatiepro-

cedures niet zo rigide worden dat het vermogen tot flexibel aanpassen van een opleidingsprogramma aan de steeds veranderende maatschappelijke behoeften niet meer mogelijk is.

Het is heel belangrijk dat er bij de verdere uitwerking van de accrediteringsprocedures rekening wordt gehouden met een goede balans tussen enerzijds standaardisatie en uniformisering en anderzijds het vermogen tot flexibiliteit, creativiteit en innovatie. In een kenniseconomie ontstaan immers veel interessante opleidingen juist op het grensvlak van diverse wetenschappelijke disciplines. Het zou spijtig zijn dat de accreditatie het onverwachte en ongewilde neveneffect zou hebben van een harmonisatie die – in het slechtste geval – uitdraait tot een conservatief systeem, gebaseerd op een set van kwaliteitscriteria die door de meerderheid werden goedgekeurd, terwijl ideeën buiten ‘the mainstream’ de accreditatietoets niet doorstaan. Dit zou ertoe kunnen leiden dat nieuwe, multi-disciplinaire opleidingen niet erkend worden wegens de rigiditeit van bepaalde kwaliteitscriteria die op voorhand werden vastgelegd.

Een ander spanningsveld is de vraag naar Europese vergelijkbaarheid tegenover de bekommernis dat er zich geen neerwaartse standaardisatie zal voordoen. De bekommernis is dat we enerzijds belang hebben bij een grotere internationale vergelijkbaarheid en transparantie, maar ook dat Vlaanderen zelf controle blijft houden op de kwaliteit van de eigen opleidingen. De standaardisatie mag de lat dus niet gelijk leggen op een manier dat het de kwaliteit naar beneden zou halen.

Een andere vraag is of het alleen gaat om de garantie van de basiskwaliteit, of ook om de vraag of accreditatie een middel kan zijn om verschillen in kwaliteit en excellentieniveaus transparant te maken. Is daar behoefte aan? Ten slotte stellen we ons de vraag naar de reikwijdte van de macrodoelmatigheidstoets. Deze toets wordt nu meegenomen voor nieuwe opleidingen; maar de vraag is of de macrodoelmatigheidstoets naar de toekomst toe ook niet kan worden meegenomen in de accreditatieprocedures van de reeds bestaande opleidingen, waarbij in het uiterste geval de minst presterende opleiding, of de opleiding die het minst tegemoetkomt aan de maatschappelijke behoefte, niet langer bekostigd wordt.

II.2. Vragen van de leden en antwoord van de sprekers

De heer Gilbert Van Baelen : Er komen zeer weinig buitenlandse studenten naar Vlaanderen om te

studeren. Is dat voor het VEV een knelpunt ? Hoe kan men het eigen onderwijs meer openstellen voor buitenlandse studenten ?

Verder spreekt u over een goede afstemming van het opleidingsaanbod op de vraag van de arbeidsmarkt. Ik zie de bedrijfswereld momenteel geen rol spelen in het hoger onderwijs, tenzij op het vlak van onderzoek in het toegepast wetenschappelijk onderzoek en op het vlak van dienstverlening. Vergis ik me ?

Ten slotte rijst de vraag of het niet voldoende is dat men de basiskwaliteit garandeert en ervoor zorgt dat die van voldoende hoog niveau is. Op die manier kan de bedrijfswereld zelf uitmaken waar ter wereld de beste opleiding wordt gegeven.

De heer Chris Vandenbroeke : Ik heb zeer veel waardering voor de uiteenzetting van het VEV, maar ik denk dat die niet afgestemd is op het ontwerp van structuurdecreet. In welke mate is dat het geval ? Ik stel namelijk een zeer duidelijke economische invalshoek vast, maar de realiteit is dat er in de voorbije tien jaar een toename is van de populatie in de hogescholen van het korte type. De bachelortitel waarbij men kan afstuderen na drie jaar en inzetbaar wordt op de arbeidsmarkt, heeft een enorm effect op de nivellering. We gaan veel meer jongeren met een waardevol maar niet het waardevolste diploma afleveren voor de arbeidsmarkt. Het VEV kan dat waarschijnlijk ten zeerste appreciëren : men heeft niet de supertop, maar men kan wel meerderen inzetten. Interpreteer ik dat verkeerd ? Dat kan op lange termijn een zware nivellering inhouden.

Tot nader order spreken we over een accreditatie van een mastergraad van een jaar. Buiten Nederland opteren alle andere landen voor een zeer waardevolle mastergraad van twee jaar. Men stelt dat de accreditatie garant moet staan voor kwaliteit, maar men gaat een mastergraad van minderwaardige kwaliteit afleveren. Hebben jullie dat voldoende bestudeerd ?

Wat is het standpunt van het VEV ten opzichte van het taalgebruik ? Mikken jullie op de internationale markt (verengelsing) of op de kwaliteit van de binnenlandse markt ?

Mevrouw Mieke Van Hecke : Er wordt veel belang gehecht aan de kwaliteit van de geaccrediteerde opleidingen. Is het dan geen probleem dat die accreditatie nationaal georganiseerd wordt ? Het is perfect mogelijk dat de accreditatie binnen één land geschiedt zonder dat er enige controle bestaat

op het accreditatieorgaan. Hun kwaliteit wordt niet Europees erkend. Hoe wil men dan het streven naar kwaliteit in de praktijk brengen ?

Er lijkt ook een verdoken verlangen naar officiële ranking te bestaan, naast de officiële ranking die er nu in feite al is op grond van de reputaties van opleidingen en instellingen. Een dergelijke rangschikking houdt gevaren in voor de democratisering en de kostprijsbeheersing. Vraagt het VEV om de instelling van een ranking. ?

De heer Eric Vermeylen : Het is evident dat het VEV, gezien zijn historiek, gevoelig is voor de vragen die hier werden opgeroepen. Wij hebben evenwel met betrekking tot de taal voor het hoger onderwijs in de BaMa-discussie nog geen formeel standpunt ingenomen. Het wordt thans voorbereid en zal tegen maart klaar zijn. Persoonlijk kan ik zeggen dat men een zekere graad van Engels zou moeten kunnen toestaan als men zijn masteropleidingen internationaal wil inbedden. Anderzijds wil dat niet zeggen dat dan maar alles in het Engels moet.

Wat de relatie met de arbeidsmarkt betreft, verwijs ik naar de uitspraak van erelid van de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid Hugo Vandamme, die zei dat hij uitstroom na drie jaar geen probleem vond. Mensen moeten een opleiding krijgen en vervolgens ervaring opdoen op het terrein, waarna zij opgenomen worden in een systeem van permanente vorming, ingebed in de strategie van een onderneming.

Het Bologna-ontwerp sluit perfect aan op dat streven naar gemodulariseerd levenslang leren. Hoe de studenten daarop gaan reageren wordt waarschijnlijk mede door de conjunctuur bepaald. Bij een gunstige conjunctuur zou het wel eens kunnen dat velen na het behalen van de bachelorgraad naar de arbeidsmarkt trekken, maar ook bij een ongunstige conjunctuur zal het gemakkelijker zijn om direct na de bacheloropleiding de masteropleiding te volgen.

De verlenging van de eerste cyclus tot drie jaar houdt op zich voor sommige richtingen een opwaardering naar boven in, maar toch moet iedereen die het intellectueel aankan, gestimuleerd worden om een masteropleiding af te ronden.

Mevrouw Barbara Tan : Wat de internationale accreditatie betreft, is het inderdaad correct dat we daar nog lang niet zijn. In de verschillende Europese landen bestaan immers uiteenlopende systemen van accreditatie. Sommige landen accrediteren in-

stellingen, andere landen accrediteren opleidingen. Bovendien hebben lang niet alle Europese landen reeds een systeem van kwaliteitszorg ontwikkeld.

In een eerste stadium moet er dus inderdaad nationaal tewerk worden gegaan, cfr. de oprichting van een Vlaams accreditatieorgaan. Daarna kan gekeken worden of samenwerking met andere landen mogelijk is. In die zin worden er nu reeds stappen gezet, bijvoorbeeld inzake het verdrag tussen Nederland en Vlaanderen. Gezien de grote verschillen tussen de twee landen, lijkt het erop dat we op termijn waarschijnlijk eerder evolueren naar een wederzijdse erkenning van elkaars accreditatiesystemen in plaats van dat er één internationaal accreditatieorgaan zal worden opgericht. Dit betekent dat men vertrouwen heeft in de wijze waarop de accreditatie elders gebeurt is.

Dat de bedrijven geen rol kunnen spelen in de afstemming van de opleidingen op de arbeidsmarkt is niet helemaal correct. Experts van het afnemend veld en dus ook van het bedrijfsleven kunnen nu immers ook reeds hun feedback geven, bijvoorbeeld inzake de maatschappelijke relevantie van de opleidingen, bijvoorbeeld in het kader van de externe visitaties. Het is de bedoeling dat de accreditatie in de toekomst voortbouwt op het stelsel van de kwaliteitszorg. Het is dan ook wenselijk dat ook in de toekomst de betrokkenheid van experts uit het afnemend veld wordt doorgetrokken met name in het accreditatieproces.

Wat het spanningsveld tussen basiskwaliteit en excellentie betreft, pleiten wij niet voor een ranking van instellingen. Wel moet het mogelijk zijn om naast een keurmerk van basiskwaliteit ook de profilering van een instelling aan te duiden, bijvoorbeeld door middel van sterren of punten, maar dit zou dan evengoed kunnen als extra uitleg in het visitatierapport dat publiek toegankelijk moet zijn. Dat levert dan zowel voor kandidaat-studenten als voor bedrijven bijkomende nuttige informatie op. Wellicht kunnen de publieke rapporten van de visitatiecommissies als basis daarvan dienen.

De heer Gilbert Van Baelen : Vlaanderen telt relatief minder buitenlandse studenten dan Wallonië en de omringende landen. Vindt het VEV dat dit aantal moet verhogen ?

De heer Eric Vermeylen : Drie en een half percent is inderdaad weinig als men netwerken van technologie, creativiteit en verdraagzaamheid wil opzetten. Als maatregelen om het Vlaamse aandeel te verhogen, denken wij aan een mobiliteitsfonds en aan het stimuleren van uitwisseling. Als een deel

van onze studenten door het mobiliteitsfonds naar het buitenland kan, maakt dat hier ruimte vrij voor buitenlandse studenten. De overheid moet deze uitwisseling structureel aanmoedigen, ook bij de universiteiten. Vlaanderen bouwt al te makkelijk muren om zich heen. Het lijkt wel of wij altijd eerst zelf onze problemen willen oplossen.

De heer Chris Vandenbroecke : Klopt het dat de sprekers meer inspraak van het bedrijfsleven bij accreditatie en visitatie vragen ? Impliceert dat dat het bedrijfsleven een grotere inbreng zal hebben bij toekomstgericht wetenschapsbeleid en onderzoek ?

De heer Eric Vermeylen : Structurele samenwerking tussen bedrijven en universiteiten inzake onderzoek en ontwikkeling moet worden versterkt. Het fiasco van Philips Hasselt had te maken met het feit dat deze Philips-vestiging niet structureel samenwerkte (of te weinig) met de universiteiten. De technologie had te weinig leiderschap in de markt. We moeten ervoor zorgen dat er structurele afspraken zijn tussen bedrijven en universiteiten over technologie- en kennisontwikkeling. Dat betekent dat nieuwe instrumenten topdown aangereikt worden, en universiteiten en bedrijven zich engageren om langetermijncontracten aan te gaan op basis van een programma dat bestaat uit een portfolio van projecten. Gezamenlijk de keuzes maken met voldoende schaal.

Wij zijn vragende partij voor een instrumentarium zodat de programmering op lange termijn mogelijk wordt. Het bedrijf moet dan ook financiële middelen veil hebben om dat op te starten. Dat moet conform zijn met de mededingingsregels van de EU. Zo mag bijvoorbeeld voor bepaalde types van onderzoek maar 50 procent gefinancierd worden.

De heer Chris Vandenbroecke : Moet het bedrijfsleven dan een bepaald percentage reserveren voor fundamenteel onderzoek dat maar binnen twintig jaar zal renderen ?

De heer Eric Vermeylen : Het is niet nodig om een bepaalde norm op te leggen. Het is belangrijk om een mentaliteitswijziging te krijgen zodat meer bedrijven aan onderzoek en ontwikkeling kunnen doen. Het is de bedoeling dat niet alleen de grote klanten van het IWT deelnemen. Het draagvlak van onderzoek en ontwikkeling moet verruimd worden. Dat betekent dat ook het VEV daarvoor moet mobiliseren.

Alles financieren is onbetaalbaar. Er moeten keuzes gemaakt worden, niet door de overheid maar

wel door de basis. De grondslag van de keuzes zijn een aantal thema's die waardevol zijn voor de toekomst van de economie in Vlaanderen. Niet alleen de economie maar ook de samenwerking tussen de economie en de diensten is belangrijk. De overheid moet enkel zorgen voor het flankerend kader.

Mevrouw Barbara Tan : Het is belangrijk om een onderscheid te maken tussen accreditatie enerzijds, wat het verlenen van een keurmerk is, en anderzijds het proces dat daaraan voorafgaat (accreditering). Het bedrijfsleven moet betrokken worden bij dat voorbereidende proces, en niet zozeer bij het verlenen van het keurmerk. We erkennen de autonomie van de onderwijsinstellingen. Zo wordt het ook geregeld in Nederland.

II.3. Toelichting door mevrouw Ann Verreth, ACW, namens ACW, ACV, ABVV, ACLVB

De voorzitter : Mevrouw Ann Verreth van het ACW zal hier spreken namens de verschillende werknemersorganisaties.

Mevrouw Ann Verreth : Ik vertolk hier een gezamenlijk standpunt van de werknemersorganisaties en zal dus niet te veel afwijken van het bereikte compromis.

Een aflijning maken van de internationale dimensies van de BaMa-hervorming en daarover een standpunt innemen, is eerder arbitrair. De hervorming van het hoger onderwijs zoals verwoord in het ontwerp van structuurdecreet is immers een directe afgeleide van internationale ontwikkelingen en processen. De basis, met name de Bolognaverklaring stelt de opbouw van een Europese hoger onderwijsruimte centraal. Het weinig transparante Europese hoger onderwijs zou zich niet kunnen handhaven in de stijgende internationale concurrentie die het gevolg is van de globalisering. Innovatie en de overgang naar een kenniseconomie bevorderen onderwijsvernieuwing en flexibilisering. De hervorming van het hoger onderwijs dient volledig in een internationale dimensie bekeken te worden.

Accreditering zal de curricula, de opleidingsprofielen en de kwaliteitsvereisten ingrijpend veranderen. Instellingen treden in een nationaal en internationaal competitieve omgeving. Accreditering is ook onze zaak. Voor het socio-economische en het maatschappelijke middenveld is accreditering een soort van waarborg voor de kwaliteit waarmee we lerenden voorbereiden op de arbeidsmarkt en de samenleving.

Welke kernelementen vinden we belangrijk bij de uittekening van de standaarden als basis voor een accrediteringsproces ?

Onze interesse gaat vooral uit naar het omschrijven van standaarden in termen van competenties, zowel algemene als beroepsgerichte competenties. We vertrekken daarbij vanuit een brede, geïntegreerde benadering van levenslang en levensbreed leren. Het gaat dus om arbeidsmarktgerichte en algemeen vormende competenties.

Accreditering moet uiteraard leiden tot het behoud, en waar nodig tot de verbetering, van de basiskwaliteit aan onze instellingen. Accreditering dient aangewend te worden om te komen tot een optimalisatie van het aanbod.

Het accrediteringsorgaan dient een publiek Europees en internationaal orgaan te worden. Deze keuze verhoogt volgens ons de vergelijkbaarheid, de transparantie en de uitwisselbaarheid. Een publiek orgaan gaat de dualisering tegen en werkt mobiliteitsverhogend. De overheid moet de kwaliteit van de diploma's blijven controleren. Dat mag noch geprivatiseerd noch overgelaten worden aan de instellingen zelf. We kanten ons hiermee tegen het uitbesteden aan commerciële accrediteringsagentschappen. Met de samenwerking met het Nederlandse accreditatieorgaan (NAO) lijkt dit punt gerealiseerd te worden.

De vakbonden willen formeel betrokken worden bij het opstellen van de accreditatiekaders door de ontwikkeling van beroepscompetentieprofielen. De inbreng is uiteraard gedifferentieerd naargelang het gaat om professioneel of academisch gerichte bachelors. We wensen aldus dat een beroepscompetentieprofiel deel uitmaakt van het accreditatiekader, niet alleen voor de beroepsgerichte delen maar tevens voor de algemene componenten van opleidingen. Beroepscompetentieprofielen houden ook cultureel bepaalde elementen in die per land een andere betekenis hebben. Daar moet uiteraard ruimte voor bestaan.

Wij vragen aan de overheid om deze betrokkenheid dan ook vorm te geven en te verankeren. In het akkoord tussen de Vlaamse sociale partners wordt bepaald dat de SERV de beroepscompetentieprofielen zal ontwikkelen. Dat veronderstelt uiteraard bijkomende middelen voor de SERV.

Flexibilisering van het hoger onderwijs houdt voor ons verschillende internationale elementen in. Flexibilisering moet nieuwe doelgroepen aantrekken en alle doelgroepen een succesvolle doorstro-

ming naar het hoger onderwijs garanderen. Wij gaan ervan uit dat belangrijk potentieel verloren gaat vanwege de onaangepastheid van het huidige hoger onderwijs. Flexibilisering dient zo bij te dragen aan de democratisering van het hoger onderwijs. De SERV-partners hebben recent een advies over flexibilisering uitgebracht.

Flexibilisering betekent voor ons modularisering, een creditsysteem, een Europees en internationaal kader, mogelijkheid om leren en werken te combineren, coherente trajecten en ten slotte certificering van elders verworven competenties. Dat laatste niet alleen om de toegang tot het hoger onderwijs te garanderen, maar ook voor de doorstroming binnen het hoger onderwijs.

De flexibilisering van het hoger onderwijs moet de mobiliteit van studenten verbeteren. Mobiliteit betekent voor ons internationale mobiliteit en mobiliteit over de grenzen van associaties. Hiertoe moet de overheid een minimaal kader vastleggen.

Tot op vandaag werd in het flexibiliseringdossier amper vooruitgang geboekt. Flexibilisering is een essentieel element binnen de hervorming. In dit dossier zal tevens de basis gelegd worden voor de mobiliteit van studenten in internationale context.

Wat de erkenning van buitenlandse diploma's betreft, wijzigt het ontwerp van structuurdecreet, op de invoering van de kwaliteitszorgtoets na, niets aan de bestaande situatie inzake erkenning van buitenlandse diploma's. Over de gedeeltelijke gelijkwaardigheid beslissen de instellingen zelf, wat overeenkomt met het verlenen van vrijstellingen.

In een globale wereld zou toch meer vooruitgang moeten kunnen worden geboekt op het vlak van de erkenning van buitenlandse diploma's en elders verworven kwalificaties. Ik verwijs naar de projectoproep van de projectgroep EVC binnen Interface. In het kader van de inburgering, waar rekening moet worden gehouden met in het buitenland verworven competenties en kwalificaties (uiteraard met behoud van kwaliteitsparameters), wordt een project uitgevoerd om tot een erkenning van deze competenties te komen.

Een belangrijke vraag is ook om de snelheid waarmee procedures tot erkenning van diploma's afgehandeld kunnen worden, op te drijven.

De studiefinanciering moet meeneembaar worden voor studenten. Studentenvoorzieningen moeten ook openstaan voor buitenlandse studenten. Het is uiteraard aangewezen duidelijk te bepalen voor

welke opleidingen studiefinanciering kan worden ingezet en meegenomen. Er moet ook worden onderzocht hoe Europese en internationale mobiliteit haalbaar kan worden voor minvermogende studenten. Vandaag is mobiliteit immers vooral een luxezaak.

Ik heb ook nog enkele bedenkingen bij de vermarkting van het hoger onderwijs in het GATS-kader. Recent werd de houding van België in het globale GATS-dossier bekendgemaakt. Het is jammer dat zo'n gevoelig en belangrijk dossier op geen enkele wijze democratisch besproken werd. Door te stellen dat onderwijs geen dossier is dat Europa in de GATS wenst in te brengen en dus voorbehoud te maken ten aanzien van het onderwijs, is volgens ons de kous niet af. De onderhandelingsrondes volgen mekaar op, waardoor dit proces constant bewaakt moet worden.

Per onderwijsniveau voorziet de GATS in een aantal vormen van educatieve dienstverlening: de verspreiding van educatieve producten over de eigen grenzen, de internationale uitwisseling van studenten, vestigingen van onderwijsinstellingen in andere landen en de uitwisseling van onderwijzend en onderzoekend personeel.

De verspreiding van educatieve producten over de eigen grenzen gebeurt vandaag al. De beoordeling van de kwaliteit behoort tot de verantwoordelijkheid van de gebruiker, maar het kwaliteitslabel kan een bijdrage leveren aan de transparantie voor de consument.

Liberalisering hoeft geen synoniem voor kwaliteitsvervaging te zijn, al valt vandaag op dat er naast de goede educatieve middelen ook heel wat pulp bestaat. Afstandsleren behoort tevens tot het verspreiden van educatieve materialen over de grenzen. Ook dit is een courant iets, al is het plaatsen van een knipperlicht op zijn plaats. Afstandsleren kan immers vaak worden gelijkgesteld met vestigingen van onderwijsinstellingen in andere landen, en dit vooral in derdewereldlanden waar afstandleren vanuit commerciële instellingen reeds zorgt voor druk op de overheidsinspanningen inzake hoger onderwijs.

Ook de internationale uitwisseling van studenten is een realiteit. België is bij de koplopers op het vlak van het aantal buitenlandse studenten dat hier studeert. Meer internationale mobiliteit is wenselijk, al maak ik daarbij de volgende bedenkingen. Studentenuitwisseling en -mobiliteit moeten toegankelijk worden voor alle studenten en dus niet langer alleen voor studenten uit gegoede milieus. Stu-

dentenuitwisseling moet ook veel meer mogelijk worden voor bijvoorbeeld leerlingen in het BSO, maar de programma's zijn op dat vlak niet hoopgevend. Studentenuitwisseling kan ten slotte een kans zijn voor studenten uit ontwikkelingslanden.

De internationale mobiliteit voor het onderwijzend en onderzoekend personeel biedt heel wat mogelijkheden en kansen. Voor het personeel is echter vandaag weinig geregeld en de effecten van periodes in het buitenland zijn niet altijd duidelijk. Een kader ontbreekt. Bij de onderzoekers stellen we een groeiende vraag vast naar het openstellen van de regelgeving voor het aantrekken van buitenlandse onderzoekers. Ontwikkelingslanden hebben hun hooggeschoold kader hard nodig, al vinden hogeschoolden er vaak geen werk. Daardoor ontstaat het risico op braindrain.

II.4. Vragen van de leden en antwoord van de spreker

De heer Chris Vandenbroeke : In het eerste deel van haar toelichting hecht mevrouw Verreth terecht zeer veel belang aan de accreditatie, maar gebruiken we dit woord niet te veel als een toverwoord ? Het ontwerp van structuurdecreet en het Bologna-akkoord moeten operationeel zijn vanaf 2010, terwijl het verdrag van Lissabon bepaalt dat de westerse landen hun verworven kennis tegen dan moeten optimaliseren.

Ons westers onderwijs scoort voorlopig goed, ook het Vlaamse onderwijs doet het zeer goed. Maar door de Bologna-afspraken zal een Angelsaksisch systeem worden geïntroduceerd, dat sterk verschilt van het Europese kwalitatieve systeem. Brengt dit geen risico's met zich mee ?

In het tweede deel van haar toelichting heeft mevrouw Verreth het over flexibilisering en mobiliteit. Is zij niet bevreesd voor een verdere dualisering van de maatschappij ?

De internationale mobiliteit van de studenten in het kader van Erasmus- en Socratesprojecten stagnert. Mevrouw Verreth pleit voor een stimulering van deze mobiliteit, maar zijn de werknemersorganisaties ook bereid daarvoor te betalen ?

De heer Ludo Sannen : Ik benadruk nogmaals het betekenisverschil tussen de termen 'internationalisering', waarvoor mevrouw Verreth zeker voor is, en 'globalisering', waaraan een aantal gevaren vasthangen.

Mevrouw Verreth had het over het openstaan van de studentenvoorzieningen voor buitenlandse studenten. Wat bedoelt ze daar concreet mee ?

Zij pleit tevens voor het bevorderen van de internationale mobiliteit van studenten. Ik vrees dat het een simplistische voorstelling van zaken is om te denken dat het verlenen van meer financiële middelen dé oplossing is. Denkt zij niet dat er nog andere redenen zijn waarom jongeren uit economisch en cultureel minder sterke milieus niet participeren aan deze mobiliteit ? Ik ken een student die een half jaar in Spanje is gaan studeren, wat hem heel wat minder heeft gekost dan het betalen van zijn studie hier in Vlaanderen.

De heer Carlos Kallens : Waar haalt mevrouw Verreth de cijfers van het aantal buitenlandse studenten dat hier studeert ? Ik heb de indruk dat verschillende cijfers worden gehanteerd.

Mevrouw Ann Verreth : De cijfers betreffen het jaar 1999 en komen uit het OESO-rapport *The growth of cross-border education*. In de absolute getallen wordt België alleen voorafgegaan door de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Duitsland, Frankrijk, Australië en Japan.

Zijn financiële drempels de enige voor jongeren uit sociaal zwakkere milieus ? Neen. Wel is de financiële drempel een heel hoge. Bij leerlingen uit het BSO, waarin relatief veel jongeren uit die milieus zitten, blijkt ook het culturele element weliswaar van belang te zijn, maar toch is ook daar de financiële drempel een goede indicator.

De heer Ludo Sannen : Ik heb soms de indruk dat de financiële drempel eerder op mentaal dan op feitelijk vlak bestaat. Laatst spraken ook studenten aan de VUB mij over die drempel, maar bij navraag bleek dat ze niet eens de kosten van hun studies hadden becijferd.

De heer Gilbert Van Baelen : Het is ook een kwestie van cultuur. In Nederland is het heel gewoon dat een Groningse student in Maastricht slechts twee keer per jaar een paar dagen naar huis gaat. In Vlaanderen is twee weken aan een stuk op kot blijven al lang.

Mevrouw Ann Verreth : Wij zijn bereid mee de druk op te voeren ten gunste van de meeneembaarheid van de studiefinanciering en het herbekijken van de hoogte van die financiering zelf.

Met studievoorzieningen bedoelen wij sociale voorzieningen, zowel de universele dienstverlening

als de beperkte selectieve dienstverlening. Wij vinden dat zij ook moeten openstaan voor buitenlandse studenten.

Voorts achten wij het wenselijk dat het mechanisme rond flexibilisering benut wordt ten gunste van meer democratisering. Men moet in de eerste plaats mikken op de doelgroepen die vandaag nog onvoldoende aan bod komen in het hoger onderwijs. Ik denk daarbij aan de allochtonen, die in elk geval ondervertegenwoordigd zijn, de personen die op latere leeftijd een eerder gemiste kans willen goedmaken, en de herintredende studenten. Er moet gewerkt worden aan de combinaties leren en werken, en altemeer leren en werken.

Wij wensen betrokken te worden in het accreditatieproces, niet zozeer door zitting te hebben in het accreditatieorgaan, als wel door deel te nemen aan de voorbereiding van het hele kader. Zo willen wij meewerken aan de opstelling van de beroepscompetentieprofielen. Die moeten gericht zijn op de arbeidsmarkt maar tegelijk ook aandacht hebben voor de algemene vorming. Wij willen mee kunnen praten over de bepaling van wat van de uitstromers mag verwacht worden.

De heer Gilbert Van Baelen : In het hoger onderwijs bestaan thans geen eindtermen. Ik heb de indruk dat u die wil invoeren of is dat niet zo ? Accreditatie is tot nader order een kwaliteitszorgsysteem op grond van intern gerichte visitaties. Het is niet de bedoeling minimale kwaliteitseisen te gaan opleggen per opleiding en afstudeerrichting.

Mevrouw Ann Verreth : We hebben duidelijk gesteld dat het gaat om arbeidsmarktgerichtheid én algemene vorming. Die beroepscompetentieprofielen geven aan wat verwacht kan worden van een afgestudeerde in het hoger onderwijs. Welke opleidingsprofielen daaruit voortvloeien en welke opleidingen er worden aangeboden, is de zaak van de instellingen. We willen niet dat er eindtermen voor het hoger onderwijs worden uitgetekend.

De heer Chris Vandenbroecke : Accreditatie is een zeer mooi begrip, maar het kan meerdere betekenissen hebben. Als het de bedoeling is dat men de kwaliteit van de opleidingen garandeert, dan is het een schitterend concept. Als men in de richting gaat van eindtermen, dan zijn we verkeerd bezig. Als men met eindtermen werkt, gaat men een systeem ontwikkelen dat 80 tot 95 procent slaagt, want men kent altijd wel een deel. Men krijgt dan het omgekeerde van wat men ambieert : men bouwt een nivellering in. Het is niet duidelijk wat

accreditatie moet worden : een kwaliteitslabel of een doorgeefsluis tot de arbeidsmarkt.

Mevrouw Ann Verreth : We kiezen niet voor eindtermen in het hoger onderwijs. Een belangrijk element van de kwaliteit van opleidingen is de maatschappelijke relevantie. In die zin willen we een beperkte bijdrage leveren en dat willen we in de beroepscompetentieprofielen aan bod brengen.

De heer Ludo Sannen : Het is toch niet goed, vooral niet voor de professionele bachelor, om een wildgroei te doen ontstaan van opleidingen en afstudeerrichtingen die verschillende namen gebruiken voor hetzelfde. Het is een maatschappelijke opdracht om waakzaam te zijn en eventueel sturend op te treden. De student moet het recht hebben om te weten wat hij studeert en wat de mogelijkheden zijn op de arbeidsmarkt.

De heer Gilbert Van Baelen : De SERV stelde de vraag of het alleen om basiskwaliteit gaat en/of om het verschil in excellentieniveaus. Hoe staan jullie daar tegenover ?

Mevrouw Ann Verreth : We zijn geen vragende partij om de excellentieniveaus in te bouwen. Het is wel een feit dat dit gebeurt. Men mag de zaak zeker niet formaliseren.

De voorzitter : Het is goed dat deze discussie plaats heeft gevonden voor de bespreking van het ontwerp van structuurdecreet. Ik dank de sprekers voor hun bijdrage.

De verslaggevers,

De voorzitter,

Mieke VAN HECKE Gilbert VANLEENHOVE
Gilbert VAN BAELEN